

Facultat de Ciències de la Comunicació

Treball de Fi de Grau

Títol

Kadınlar vardır.

Quatre cròniques de les dones d'Istanbul
inspirades per la literatura de l'Aurora
Bertrana

Autoria

Anna Montraveta Riu

Professorat tutor

Isabel Muntané Rodríguez

Grau

Comunicació Audiovisual	
Periodisme	X
Publicitat i Relacions Públiques	

Tipus de TFG

Projecte	X
Recerca	

Data

29/06/2020

Universitat Autònoma de Barcelona

Full resum del TFG

Títol del Treball Fi de Grau:

Català:	<i>Kadınlar vardır:</i> Quatre cròniques de les dones d'Istanbul inspirades per la literatura de l'Aurora Bertrana		
Castellà:	<i>Kadınlar vardır:</i> Cuatro crónicas sobre mujeres de Estambul inspiradas en la literatura de Aurora Bertrana		
Anglès:	<i>Kadınlar vardır:</i> Four articles of women from Istanbul inspired by Aurora Bertrana's literature		
Autoria:	Anna Montraveta Riu		
Professorat tutor:	Isabel Muntané Rodríguez		
Curs:	2018/19	Grau:	Comunicació Audiovisual
			Periodisme
			Publicitat i Relacions Públiques

Paraules clau (mínim 3)

Català:	Dones, literatura, Istanbul, periodisme literari, periodisme internacional
Castellà:	Mujeres, literatura, Estambul, periodismo literario, periodismo internacional
Anglès:	Women, literature, Istanbul, literary journalism, international journalism

Resum del Treball Fi de Grau (extensió màxima 100 paraules)

Català:	Projecte de quatre cròniques sobre la vida de diferents dones a Istanbul, inspirades en l'obra literària d'Aurora Bertrana. Després d'analitzar com l'autora tracta i descriu les dones als llibres <i>El Marroc Sensual i Fanàtic</i> i <i>Paradisos Oceànics</i> s'ha realitzat un estudi dels drets i lluites de les dones d'Istanbul. El treball vol mostrar, d'una banda, la diversitat cultural, ètnica i religiosa de la ciutat, i d'altra banda, l'opressió que senten totes les dones dins la societat patriarcal turca a través de la narració de la vida quotidiana de les protagonistes.
----------------	--

Facultat de Ciències de la Comunicació

Castellà:	Proyecto de cuatro crónicas sobre la vida de diferentes mujeres en Estambul, inspiradas en la obra literaria de Aurora Bertrana. Después de analizar cómo la autora trata y describe las mujeres en los libros <i>El Marroc Sensual i Fanàtic</i> y <i>Paradisos Oceànics</i> y hacer un estudio de los derechos y luchas de las mujeres de Estambul, el trabajo quiere mostrar, por una parte, la diversidad cultural, étnica y religiosa de la ciudad, y por otra, la opresión que sienten todas las mujeres dentro de la sociedad patriarcal turca mediante la narración de la vida cotidiana de las protagonistas.
Anglès:	A project of four articles about different women's lives in Istanbul, based on Aurora Bertrana's literature. After studying closely how Bertrana analyses the women in her books <i>El Marroc Sensual i Fanàtic</i> and <i>Paradisos Oceànics</i> and investigating about women's rights and fights in Istanbul, this project wants to show the cultural, ethnic and religious diversity in the city. On the other hand, it reveals the oppression all women feel living in the Turkish patriarchal society. These aspects are reflected in the everyday lives of the main characters.

Agraïments:

- A la Rabab, la Suraya, l'Azahar, la Zafira, la Sena, la Hatice i la Talia per voler-ne formar part.
- A l'Ezgi i la Beril, per introduir-me a la cultura turca, guiar-me i informar-me tant bé.
- A la Shahla i el Basil, per obrir-me les portes d'Inshirah i fer-me sentir com a casa.
- A les professores de Galatasaray Idil Engindeniz i Ayşe Toy per l'atenció i la informació. També al professor Yücel Hakan i a la professora Gulsen Guvenli.
- Al David Forniès per la visió periodística i experta.
- Al Víctor Compte i a l'Oriol Ponsatí-Murlà, per fer-me sentir tan a prop de l'Aurora Bertrana i compartir amb mi l'admiració que senten vers ella.
- A la Rosa Tristany, per orientar-me en la llengua francesa, que l'he utilitzat per realitzar algunes entrevistes i consultar fonts escrites.
- A la família, per tot el suport, la paciència, les lectures i les crítiques.
- A l'Arnau i a la Bruna, pels debats, les reflexions i per ser-hi sempre tot i la distància.
- A la Isabel Muntané, per les correccions, el seguiment i la tutoria.

Índex

1.	Introducció	7
2.	Anàlisi de les dones dins de l'obra de viatges de l'Aurora Bertrana	12
2.1.	Marc Teòric.....	12
2.2.	Meteodologia	15
2.3.	Anàlisi dels llibres	16
2.3.1.	Estructura.....	16
2.3.2.	Estil Narratiu	17
2.3.3.	Recursos visuals	19
2.3.4.	Dones.....	21
2.4.	Com fer present la seva literatura al projecte.....	29
3.	Anàlisi de la situació de les dones a Turquia.....	32
3.1.	Història dels drets de les dones a Turquia	32
3.2.	Lluites feministes actuals	38
3.2.1.	Feminicidis	38
3.2.2.	Conveni d'Istanbul.....	40
3.2.3.	Altres lluites feministes	45
3.3.	Corrents ideològics.....	46
4.	Presentació formal del projecte professional	55
4.1.	Elaboració de les cròniques	55
4.2.	Introducció.....	60
4.3.	Patronatges, mares i superació	64
4.4.	Tatuatges, <i>shots</i> i alliberació	74
4.5.	Catifes, melodies i reflexió	85
4.6.	<i>Channels</i> , campanes i creativitat	97
5.	Conclusions.....	107
6.	Bibliografia	111
7.	Annexos.....	116
7.1.	Annex 1.....	116
7.2.	Annex 2.....	123
7.3.	Annex 3.....	131

7.1.	Annex 4.....	140
7.2.	Annex 5.....	150

1. Introducció

Vaig conèixer l'existència de l'Aurora Bertrana un dia al camp de futbol municipal de Solsona. Anava a acompanyar el meu germà i vaig trobar la mare d'un company seu que portava una caixa plena de pertinences personals de Bertrana, entre elles el *Marroc fanàtic i sensual*, que aquella mateixa nit vaig devorar. La manera com l'escriptora descrivia les dones marroquines em va captivar: el seu interès, el seu domini lingüístic, però sobretot la seva valentia per conèixer món sola, amb una llibreta i una càmera als dits, endinsant-se en cultures on a cada passa que feia pel carrer la miraven interrogant-se què feia una dona sola qüestionant-se tant. Des d'aquell moment l'Aurora Bertrana s'ha convertit en una gran referent per a mi. Considero que és important contextualitzar-la a l'època en què feia les seves obres, en ple franquisme, ja que encara la converteix en una figura més revolucionària, tot i que no podem obviar la comoditat que li atorgava la classe social a la qual pertanyia.

A l'interès per la literatura de l'Aurora Bertrana li hem de sumar la implicació al moviment feminista. Després de militar en diverses associacions per la defensa dels drets de les dones (Grup de Gèneres de la Fura, el col·lectiu feminista de Solsona, producció del programa radiofònic la Falguera, centrat en dones i món rural, i voluntariat al CP Dones de Barcelona) vaig tenir clar que volia enfocar el meu treball vers algun tema en el qual elles fossin les protagonistes. L'assignatura que vaig cursar el primer semestre del meu Erasmus a la Universitat Galatasaray, que portava com a títol "Genre, communication et médias", em va acabar de motivar per poder lligar tots aquests pols que m'interessaven. Així doncs, la primera idea va ser relacionar les dones de Turquia, on vivia aleshores, amb l'Aurora Bertrana i la literatura de viatges. Vaig optar també per fer un treball de projecte, ja que et dona la llibertat i la flexibilitat de ser creatiu. És per això, que vaig decidir elaborar les quatre cròniques sobre la vida de diferents dones d'Istanbul després d'analitzar com l'Aurora Bertrana parlava de les dones als seus llibres.

Els objectius són, doncs, per una banda, analitzar la figura femenina als llibres de viatges de l'Aurora Bertrana: *Paradisos oceànics* i *El Marroc Sensual i Fanàtic*. Per altra banda, fer un estudi sobre la situació actual de la dona a Istanbul, la història dels seus drets i les lluites feministes actuals. Un cop acabada la part teòrica, la part pràctica del treball és l'elaboració de cròniques que parlin sobre les problemàtiques actuals, és a dir, mostrar l'opressió comuna que senten totes les dones. La intenció era poder explicar aquesta discriminació a través de la quotidianitat de cada una d'elles, del seu dia a dia. A més de parlar de l'opressió comuna, les cròniques malden per mostrar la diversitat de classe social, ètnica, religiosa i lingüística. Dins de l'obra de l'Aurora Bertrana també es dona una gran importància a la recerca de fonts femenines diverses.

Per a la part teòrica, a part de documentar-me amb diversos articles i els llibres de l'Aurora Bertrana ja esmentats per poder fer l'anàlisi, també he realitzat algunes entrevistes. Per conèixer més l'escriptora, he recuperat una entrevista que vaig fer a l'Oriol Ponsatí-Murlà, avui president de l'Institució de les Lletres Catalanes, a primer de carrera, quan ell estava organitzant l'any Bertrana. Vaig tenir també la sort de poder conèixer el Víctor Compte, considerat el nebot "postís" de l'escriptora i íntim amic dels últims anys de vida; conservava material inèdit que li havia donat l'Aurora, com la segona part de les memòries, manuscrites i inèdites. Per analitzar la història i situació actual de les dones a Istanbul he fet una entrevista a la professora de l'assignatura del primer semestre "Genre, Communication et Médias", Idil Engindeniz, i una entrevista a una altra de les professores d'Erasmus, Ayse Toy, també del departament de comunicació. La professora Gulsun Guvenli també em va donar recursos i informació sobre la temàtica. A més, he participat en diverses manifestacions feministes a Istanbul.

Per elaborar la part pràctica del treball vaig entrevistar i quedar regularment amb les protagonistes. Tot i que vaig intentar poder compartir-hi temps en més d'una ocasió, amb cada una va ser diferent. Per exemple, en el cas de les noies d'Inshirah, les vaig

veure cada setmana, atès que cada dijous col·laborava amb l'associació on treballen. Per altra banda, la Sena i la Talia les vaig veure dos cops en tot el curs, explícitament per elaborar les cròniques. La Hatice, amb qui vam crear un vincle amical, la veia un cop al mes. En alguns casos, doncs, la trobada va derivar en una entrevista mentre que en altres casos eren trobades quotidianes, regulars i més informals. Per preparar les entrevistes o trobades vaig llegir articles i llibres. També vaig entrevistar-me amb el professor de la Universitat Galatasaray Hakan Yücel, expert en minories a Turquia.

Em semblava molt important incloure la diversitat i membres que representin les minories ètniques i religioses dins de les cròniques, ja que mostra la multiculturalitat present a Istanbul fruit del mestissatge històric que ha viscut la ciutat. A més, les meves pràctiques al mitjà Nationalia, que he fet durant aquest any, m'han incentivat a voler conèixer més sobre les minories presents al país.

Les dificultats que m'he trobat han estat varies. La més important és la barrera lingüística. Tant amb les dones d'Inshirah com amb la Sena no compartíem una llengua com per mantenir una conversa en una entrevista. Així doncs, en el cas de la Sena vaig necessitar la traducció de la Beril, la meua companya de pis. Tot i que em va ajudar amb la traducció penso que es perd part de la informació quan hi ha un intèrpret al mig i quan la llengua és diferent, ja moltes vegades la traducció pot no ser exactament l'adequada, perquè potser hi ha expressions o vocabulari que en l'altra llengua no existeixen. En el cas de les dones d'Inshirah era majoritàriament el Google qui ens feia de traductor.

Una altre entrebanc han estat les fotografies. Tant les dones d'Inshirah com la Talia no se sentien còmodes si es mostrava la seva cara. Així que he hagut de buscar alternatives i fer fotografies que mostressin els universos de cada una, però sense que hi hagués un retrat. Dins la crònica d'Inshirah, a més, els noms de les protagonistes no són els noms reals, van demanar-me l'anonimat.

Un obstacle que tenia a l'hora d'escriure el treball era la connexió entre les dues parts, l'anàlisi dels llibres de l'Aurora Bertrana i l'estudi de les dones d'Istanbul i la posterior unió a través de les cròniques. Al principi pensava a posar més el centre la meua figura de periodista i el meu dia a dia donant menys protagonisme a les dones entrevistades, tal com fa Bertrana. Finalment, vaig trobar el meu propi estil i el resultat final considero que s'aproxima més a perfils sobre dones diferents que viuen a la ciutat que a cròniques sobre la meua vida a Istanbul. Així doncs, la relació entre les parts ha anat evolucionant a mesura que he anat elaborant el treball. Una altra dificultat era no ser capaç de redactar les cròniques deixant de banda els prejudicis i judicis amb els quals he crescut, ja que amb totes les protagonistes venim d'una cultura diferent.

El títol: *Kadınlar vardır: Quatre cròniques de les dones d'Istanbul inspirades per la literatura de l'Aurora Bertrana*, està format per dues parts. La primera part del títol fa referència a una cançó que es va cantar a la marxa de dones del 17 de maig de 1987, durant l'onada feminista més gran que hi ha hagut a Turquia. A més, la cançó es va escollir per ser la cançó principal del CD *Güldünya Şarkıları*, que es va publicar el 2008 amb l'objectiu de denunciar els feminicidis que hi ha al país. *Kadınlar vardır* és una paraula turca que significa literalment "les dones som aquí". La segona part del títol és descriptiva, perquè vaig considerar que era necessària per poder entendre el tema del treball.

Aquest treball obre la porta a escriure altres cròniques sobre diferents perfils de dones d'Istanbul, que formin part d'altres minories ètniques i religioses o que visquin en altres barris. Hauria pogut ser enriquidor incloure el testimoni d'una dona membre del col·lectiu LGTBIQ+. Fins i tot es podria ampliar a generacions diferents. També seria interessant poder tornar a parlar amb les mateixes entrevistades d'aquí a deu anys per veure si la seva vida és tal com la imaginaven i com ha evolucionat la situació política a Istanbul, i en conseqüència, els drets que se'ls atorga a les dones. S'ha escollit una mostra de dones que viuen a Istanbul, igual que es podria haver triat dones amb perfils totalment diferents de la mateixa ciutat, es podrien elaborar més cròniques

amb testimonis de tot el món, perquè la discriminació és compartida per les dones d'arreu.

No vull acabar aquestes ratlles sense esmentar que les quatre cròniques d'aquest TFG es publicaran posteriorment a la revista Nationalia.

2. Anàlisi de les dones dins de l'obra de viatges de l'Aurora Bertrana

2.1. Marc Teòric

L'Aurora Bertrana (Girona, 29 d'octubre de 1892 - Berga, 3 de setembre de 1974) era una dona moderna, amb un esperit lliure i compromès, feminista, activista i amb ànsies de llibertat. Així la defineixen Arnau Albert i Josep Vall en el llibre que li dediquen *Aurora Bertrana: un esperit lliure i compromès*.

L'Aurora Bertrana, a les contraportades dels seus llibres, també es defineix:

No sé exactament què sóc –benaurats els qui ho saben o pensen saber-ho—. Em tinc una certa simpatia, no puc negar-ho. Generalment em trobo bé en la meua pròpia companyia. Gairebé sempre sóc dues. Discutim. No ens posem mai d'acord, però ens tolerem i ens esbargim plegades. Sembla que, a estones, una de nosaltres dues és apassionada, sensual, pessimista i cínica i, l'altra, també a estones, equànime, austera, optimista i reservada: una mística, l'altra incrèdula, totes dues feinejadores i anticlericals. Si jutjo pel criteri dels altres o pel que els altres em deixen comprendre, dedueixo que la gent m'estima o em detesta sense mitges tintes. Crec que la majoria dels qui em tracten em troben divertida. Aquesta constatació em permet creure que no sóc un zero a l'esquerra. Amo la nostra gran ciutat on la meua persona és un simple número, el brogit i la trepidació dels motors, el baf de la gasolina, els semàfors tricolors, el rellent i les empentes del metro en fraternal moltonada ciutadana. Amo també la solitud de les altes muntanyes, el silenci august dels cimals, el xiuxiueig del vent en les branques, el remoreig dels rierols, el xiscle de les orenetes, el cant d'un rabadà, al lluny... Amo la Justícia amb majúscules, sense jutges ni jutjats. Amo els bons llibres, la conversa d'un amic, la música de Mozart. Penso que el món és meravellós i la vida una quiniela amb poquíssims resultats i un o dos encerts. (Bertrana, 1967)

El Víctor Compte, considerat el nebot “postís” de l’Aurora i íntim amic dels seus últims anys de vida, explica que “l’ànsia de l’Aurora de sentir-se lliure com un home la guanyava viatjant, considerava el feminisme com la llibertat que la dona guanya a través del seu esforç. La seva motivació per viatjar era la llibertat, que per a ella era paral·lela al feminisme”.

Bertrana es va convertir en la primera escriptora catalana de viatges a Oceania. Volia transmetre l’amor pel viatge a totes les dones que pogués, perquè defensava que l’educació era molt important i s’havia de fomentar en el sector femení. Considerava que viatjar era una gran font educativa. Per això, durant una conferència que va fer al Club Femení d’Esports, al 1930, anima a viatjar a totes les dones presents a la sala: “us trobareu preparades per guanyar la vostra vida honradament, i les que vulgueu casar-vos us trobareu més aptes i preparades per al matrimoni, ja que podreu apreciar el valor d’un home honrat i treballador, l’experiència us farà conèixer molt millor la societat i els homes” (Bertrana, 1930). En una altra conferència, dedicada al Centre Excursionista de Terrassa al 1931 exclama “Voldria que la nostra dona casolana i temorenca es decidís a anar pel món” (Bertrana, 1931).

La narrativa de viatges de l’Aurora Bertana forma part del corrent Orientalisme (moviment artístic de diverses disciplines que es desenvolupà arran del viatge d’artistes als països africans de la Mediterrània, però també a les regions de l'oest d’Àsia i a l’imperi Otomà, especialment al llarg del segle XIX i XX). Una particularitat inherent al corrent és la comparació entre l’Orient i l’Occident, ja que els artistes, amb una educació i una mirada occidental viatgen “per interpretar l’orient pels compatriotes”, explica Edward W. Said (citats per Marcillas, 2009). L’autora és conscient dels seus privilegis com a dona blanca i europea i de la distància que això li suposa entre les dones dels països que visita, per tant, tot el que veu ho descriu amb unes ulleres occidentals.

Per exemple, quan va al Marroc, l’autora presència una societat canviant, en procés d’occidentalització i d’introducció d’avançaments tècnics que provoca que en algun

moment Bertrana es lamenta dels canvis introduïts a Orient pels mateixos colons. Tot i els canvis presents al Marroc la consciència del que suposa ser una dona europea porta a la “legitimació d'una narrativa que ens dibuixa un Orient culturalment endarrerit enfront de les polítiques més igualitàries en matèria de gènere que teòricament regeixen les cultures occidentals modernes” (Cucala, 2016, p.41). La seva mirada considera difícil l'alliberament de les dones musulmanes en un context sociocultural massa allunyat encara del progrés i de la racionalitat occidental.

El segle XX també es caracteritza per l'aparició d'una generació d'escriptores catalanes com Rosa M. Arquimbau o Llucietà Canyà. Les escriptores mostren interès per parlar de temes polèmics que afecten el gènere femení ja que viuen en un procés d'inserció professional i social de la dona a la península.

Aurora Bertrana també és una de les escriptores que se senten part d'aquest procés, Abad (2018) hi aprofundeix dient que: “A l'escriptora no li tremolava el pols per enfrontar als lectors els seus prejudicis i la moral rànica i masclista de principis del segle XX. Els qüestionava en cada una de les seves cròniques i es va atrevir a parlar de l'amor lliure i del sexe sense amor en un país on el catolicisme carrincló seguia espantant les consciències de la majoria de la població!”.

2.2. Metodologia

Per poder amarar-me de la literatura de l'Aurora Bertrana, i consegüentment elaborar les cròniques que configuren el projecte final del treball, he seleccionat els dos llibres en els quals l'autora se centra més a l'hora de fer una descripció realista dels seus viatges: *Paradisos Oceànics* (1930) i el *Marroc sensual i fanàtic* (1936).

Aurora Bertrana fa present la seva experiència i les seves memòries en molts dels seus llibres, per exemple la seva experiència humanitària durant la segona Guerra Mundial es veu reflectida en les novel·les *Camins de Somni* (1955), a *Tres Presoners* (1957) i a *Entre dos silencis* (1958). Els seus viatges també apareixen en altres llibres com a *Edelweiss* (1937), novel·la que va escriure quan estava a l'Alta Savoia o *Peikea, princesa caníbal i altres contes oceànics* (1934), llibre que va publicar arran de la seva estada a la Polinèsia. Tot i que la seva experiència i els seus viatges puguin influir en els altres llibres els únics en els que se centra a redactar la seva vivència en el país concret, en forma de cròniques, són els llibres escollits.

Per analitzar la seva obra m'he fixat, per una banda, en aspectes més tècnics i literaris. Per començar en l'estructura dels llibres. En segon lloc amb l'estil narratiu, és a dir, com explica el que veu i quin lèxic utilitza. Finalment, he anotat els recursos visuals que inclou dins del llibre.

Per altra banda, i amb un pes més important dins de l'anàlisi, m'he centrat també a analitzar com parla de les dones. Quins temes tracta? Fa retrats o parla d'elles com a comunitat? Parla d'elles a través de l'observació o les entrevista? Les descriu físicament?

2.3. Anàlisi dels llibres

2.3.1. Estructura

Els llibres escollits, *Paradisos Oceànics* i *El Marroc Sensual i Fanàtic* es divideixen segons la situació geogràfica, és a dir, l'autora porta el lector a fer un recorregut cronològic de les ciutats i pobles que ella visita. Així doncs, el primer llibre l'organitza amb els noms de les illes que trepitja com Tahití, Morea o Bora-Bora. El segon llibre està estructurat en tres grans parts: El protectorat Espanyol, el Protectorat Francès i la Zona Insotmesa. Dins de cada part hi ha diferents apartats dedicats a les ciutats com Tetuan, Fes o Casablanca.

Cada un dels apartats dedicats a una ciutat o a una illa es divideix en capítols d'unes vint pàgines cada un, aproximadament. En moltes ocasions el primer capítol de l'apartat és una descripció del lloc, que acostuma a estar contextualitzat amb dades històriques, mentre que la resta de capítols narren anècdotes concretes que il·lustren la vida de les habitants.

2.3.2. Estil Narratiu

En ambdós llibres la descripció és present en cada línia. El llenguatge utilitzat per Betrana està ple de sèries d'adjectius qualificatius que acompanyen els noms. L'escriptora observa i s'impregna de l'acció i dels personatges de l'espai i, a través de la descripció, fa participar al lector del que ella veu i sent.

Fonalleras (2017) aprofundeix en aquesta capacitat d'observació i de descripció de l'escriptora, escriu:

Les pinzellades de Betrana semblen impressionistes justament perquè responen a l'acumulació d'un pòsit. S'impregna dels paisatges, dels canvis de llum, de la vegetació, de les dones polinèsies, dels costums, i es converteix no pas en la *voyeur* que mira des de l'exterior, sinó en la testimoni discreta que ho viu des de dins, sense interferir-hi. O només interferint-hi amb una mirada que no és introspectiva, sinó fotogràfica. No sabem quasi res del que pensa l'escriptora, de com interfereix en la seva vida. Sabem el que veu. (p.269)

En el llibre *Paradisos Oceànics*, en els capítols dedicats a la descripció de l'espai, se centra en il·lustrar la bellesa de la natura de les illes. Aurora Bertrana comparteix la passió i la inspiració de la natura amb el seu pare, Prudenci Bertrana.

Per Prudenci, la natura idealitzada pren forma de bosc; en el cas d'Aurora són les platges verges de la Polinèsia. Es tracta de paradisos personals que en cada cas corresponen a un període de màxima felicitat vital. Per Prudenci el contacte amb la natura dels estius a la Selva s'associa a la llibertat i ingenuïtat de la infantesa. Aurora, per la seva banda, viu els anys més feliços de la seva vida a Tahití, en contacte amb la natura verge. En tots dos casos el *locus amoenus* esdevé sempre impuls creatiu. (Granell, 2018, p.50)

La descripció sinestèsica que utilitza Bertrana aconsegueix crear imatges visuals a la imaginació del lector i el fa sentir dins dels monuments, paisatges i dins de la vida quotidiana dels que hi viuen.

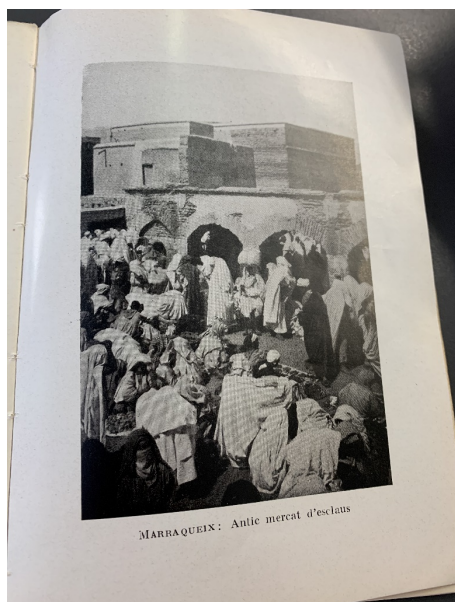
Així doncs, la presència dels sentits és molt representativa en les dues obres. La descripció s'enriqueix amb les olors, les sensacions, els gustos, els tactes i sobretot amb els colors i les formes. Per ella, l'experiència vital era la matèria essencial del text escrit. Real (2017) ho explica: "Bertrana va veure la possibilitat efectiva de portar al paper allò que experimentava –en un producte transformat, és clar, pel mateix procés de creació artística, fornit d'un bagatge considerable de lectures prèvies- i donar-ho a conèixer a un públic que estava més interessat que mai en la realitat de totes les seves formes i expressions" (p.260)

Real (2017) segueix apuntant: "les obres d'Aurora Bertrana modelen i recreen el material generat per la pròpia existència per fer-ne una matèria artística que pugui interessar al lector, destinatari sempre present de manera explícita o implícita" (p.265) Per Bertrana, doncs, la vida i la producció literària es donen la mà i són indestruïbles.

Una particularitat del lèxic que utilitza és la introducció de paraules i expressions amb la llengua d'origen dels llocs on viatja. Explica a través del diàleg, del monòleg interior, de les preguntes retòriques que es qüestiona i fa qüestionar a qui la llegeix, i de les seves pròpies contradiccions que expressa amb els seus dos jo. El seu estil és "directe, viu i fresc" (Granell, 2018, p.49)

2.3.3. Recursos visuals

Els dos llibres presenten un recull de fotografies en blanc i negre que acompanyen els capítols. N'hi ha algunes de paisatges, a *Paradisos Oceànics*, i d'elements arquitectònics al *Marroc sensual i fanàtic*, però les imatges que abunden són les de la vida diària dels habitants. Trobem alguns retrats i fotos espontànies de grups de ciutadans.

Fotografia 1: Antic mercat d'esclaus a Marraqueix en el llibre *el Marroc sensual i fanàtic* (1936)

Fotografia 2 Dones de la Polinesia en el llibre *Paradisos Oceanics* editat per Rata (2017)

Amb la introducció de fotografies l'autora segueix el rol de cronista il·lustrant amb la seva Kodak el que viu. Així doncs, les imatges són una eina complementària a l'escriptura per aconseguir que el lector pugui recrear una idea fidel de les experiències de l'escriptora. Un exemple d'aquesta funció didàctica és el recull de fotografies de corones de flors al capítol "Maridatge de Hamué" del llibre *Paradisos*

Oceànics en el moment en el que explica com es decoren els cabells amb flors les convidades del casament.

A part de fotografies, en el capítol “Meretrius” del *Marroc sensual i fanàtic* Bertrana dibuixa una partitura marcant el ritme de la cançó que cantaven les prostitutes protagonistes del llibre.

2.3.4. Dones

La vida de les dones dels països on l'escriptora viatja és recurrent en els llibres escollits. Que s'interessés per les dones era sorprenent per les fonts masculines properes de Bertrana que servien com a contacte en els viatges, normalment europeus amb càrrecs públics i una vida benestant, perquè no entenien com una noia culta com ella (no oblidem que era d'una família amb recursos) es podia interessar més per les seves dones que es quedaven tot el dia a casa que pels seus negocis d'estat.

Vallverdú (2001) analitza la presència de la dona dient que: “Un dels valors del text d'Aurora Bertrana rau precisament en l'esforç de defugir de l'estereotip masculí, a la recerca d'una imatge que sigui més propera a ella, a la seva experiència femenina” (p.37-51) . Vallverdú (2001) afegeix “s'aproxima solidàriament a les dones des del vincle comú de la feminitat, per dibuixar-les amb una dimensió més humana” (p.37-51). “Que les aventures les protagonitzés una dona reforçava encara més la imatge de revolucionària cosmopolita. Per això, en Bertrana feminisme i viatge són cares de la mateixa moneda” Apunta Adriana Bàrcia, estudiosa de l'obra de Bertrana.

Tot i la presència de les dones en els llibres escollits, en el llibre *Paradisos Oceànics* la intenció de l'autora no era centrar-se en com vivien les dones a la Polinèsia, sinó que era: «Simplement fer conèixer amb tota la bona fe possible la Polinèsia als catalans, uns petits articles, unes gentils “fotos” dedicades als cars amics llunyans per la germana enamorada de l'exotisme. Y també per què Catalunya tingui – ara que és moda tenir-ne – el seu representant a Oceania» (Bertrana, 1928). Així doncs, tot i que l'objectiu principal no fos el de retratar la vida femenina, en el llibre es troben molts capítols que se centren en el rol social de la dona polinèsia.

En canvi, quan viatja al Marroc i escriu les seves vivències sí que ho fa amb l'objectiu de conèixer l'ànima de les “germanes musulmanes” (Bertrana, 1936). Així doncs, la

relació que estableix amb els homes que coneix en el país és un tràmit, un contacte, per poder arribar a conèixer les seves filles, dones, germanes i mares.

Moltes de les dones que apareixen en els llibres són anònimes i les descriu com a conjunt. Bertrana intenta mantenir un diàleg amb les dones que apareixen en els dos llibres però confessa que moltes vegades no troba respostes a les preguntes i als dubtes que li sorgeixen de la cultura, d'aquestes trobades en surt tan ignorant com quan n'entra. Les respostes son monosil·làbiques i responen a un patró que es repeteix. La conclusió de l'autora Bertrana (citada per Marcillas, 2012) en el cas del llibre *El Marroc sensual i fanàtic* és que:

El silenci de la dona, tan arrelat a la cultura musulmana, sempre s'hi imposa. És aquest mateix silenci el que la fa concloure, insòlitàment, que la dona musulmana no té ànima: «he cregut descobrir que les dones musulmanes no tenen ànima. És a dir, que careixen en absolut de vibracions espirituals. Les tradicions, els principis alcorànics, la superioritat social masculina, tot conspira contra el desenvolupament de l'esperit femení musulmà» (p. 12).

Una altra particularitat comuna en els dos llibres és la varietat de les classes socials de les protagonistes, no s'emmiralla només amb les que viuen als palaus més luxosos, sinó que també fa presents les que viuen en cabanes a les muntanyes, com en el capítol "Cabila" del *Marroc sensual i fanàtic*; les que estan marginades i tancades en una presó, com al capítol "Presó de Dones" del mateix llibre; o les que són pobres i viuen en cases sense recursos com el capítol "Dauia, Limina, Gmar", també del llibre que dedica al Marroc.

Les dones que apareixen, a més, no segueixen un prototip comú, sinó que intenta fer protagonistes tant a dones que segueixen l'arquetip de dona religiosa, observadora de la llei i normativa, com a dones que s'han rebel·lat contra el sistema. Encara que les dones que es rebel·len contra el sistema son minoria, ja que la sensació general de l'autora, com hem especificat anteriorment, és que les dones musulmanes careixen d'ànima. Tot i així, es pot veure una discriminació comuna pel fet de ser dona en tots

els casos.

Per una banda, un exemple del primer cas, és a dir, de dona que segueix les normes socials, és la protagonista del capítol “La Fakiha”, al llibre el *Marroc sensual i fanàtic*. L'autora ens descriu l'enterrament d'una santa, de la Kdjia. En el capítol apunta unes declaracions de la mateixa santa “Una dona com cal no pot sortir de les muralles i menys encara arriscar-se a trobar els guerrers nzara i llurs desvergonyides fembres” (Bertrana, 1992, p.111).

Més exemples d'arquetips de dona submissa els trobem als harems, molt presents en el llibre dedicat al Marroc, que són presentats per l'autora com un instrument d'opressió. Marcillas (2009) escriu: “L'harem és aquell lloc que desperta especialment l'atenció de l'occidental; als ulls de la periodista catalana, les dones que l'habiten, com en la pintura de Lépaule, es mostren indolents, mandroses, gairebé mancades d'esperit” (p.259).

Abans de visitar la presó de dones l'autora descriu les seves impressions sobre els harems: “Evoco la vida social femenina musulmana i no comprenc ja més presons que aquelles pregones i fosques estances on les dones, sovint tancades amb clau, broden, badallen, sospiren i xafardegen amb les serventes o amb les amigues” (Bertrana, 1992, p.101).

Les visites als harems, doncs, li fan pensar que “al Marroc, la dona no representa més que l'instrument de plaer i procreació” (Bertrana, 1931). L'autora considera que no pot establir una relació d'igual entre les dones que viuen en harems i entre ella, perquè estan sota un estat d'alienació i d'opressió del seu marit. L'escriptora mostra una mirada victimitzadora de la dona sotmesa als desitjos del marit i de la llei islàmica.

Per altra banda, un exemple de dones que s'han rebel·lat contra el sistema l'il·lustra al capítol titulat “La Presó de Dones” en el qual Bertrana té l'oportunitat de parlar amb les internes sancionades, per exemple, per fugir dels maltractaments del marit. Un altre exemple de dona que es rebel·la contra les normes socials és la Dauïa, com es

pot llegir en el diàleg entre la protagonista i l'autora en el capítol "Dauïa, Limina, Gmar":

Va confessar-me que tenia promès. (Aquesta manca de discreció no la comenten sinó les musulmanes sense principis)

– ¡Si sabessis el fàstic que em fa!

(...) Per consolar-la, li faig:

– Quan t'hi trobis, si ell és bo, ja l'estimaràs. Fins i tot n'estaràs gelosa. El dia que vulgui prendre una nova muller et sabrà força greu.

Dauïa esclafeix de riure.

– ¿Una altra muller? No té prou diners per a això.

– ¿I si es fa ric, i si vol imitar els grans mercaders i els baixàs?

– Oh, millor, millor. Que es firi una altra dona, que estimi una altra dona. ¡Que l'altra dona tingui els fills!

– Dauïa, ¡no diguis barbaritats!

– ¿Per què barbaritats? Dic el que penso. (Bertrana, 1992, pp.58-59)

Hi ha temes que es repeteixen en ambdós llibres. La prostitució n'és un. Isabel Marcillas etiqueta la manera de com Bertrana parla de la prostitució de noucentista i afegeix, que aquesta visió és present en artistes occidentals d'anys anteriors que també il·lustraven el Marroc, com en les obres del pintor francès Eugène Delacroix. Abad (2018) opina: "Mirava i parlava de les prostitutes amb consideració i sense condescendència. Des de la dignitat i el respecte."

La prostitució apareix a *Paradisos Oceànics* amb la figura de Turei, la Cortesana, una dona polinèsia que es prostituïa amb els estrangers que arribaven a l'illa, mare de

quatre infants de relacions esporàdiques. Per una banda, l'autora la descriu de forma idíl·lica, com en un conte de fades on n'és la protagonista i li posa el sobrenom de "Reina de l'Amor", explica que és l'enveja de l'illa i té una popularitat estesa i desitjada per totes les dones. Per altra banda, la presenta també com una víctima de l'egoisme i el materialisme dels homes blancs, dubta que els homes es recordin d'ella mentre que Turei està educant els fills que van concebre junts.

La visió idealista de la prostitució també la llegim al *Marroc Sensual i Fanàtic*. En aquest cas hi ha dos capítols que aborden el tema. El capítol Meretrios és la descripció d'un prostíbul. Marcillas (2009) apunta:

La descripció de les prostitutes del barri moresc de Tetuan és el que més sorprèn, ja que s'allunya del sensualisme prototípic i s'adiu al model d'àngel de la llar que la cultura occidental finisecular reclamada per a les seues dones. D'ací que observem una mena de transvasament d'estereotips occidentals cap a l'àmbit oriental (p.255).

En cap cas dona una descripció decadent de l'ofici i les escriu més lliures i cultivades que la resta de dones que coneix: "Elles seient correctament, com les més castes col·legiales davant les visites" (Bertrana, 1992, p.43).

Durant la seva visita a Casablanca també dedica un capítol a El Busbir, un barri del protectorat francès obert fins el 1955 dedicat al turisme sexual. Les prostitutes del barri, unes tres mil, no en poden sortir, però tot i així, Bertrana considera que tenen més facilitats i més llibertats que les altres dones que no es dediquen a la prostitució: el govern els busca allotjament i controla la higiene del barri. Bertrana (1992) apunta: "Són els éssers més pregonament civilitzats que he trobat al Marroc. Les úniques que faciliten amplament la meua tasca informativa, sense maliciar-se de mi, com tots els altres" (p.179).

La prostitució era un tema polèmic sobre el que Bertrana s'havia posicionat més d'una vegada en articles i conferències. Ferma defensora de la legalització de la prostitució, considerava que la clandestinitat només aporta desavantatges a les treballadores i fa

la seva feina encara més precària. Creia també que són les mateixes prostitutes les que han de poder decidir el seu treball: “El primer que hem de fer és saber què pensen les interessades. Interroguem-les, puix que es tracta de llurs interessos, i apleguem llurs signatures, en pro o en contra de la prostitució organitzada. L’opinió d’elles és més important que la nostra” (Bertrana, 1934)

Un altre dels temes comuns dels dos llibres és el casament imposat. La visió de Bertrana per descriure els casaments i el que signifiquen a la vida de la dona passa pel seu filtre de dona occidental (com tot el que veu i el que narra). Als anys 30 a Espanya molta gent no entenia que el matrimoni es podia combinar amb les aspiracions professionals de la dona.

A *Paradisos oceànics* ho fa amb la història de la Hamué, que la personifica amb una trena per expressar la manca de poder de decisió i d’expressió que té la protagonista. La metàfora serveix també per mostrar de forma anònima una problemàtica comuna per moltes dones:

“Veig una enorme trena, una trena meravellosa, penjant fins al turmell. La noia es gira i somriu. És una petita criatura tímida, insignificant. Té uns grans ulls tristos i un somriure apagat, però jo no veig Hamuè; jo veig la seva cabellera. Una obsessió comença per a mi des d’aquest mateix instant: «Hamuè no existeix; Hamuè no és res més sinó una immensa trena» (Bertrana, 2017, p.79)

Al *Marroc Sensual i Fanàtic* el capítol “Himeneu” comença amb una *Haditz*¹ “Al·là, que exaltat sia, ens ha fet parells, cal doncs, continuar aparellant-nos” (Bertrana, 1992, p.160). A continuació, Bertrana descriu el casament àrab en el qual no apareix la noia fins al final de la celebració, i quan ho fa, és tapada amb un mantell blanc similar al que utilitzen per embolicar els difunts a la religió musulmana. Empaquetada la porten a casa del noi en una llitera, on tothom l’espera per la celebració d’un dels actes més

¹ Al nomenclàtor del llibre *El Marroc sensual i fanàtic* la descripció de *Haditz* diu: Conjunt de tradicions atribuïdes a Mahoma

importants, la pèrdua de la virginitat. L'autora explica que en alguns casos fins i tot els convidats fan de testimonis de l'escena. Per Bertrana, doncs, el matrimoni de Hamué i de la protagonista del llibre del Marroc, de la qual no en coneixem el nom, és un pas que les convertirà a ser encara més sotmeses.

El tema de la sexualitat també s'intueix en ambdós llibres, moltes vegades a través d'un to irònic. En el cas del *Marroc sensual i fanàtic* descrivint les musulmanes com a "mig devotes-mig femelles" (Bertrana, 1992), traient-les del paper de submises i passives. Un exemple de la ironia per tractar el tema el veiem al capítol "La Desmoralització del Fasi", on descriu el canvis que han tingut lloc a la ciutat a causa de la introducció dels autobusos, servidors de la promiscuïtat entre diferents cultures. Bertrana emfatitza la diferència entre la visibilització de la sexualitat masculina i la femenina en el llibre. Cucala (2016) escriu: "Bertrana ens les dibuixa (les dones) un cop més com a víctimes de la reclusió en l'àmbit privat de la domesticitat, mentre els homes gaudeixen de la seva sexualitat a l'espai públic" (p.36). La sexualitat també es veu representada a *Paradisos Oceànics* amb l'escenificació de l'amor lliure en la representació teatral del capítol "Bora-Bora".

La violència envers les dones també es present en els dos llibres. La violència física es tracta en el capítol "Un quixot amb piroga", del llibre *Paradisos Oceànics*. En el capítol descriu el maltractament d'un home cap a la seva parella i la acceptació i la normalització de la dona maltractada envers la violència. La violència contra les dones en el llibre dedicat al Marroc, a part de considerar que els harems són un instrument de violència envers les dones, es fa explícita també en altres capítols; per exemple, al capítol "Boires Islàmiques", quan va a casa d'un conegut musulmà i pregunta per la seva dona, ell li diu que no és a casa mentre que l'autora veu l'ull de la dona esmunyint-se per darrere de la cortina, ple de gelosia i curiositat. En aquest cas no podem parlar de violència física però sí que hi ha un control del marit cap a la dona obligant-la a raure darrere la cortina, per tant, és un exemple de violència psicològica.

Quan Bertrana parla d'alguna dona, o d'un col·lectiu, descriu tant el seu físic com el seu comportament. Es concentra molt en la vestimenta que porten, ja que és un símbol

de la cultura i de la identitat. Mentre que a *Paradisos Oceànics* les dones porten el tors nu al *Marroc sensual i fanàtic* l'autora les anomena "fantasmes femenins" (Bertana, 1992) per l'*haic*² blanc que només els deixa veure els ulls.

Sobre la qüestió de la vestimenta al Marroc, Marcilla (2009) opina:

Les dones humils, si bé no es veuen recloses a la llar, són obligades a amagar la identitat sota una vestimenta que les homogeneïtza alhora que les cosifica. També la iconografia es fa ressò d'aquesta circumstància, de manera que assistim a una retroalimentació dels codis visuals i literaris que, en moltes ocasions, es nodreixen de l'experiència subjectiva de l'artista mentre que, en d'altres, puen d'un imaginari que construeix l'Altre a partir de la noció de l'exòtic, en un espai geogràfic o temporal que li resulta alié (p.259).

² Al nomenclàtor del llibre *El Marroc sensual i fanàtic* la descripció d'*haic* diu: Mantell mongívol que usen les dones

2.4. Com fer present la seva literatura al projecte

Dins la literatura de viatges que posa al centre la figura de la dona, Aurora Bertrana és una referent i una pionera en l'àmbit català. Com hem analitzat en l'apartat anterior, l'escriptora va viatjar a Oceania i al Marroc, des d'on enviava les seves cròniques que centrava en la vida quotidiana de les ciutadanes. La descripció i els recursos literaris que utilitzava Bertrana feien que s'aconeguís una narració sinestètica molt rica i detallada, que permetia al lector fer-se una idea plena de matisos dels diferents llocs.

Si Bertrana hagués visitat Istanbul de ben segur que la diversitat i l'abundància d'estímuls de la ciutat l'haurien motivat a seguir escrivint a través dels sentits com s'hi viu. A més, a través de l'observació, la segregació social i ideològica dels barris es fa absolutament evident. Així doncs, l'observació (pas previ de la descripció) és bàsica per poder transmetre una imatge fidel dels ambients de la ciutat.

Tot i així, el diàleg i la conversa amb les ciutadanes també és essencial per poder conèixer què és el que pensen i contrastar el que veuen les ulleres d'estrangera amb el que observen elles. L'Aurora Bertrana, sent conscient de les diferències portades per la seva condició de dona europea també incentivava el diàleg i el contacte entre ella i les altres dones, tasca que no sempre era resposta.

Per tant, les cròniques escrites, tot i tenir fonts concretes i persones per entrevistar per conèixer el context i informar-se amb profunditat dels temes que es volen tractar, partiran de l'observació. A més, l'observació és també una eina per sobrepassar la barrera idiomàtica que en alguns moments dificulta el contacte directe amb les habitants.

En les seves obres, Bertrana, a part de centrar-se en el comportament de les dones que apareixien en les narracions, també es concentrava en la descripció física i la

vestimenta. La roba que porten les dones d'Istanbul és molt diferent segons el barri on viuen i segons la ideologia que segueixen, així doncs, la descripció física i del vestir serà present dins de les cròniques del projecte tal i com ho era en les de l'Aurora Bertrana.

En les obres, l'autora feia protagonistes dones de diferents classes socials, professions i ideologies mostrant la diversitat femenina de cada país. Intentava copsar-ne l'ànima i fer-ne un retrat humà. Il·lustrava dones que seguien les normes de la religió i de la societat i d'altres que s'hi rebel·laven. Dins de les cròniques del treball també es vol captar la diversitat de dones que viuen a Istanbul, per això s'ha escollit protagonistes de diverses religions, ètnies, professions i pensaments. També s'han triat dones que segueixen les normes religioses, com la Azahar, treballadora d'Inshirah que porta hijab, té dos fills i prega cada dia, i dones que s'han rebel·lat contra la religió, com la Sena, que quan va independitzar-se va decidir no cobrir-se més el cap i anar a treballar a una discoteca.

Les cròniques de Bertrana se centraven a explicar el dia a dia de les habitants, de forma costumista i fixant-se en els detalls. És a través de la descripció de la vida diària de les protagonistes que el lector pot empatitzar més amb elles. El comportament diari i rutinari d'una persona ens pot donar més informació d'ella, encara que de vegades sigui de forma implícita, que un gran discurs o la repetició de qüestions teòriques en una entrevista.

Per tant, seguint la línia costumista de Bertrana, per elaborar les cròniques és interessant reunir-se amb cada una de les protagonistes en espais que freqüentin i durant activitats presents en la seva quotidianitat.

Un altre punt en comú de l'obra de l'Aurora Bertana i de les cròniques del projecte és la visibilització de l'opressió que senten les dones en tots els països. Aquesta opressió és inherent al fet de ser dona. Així doncs, es pot fer palesa de moltes maneres. Per

exemple, a través de la submissió, com les dones de l'harem del llibre de Bertrana ubicat al Marroc o com la submissió que sentia la Sena fins que va deixar de portar el vel, protagonista d'una de les cròniques. També es pot fer present a través de la violència física envers les dones. Un exemple és el capítol "Un quixot amb Piroga", com hem analitzat a l'apartat anterior. En el cas de les cròniques un exemple seria la relació entre la Rabab i el seu marit, en la crònica de les dones d'Inshriah. Aquests són només alguns dels exemples de com la discriminació es present, en diferents formes, en cada un dels capítols dels llibres de Bertrana i en cada una de les cròniques.

3. Anàlisi de la situació de les dones a Turquia

3.1. Història dels drets de les dones a Turquia

Per entendre quines són les lluites actuals de les dones turques ens hem de remuntar a l'època otomana, quan ja hi havia les primeres manifestacions feministes.

L'imperi otomà va durar del segle XIII al 1923. Els primers anys van estar marcats per una forta opressió de les dones, només se'ls reconeixia la funció biològica de la reproducció. Se celebraven desfilades de dones esclaves, en àmbits jurídics el testimoni d'un home comptava com el testimoni de dues dones i només se'ls reservava l'àmbit privat, els harems. Com diu l'activista feminista i professora de la universitat d'Istanbul, Fatmagül Bertkay, aquesta opressió era present en tots els països i s'expressava de formes diverses: “durant l'edat mitjana les dones dels països islàmics eren retingudes en espais privats, els harems, però no eren acusades de bruixes i cremades com feia l'Inquisició o portades al mercat com es feia a Anglaterra perquè els homes poguessin comprar-les com una mercaderia, en cada país la repressió era diferent.”

Durant el Tanzimat, període de modernització de l'imperi otomà, del 1839 al 1876, hi va haver les primeres publicacions escrites per dones. Al 1872 Fatma Aliye escriu la primera novel·la amb l'objectiu de convèncer els visitants europeus de modificar els seus prejudicis cap a les dones turques. El seu llibre presenta un aspecte defensiu més que reivindicatiu. A partir d'aquest text la condició femenina es torna una temàtica central de la literatura turca. Neix, a més, una premsa femenina independent amb la publicació de diversos articles i suplementos que parlen de la situació de les dones. Més dones tenen accés a la lectura i a l'escriptura i participen en els debats públics. No obstant això, aquesta culturització es només per al grup privilegiat de la societat.

Idil Engindeniz, professora de la universitat Galtasaray especialitzada en comunicació i gènere, aprofundeix més en el feminisme de l'època otomana : “Els estudis sobre el

feminisme de l'època otomana es van fer tard. De fet, hem hagut d'esperar-nos fins als anys 90, si no m'equivoco, perquè una investigadora hagi buscat els documents per parlar de la història del feminisme durant l'època otomana. Dic la història del feminisme perquè a l'època ja s'utilitzava aquest terme, encara que no fos de manera molt habitual. Hi havia moltes dones que no es consideraven feministes, però que formaven part del grup que s'interessava pels problemes de les dones. Va ser sobretot a través de publicacions que les dones de l'època otomana podien defensar els seus drets. Eren en general dones que havien pogut tenir una educació, accés a recursos de llengües estrangeres...". (Per l'entrevista sencera veure annex 1)

En aquest mateix període van aparèixer també diferents associacions feministes que tenien l'objectiu d'aconseguir la igualtat entre els homes i les dones. L'accés a una educació igualitària va ser una de les grans demandes feministes dels últims anys de l'època otomana. Fatmagül Bertkay explica que una de les accions que es duïen a terme era boicotejar les universitats femenines assistint a les universitats masculines enlloc de les reservades per a elles. Bertkay afegeix "a la societat occidental, s'ha tingut durant tota la història una visió homogènia i passiva sobre les dones dels països islàmics".

Les dones també prenen un rol protagonista a la Guerra d'Independència turca (1919-1922) i en la creació de la República. Participen a les manifestacions i prenen la paraula. Així neix una consciència política femenina més estesa socialment. Amb la proclamació de la República, al 1923, encapçalada per Mustafa Kemal Atatürk (el pare dels turcs) la coeducació és una realitat un any després. A més, el 1926 s'aprova el codi civil que significa una evolució als drets de les dones. S'estableix la coeducació, es prohibeix la poligàmia, s'aconsegueixen els mateixos drets per als homes i les dones en el divorci, es comparteix l'autoritat paternal, s'atribueix la custòdia dels fills al pare o a la mare en el cas que l'altre dels dos es mori, la custòdia dels infants depèn de la decisió d'un jutge en cas de divorci, la igualtat d'herència, l'obligatorietat de

celebrar el casament en presència d'algun representat de l'ajuntament, la igualtat de testimoni davant la justícia, entre altres.

El 3 d'abril del 1930 les dones turques aconseguixen el dret de vot. El dret es atorgat abans que alguns països europeus, com és el cas d'Espanya (al 1931) o França (al 1945). La professora experta en mitjans audiovisuals de la universitat Galatasaray, Ayşe Toy, remarca que "hem de tenir en compte que el dret a vot va ser reclamat per les dones durant molt temps, la lluita va començar a l'època otomana, no va ser flor d'un dia". (Per l'entrevista sencera veure annex 2)

La professora Idil Engindeniz afegeix que les associacions de dones que es van crear durant l'època de la República, a part de reclamar el dret del vot també lluitaven per una situació d'igualtat en tots els altres àmbits: "Un cop va ser legalitzat el dret a vot es va dir que aquesta associació no tenia motiu per existir i la van tancar. Doncs, es dona un dret a les dones, però se'ls prohibeix d'organitzar-se en associacions, una actitud contradictòria."

Hi ha estudiosos que diuen que atorgar el dret de vot a les dones és una eina que utilitza el kemalisme per diferenciar-se del feixisme. El kemalisme és la ideologia que va imposar Atatürk durant els primers anys de la República. Els sis pilars, representats en fletxes, que sostenen el moviment són: republicanisme, populisme, nacionalisme, laïcisme, estatisme i reformisme. Atatürk volia crear un país fort basat en la supremacia de l'ètnia turca, però seguint els principis d'occident.

Els anys 80, després del cop d'estat militar de Kenan Evren, que comporta molta repressió, hi ha una gran onada feminista a Turquia encapçalada per dones que provenen d'ambients culturals i amb ideologies d'esquerres. Inspirades en els moviments internacionals remarquen que el modern estat turc és també un estat patriarcal. Es creen centres de recerca femenina, una llibreria que recull obres escrites per dones, campanyes de conscienciació de temàtiques com la violència envers les

dones, i s'organitza una marxa femenina el 17 de maig de 1987 on hi participen més de 3.000 dones. La seva gran demanda és una revisió i una aplicació de canvis al codi civil del 1926 i al codi penal, que s'acabarà aplicant el 2001 i 2004, respectivament.

Fatmagül Bertkay és una de les propulsores del moviment feminista dels anys 80 i explica: "Durant la República es van fer alguns canvis administratius i jurídics però mai no van ser totalment aplicats a la societat i els rols de la dona no van canviar".

Després de l'arribada de l'AKP (Partit de la Justícia i el Desenvolupament) al poder, el 2002, a Turquia s'han anat aplicant polítiques islamistes i conservadores. Recep Tayyip Erdoğan, actual president de Turquia, fundador i cap de llista del partit, és defensor dels valors de la família tradicional i es defineix contrari al col·lectiu LGTBIQ+ i a l'avortament.

L'AKP es va fundar al 2001 amb l'objectiu de donar resposta a la majoria de famílies seguidors de l'Islam que provenien de les zones rurals i que se sentien discriminades per el CHP, el partit que segueix la ideologia d'Atatürk i el qual un dels seus pilars és el secularisme. Els seguidors de l'AKP reivindiquen que l'espai públic, els estudis i les millors feines estaven reservades a l'elit cultural secular.

La professora Ayşe Toy apuntava que: "És veritat que aquest conservadorisme juga un rol molt gran sobre les dones. El conservadorisme recau enormement sobre les dones, de fet, els homes entre ells no són del tot conservadors, és sobre el seu poder sobre les dones que finalment el conservadorisme és visible. Quan tu veus Erdoğan, per exemple, tu el veus com un home modern, que vesteix bé, té la imatge d'un cap d'estat modern, però és quan veus el seu discurs, sobretot el seu discurs envers a la seva dona i envers a la seva família, quan entens que és totalment conservador."

Un exemple són les declaracions que va fer a les joventuts del seu partit després d'una manifestació universitària el febrer d'aquest any en la qual s'exhibia una imatge de la

Meca i una bandera del col·lectiu LGTBIQ+. Les seves paraules van ser: “Sou una joventut amb ordinadors i teclats, no sou LGBT. No sou una joventut que expandeixi la pesta; al contrari, sou una joventut que aixeca els cors trencats o caiguts; confio en vosaltres” (EFE, 2021).

No obstant això, Idil Engindeniz explica que al principi de la seva presidència hi va haver intents d'aproximació amb el col·lectiu: “Durant els primers anys feia fins i tot discursos positius pel col·lectiu LGTBI. Hi ha una emissió de televisió a la qual ell va participar. En l'emissió hi va haver un estudiant que va demanar la seva opinió sobre diferents temes relacionats amb el col·lectiu LGTBI i el president va respondre que defensava els seus drets i criticava el maltractament del col·lectiu que es pot veure a les emissions televisives. Després, quan parlava de la Constitució Europea, quan encara no estava creada, Erdoğan estant a França i li van demanar si Turquia acceptaria el casament homosexual. La seva resposta va ser molt política, va dir que “primer s'ha de veure si la Unió Europea accepta la convenció, després veurem, però per suposat que s'han d'acceptar les especificitats de cada cultura”. No era tan crític com avui en dia que diu que no hi ha homosexuals a Turquia.”

Pel que fa a l'avortament, el 2012 el president Erdoğan va proposar una reforma de llei que disminuís les setmanes permeses per avortar de deu a sis, però gràcies a manifestacions feministes la reforma va ser tombada.

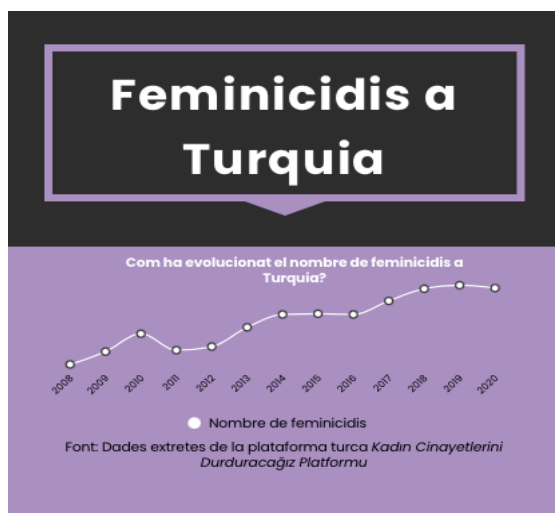
L'arribada de l'AKP al poder a portat doncs, a l'increment de les diferències entre sexes i a la simplificació del rol de la dona a mare i esposa, com l'il·lustra la transformació del Ministeri de les dones al Ministeri de la família. La visió de la dona és concebuda a través de la ideologia neoliberal i conservadora. La visió patriarcal és present dins de totes les polítiques del govern de forma transversal, tot i que l'AKP justifica les seves visions patriarcals amb l'etiqueta de religió i neoliberalisme.

La manifestació més gran contrària al règim des que Erdoğan està al poder va ser la revolta al Gezi Parkı, parc situat a Taksim, un dels barris històricament més europeus i actius amb iniciatives culturals. La novel·la *Assassinat a l'Orient Express* (1934), de l'Agatha Christie ja s'ubicava a Taksim, a l'hotel Pera, seu de l'exotisme oriental per als europeus en aquell moment. El desencadenant de les concentracions va ser una revolta ecologista a causa del centre comercial que el president volia construir al lloc del parc. Finalment, però, la revolta va acabar estant formada per tots els col·lectius contraris al règim, entre ells el col·lectiu feminista, que va aprofitar les manifestacions per mostrar-se públicament contrari a les polítiques i a la ideologia d'Erdoğan.

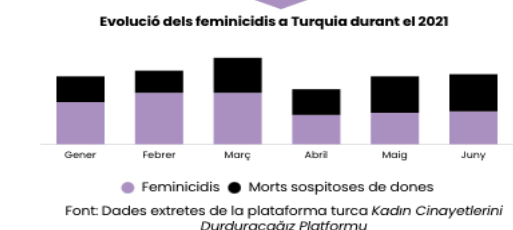
3.2. Lluites feministes actuals

3.2.1. Feminicidis

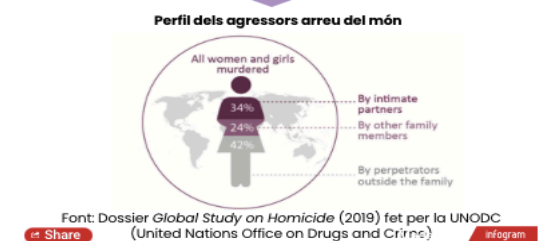
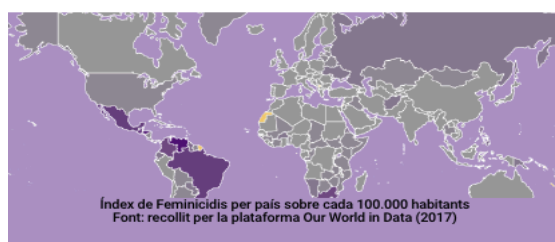
Si analitzem les reivindicacions actuals del moviment feminista turc podem concloure que la més important és la lluita contra els feminicidis,

El nombre de feminicidis creix any rere any. El 2020 va tancar amb 300 dones assassinades i 171 mortes per causes sospitoses. Qui s'encarrega de recollir les dades és la *Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu* (Plataforma acabarem amb l'assassinat de dones), una plataforma que va néixer el 2010 amb la necessitat de calcular els feminicidis que el govern no compta, ja que no contempla la mort pel fet de ser dona, sinó que engloba les morts dins de "morts per causes varies".

El patró que es repeteix més sovint és l'assassinat de la dona a mans de l'home durant un procés de divorci o de separació. La professora de la universitat Galatasaray Gulsun Guvenli apunta que una de les causes del creixement és "la influència de moviments feministes internacionals, les dones cada cop s'atreveixen més a dir que no, davant l'opressió del marit mentre que el govern no sanciona prou els que causen els feminicidis".

La professora Ayşe Toy afegeix: "La independència econòmica de la dona, cada cop més habitual, porta a l'empoderament i a la possibilitat de no dependre del marit, per tant, moltes dones se senten capaces de

poder-se divorciar” i continua “la violència envers les dones encara és molt visible a les sèries i pel·lícules turques, i està totalment normalitzada i acceptada socialment”.

Enllaç interactiu: [Feminicidis a Turquia](#)

3.2.2. Conveni d'Istanbul

Una de les eines que Turquia pot utilitzar per disminuir la violència de gènere és el Conveni d'Istanbul. El nom oficial és: Conveni del Consell d'Europa sobre la prevenció i la lluita contra la violència envers les dones i la violència domèstica. És un tractat jurídic internacional del Consell d'Europa signat l'11 de maig de 2011 a Istanbul. Turquia va ser el primer estat a ratificar el conveni.

En totes les reivindicacions feministes dels últims anys les feministes turques han posat en el centre la importància que Turquia formi part del Conveni d'Istanbul i la necessitat d'aquesta eina per disminuir els feminicidis. Així doncs, per el moviment l'aplicació del conveni és una de les solucions.

El Conveni d'Istanbul és el primer instrument europeu i internacional amb capacitat jurídica que preveu la prevenció i la lluita contra la violència domèstica i la violència envers les dones. És el primer també que determina que la violència envers les dones no és una qüestió del dret privat, sinó d'ordre internacional públic, és a dir, que és competència dels estats prevenir la violència, protegir les víctimes i sancionar els autors.

El conveni obliga els estats a proposar una resposta global a la violència contra les dones. Un cop adherits, els governs es comprometen a modificar les seves lleis, a instaurar mesures concretes i finançament per prevenir i combatre les violències.

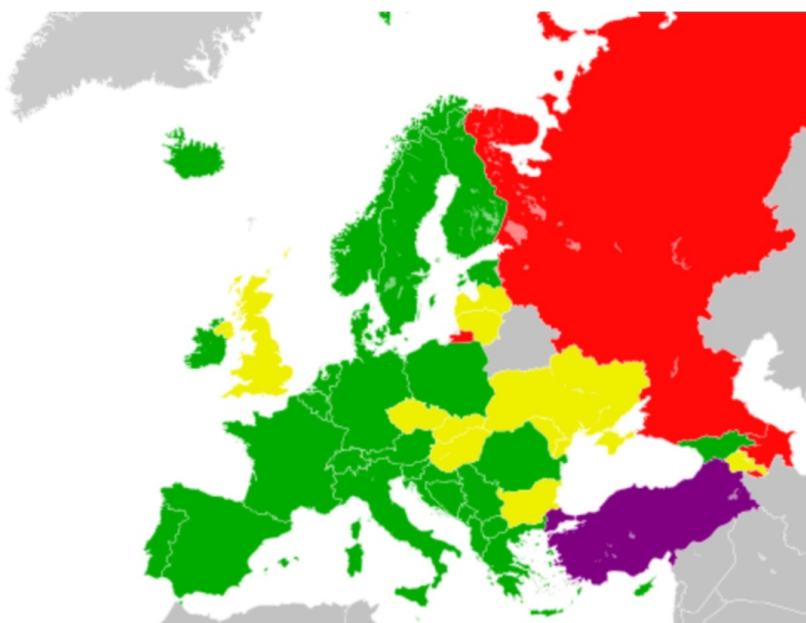

Figura 1 Mapa
Font: Reporterre

Llegenda:

- Verd: Estats que han signat i ratificat
- Groc: Estats que només han signat
- Vermell: Estats que no han signat
- Lila: Estats que havien signat i ratificat, però que n'han sortit

Per implementar el conveni es creen dos mecanismes: un grup independent d'experts que controlen l'aplicació del conveni sota el nom de GREVIO (*Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence*); i un comitè encarregat de transmetre l'aplicació i fer recomanacions a totes les parts, aquest comitè porta el nom de *Committee of the Parties*.

Per posar en pràctica la convenció, per una banda, s'avaluen els processos de cada un dels països que en formen part. A l'inici elaboren un estudi de les línies de base i al final se n'estudien les conclusions. Per altra banda, el GREVIO pot determinar iniciar un procediment urgent d'investigació quan hi ha una actuació que vulnera els punts de la convenció.

Els quatre objectius amb què el Consell d'Europa resumeix el conveni són: Prevenció, Protecció, Sanció de l'agressió i Política integradora.

Infografia 2 Objectius del Conveni d'Istanbul
Font: Twitter Council of Europe

A més, el conveni crea un senyal polític important que determina que la violència cap a les dones és inacceptable. Vol donar llum a les realitats que viuen moltes dones i nenes que han experimentat violència, sensibilitzar i, a llarg termini, canviar la mentalitat.

El conveni no aposta per abolir les diferències entre dones i homes, sinó que apunta que s'ha d'eradicar la idea que les dones són inferiors als homes, defensa que en molts escenaris l'home està en una situació de privilegi envers la dona.

La filosofia que segueix l'instrument jurídic és la d'eliminar els estereotips sense perdre les tradicions i els costums. S'han de desconstruir els estereotips que afecten les dones i els homes i justifiquen les tradicions perjudicials. La clau és aconseguir que les dones i les nenes se sentin segures a tot arreu, no "demanar als nens que es vesteixin o juguin com nenes".

L'aplicació del Conveni d'Istanbul al dret intern turc és la llei 6284, que es va redactar el 8 març del 2012. Actualment, però, part del govern d'Erdoğan és contrari a la política

del Conveni d'Istanbul argumentant que atempta contra els valors de la família tradicional. Unes de les declaracions que expressen l'oposició són les del Numan Kurtulmuş, antic primer ministre de Turquia: "Hi ha dues qüestions en aquesta convenció que no aprovem. La primera és la qüestió de gènere i l'altra, la d'orientació sexual. També hi ha altres qüestions, però aquests dos han estat els conceptes que han donat l'oportunitat a les persones LGBT i als elements marginals a refugiar-s'hi", va apuntar l'antic primer ministre.

El concepte de lluitar amb assumptes com l'anomenat honor, tradició i costums és responsabilitat del govern com s'inclou al tractat. Durant les declaracions Kurtulmuş defensava que lluitar contra l'honor, tradició i costums " no són mai assumptes acceptables i no s'ha de caure en l'error".

"El Conveni d'Istanbul està malament, ho dic molt clarament", va afegir l'antic primer ministre. A més, va defensar que molts altres legisladors de l'AKP tenen la mateixa opinió: "La tesi de 'la violència domèstica augmentaria en absència del conveni d'Istanbul' també és errònia. La igualtat d'oportunitats per a dones i homes és actualment un dels temes més bàsics dins del sistema jurídic turc".

Finalment, la nit del 20 de març el govern turc va publicar una resolució que determinava la sortida de Turquia del Conveni d'Istanbul. Les paraules literals que feien servir eren: El Conveni del Consell d'Europa sobre la prevenció i la lluita contra la violència envers les dones i la violència domèstica signat en nom de la República Turca a la data del 11/5/2011 i que va entrar en vigor a la data del 10/2/2012 per la decisió 2012/2812 del Comité de Ministres és dissolt en nom de la República de Turquia; la decisió ha estat presa d'acord amb l'article 3 del decret presidencial número 9.

Figura 2 Retirada del Conveni d'Istanbul

Font: Türk Cumhuriyeti Resmî Gazete (Diari Oficial de la República de Turquia)

L'alternativa que proposa el govern islamista és un nou tractat turc, el Tractat d'Ankara. Des de la retirada de Turquia del Conveni d'Istanbul molts grups s'han manifestat contraris a través de manifestacions o accions.

Fotografia 3 Manifestació de l'1 de juliol contra la retirada del Conveni d'Istanbul

Font: Anna Montraveta Riu

3.2.3. Altres lluites feministes

La professora Idil Engindeniz defensa que hi ha altres lluites actuals, tot i que es presenten en un segon pla, ja que el moviment feminista se centra en la lluita contra els feminicidis: “Ens trobem en unes condicions molt extraordinàries, i no parlo només de la pandèmia, que també, però ja abans estàvem dins d’un període amb una gran pressió política. Cada cop és menys possible veure manifestacions que es desenvolupen als carrers i penso que el moviment feminista no és tan visible com ho era abans. Un dels primers temes en què penso és amb l’avortament, per exemple, hi ha hagut diverses lleis que han canviat les condicions de l’avortament i que han intentat reduir les setmanes de gestació permeses per avortar. A més d’això, per exemple, dins dels hospitals de l’estat hi ha doctors que no volen acceptar les demandes d’avortament de les dones. Doncs, és un dels temes d’actualitat. Fa poc he conegut que aquest divendres (5 de març) hi ha una manifestació a Kadıköy contra les universitats femenines. Recentment Erdoğan ha parlat de fundar universitats de dones inspirades en la visita que va fer al Japó al 2019. Hi ha hagut protestes i aquest divendres hi haurà una manifestació contra la mesura.”

El casament precoç un cop s’acaba l’educació obligatòria als 14 anys o el sostre de vidre en l’àmbit professional també representen altres lluites actuals.

La manca de drets de les prostitutes també és una de les reivindicacions feministes. La prostitució és legal i està regulada al país dins dels bordells, però és molt difícil poder aconseguir els permisos, explica Engindeniz: “Està fora de la llei turca que per un home sigui legal ser un treballador de sexe, la professió no està consagrada als homes, només a les dones. Sota aquestes característiques és legal, hi ha bordells a barris com a Kadıköy, per exemple, en els quals les dones treballen i passen controls sanitaris regularment...d’una altra part, però, la major part de la prostitució és desenvolupa al carrer i de forma il·legal perquè és molt difícil aconseguir els permisos.”

3.3. Corrents ideològics

El feminisme àrab laic i el feminisme islàmic són les dues ideologies feministes majoritàries i històriques a l'Orient Mitjà i de les quals parteixen molts dels diferents corrents feministes actuals defensats a Turquia. Per entendre els corrents feministes turcs hem d'afegir la situació política en la qual es veu sotmesa actualment Turquia.

És necessari conèixer les ideologies feministes presents històricament a l'Orient Mitjà per comprendre com han derivat a avui en dia les diferents ideologies feministes turques. El dossier *Dones, Feminismes diversos i drets col·lectius* de CIEMEN (Centre Escarré per les minories ètniques i nacions) les resumeix.

El dossier apunta que les diferents ideologies apareixen en un moment d'emancipació nacional contra les forces colonials (finals S.XIX-principis S.XX) en el que els països s'enfronten a l'imperialisme i al colonialisme occidental, a la sobirania otomana i al govern dinàstic i decadent com també a una transformació socioeconòmica i tecnològica.

- **Feminisme àrab laic:** Neix a Egipte a finals del Segle XIX. Encapçalat per dones de classe mitjana-alta que critiquen que no puguin accedir als beneficis de la modernitat a diferència dels homes. Defensa la construcció d'una identitat col·lectiva nova on hi visquin tots els pobles en un territori compartit, una utopia de la nació laica on es respectin totes les diversitats religioses. Sorgeix gràcies a l'expansió de les TICs (Tecnologies de la Informació i la Comunicació), l'arribada de la premsa escrita i l'alfabetització de les dones de classe mitjana-alta.
- **Feminisme islàmic:** Neix a finals del segle XX durant el postcolonialisme tardà. Apareix en un context d'incapacitat de les nacions-estat per oferir democràcia i prosperitat econòmica. El moviment és pioner en llocs on l'Islam polític fa temps

que és públic (ex: Egipte, Iran). El discurs que utilitzen és únic en totes les nacions i posa el centre en la paraula de l'Alcorà. Segons el dossier (CIEMEN, 2016-2017) es considera que les musulmanes islàmiques es “reapropien del feminisme, el redefeixen, l'alimenten i contribueixen així a la seva renovació” (p.28). Així doncs, aposten per la liberalització del feminisme. Creuen que l'Alcorà no promou el patriarcat sinó que defensa la igualtat de sexes. Proposen un estudi a través de les ciències socials dels escrits religiosos per distanciar-se de la lectura que ha fet el *fiqh* (jurisprudència islàmica). Per fer l'estudi és necessari tenir una formació de les ciències islàmiques i dels instruments de les ciències socials. Etiqueten el feminisme occidental de racista, posen en qüestió el feminisme colonial i la imposició d'un model únic d'emancipació occidental. També critiquen el feminisme per “la seva pretensió a no existir més que en el materialisme, i per tant, deixar de banda el fet religiós” (p.28).

El llibre *Têtes de Turques: Erdoğan et la condition féminine* de Laurence Monnot publicat al 2017 fa un anàlisi dels pensaments majoritaris de les dones turques segons el partit polític que defensen. Com hem apuntat al principi de l'apartat, els dos partits més populars són l'AKP (Partit de la Justícia i el Desenvolupament) , encapçalat per Erdoğan i el CHP (Partit Republicà del Poble), partit fundat per l'Atatürk i que durant els primers anys de la República va ser l'únic partit polític legal al país.

Monnot, després d'entrevistar unes seixanta cinc dones que vivien a Turquia, va arribar a la conclusió que les partidàries de l'AKP veuen el país amb una visió optimista i idealista. Durant els anys que l'AKP ha estat al poder ha aplicat mesures a favor de la religió islàmica que han donat accés a l'espai públic a les dones que reivindiquen l'islam.

La professora Idil Engindeniz explica que les dones van jugar un rol molt important en la creació del partit : “Des de l'AKP sempre es parla de les dones com a mares, fundadores de la família. Són importants dins del partit, diuen que les dones han

treballat molt per als èxits de l'AKP. Per a les dones és més fàcil poder entrar a cases per conversar amb altres dones i convèncer-les perquè donin suport al partit.” Una de les entrevistades al llibre, Nesrin, redactora d'un suplement femení d'una revista conservadora reivindica: “Fa deu anys, si arribaves amb el vel dins d'un centre comercial, us haurien demanat de marxar” (citada per Monnot, 2017, p.214). Amb el cop d'estat dels anys 80 es va prohibir portar el mocador a les institucions d'ensenyament i en l'exercici de la funció pública. No va ser fins al 2010, quan ja hi havia l'AKP al poder, que es va tornar a permetre a les universitats; al 2013, a les treballadores de les institucions; i al 2014, als instituts.

Les polítiques d'Erdoğan també han fomentat la creació d'una classe mitjana provinent de l'Anatolia. Moltes famílies conservadores han obtingut un poder social i econòmic i, consegüentment, les dones també han experimentat una promoció i un reconeixement social.

La professora Ayşe Toy, tot i ser contrària a les polítiques del president actual, opina que l'únic positiu que el col·lectiu de dones pot haver tret de l'ascensió d'Erdoğan al poder és l'acceptació a l'espai públic de les dones que porten vel: “Diré una cosa que pot semblar estranya i sobretot veient les condicions en què vivim, però fa temps que ho dic. Potser és en aquest sentit que gràcies a l'arribada de l'AKP al poder hi ha una homogeneïtzació. Hi ha dones amb vel dins dels diferents sectors quan abans no hi tenien el dret, per exemple, a portar el vel quan treballaven en el sector públic o no tenien el dret de ser advocades, si eren advocades no podien presentar-se amb el vel a l'oficina. Així doncs, se'ls ha atorgat una sèrie de drets a aquestes dones i poden presentar-se com volen i com desitgen. Hem agafat el costum, fins i tot les més contràries, les que deien 'jo no parlaré mai a una dona que porti vel, és idiota o no és intel·ligent' de parlar amb aquestes dones, de tractar-les de tu i de veure finalment que tenen les mateixes inquietuds que les que no portem el vel. En aquest sentit, estranyament, potser una de les coses bones de l'AKP pot ser l'homogeneïtzació.”

Després de les entrevistes Laurence Monnot explica que moltes de les seguidores de l'AKP expressen tenir contradiccions internes amb el seguiment de la religió. Per exemple, parlar de la Xaria (lleï canònica de l'islam) és un tema tabú per moltes d'elles. La Xaria defensa la poligàmia i la repartició desigual de l'herència, entre altres.

El CHP és l'alternativa majoritària pels que s'oposen al president Erdoğan i senten nostàlgia de la Turquia laica i europeïsta. Els seguidors del partit dels valors de l'Atatürk són part de la burgesia secular que dominava la vida cultural fins l'arribada de l'AKP al poder. La majoria de dones defensores del CHP són conscients dels seus drets gràcies a l'educació rebuda a les millors universitats del país.

Laurene Monnot apunta que la sensació de moltes defensores del CHP és de por, frustració i sensació de vulnerabilitat dins de la Turquia actual. Se senten víctimes potencials de la violència envers les dones, perquè no se senten protegides pel govern. A més, tenen por de les polítiques d'Erdoğan. L'autora explica que fins i tot algunes confirmen estar dins d'un estat depressiu, perquè veuen l'ascens al poder de l'AKP com una possible obligació a portar vel. Paranoia o amenaça veritable? És qüestiona Monnot.

La creença que les dones que porten vel poden tenir més oportunitats en la situació actual del país provoca que moltes de les dones que pertanyen a l'elit secular sentin un rebuig cap a les dones musulmanes. Aquesta problemàtica es veu representada a la sèrie turca que Netflix va treure el 2020 que porta per títol *Bir başkadır*. Ho il·lustra la relació entre el personatge de Peri, una psicòloga que encarna el prototip d'occidental defensora d'una Turquia secular, i el de Maryem, una noia musulmana que viu als afores d'Istanbul i porta vel. La sèrie ha causat molta polèmica a Turquia i ha generat un debat públic entre les dones que es veuen representades en les dues figures principals, ja que fa visible una problemàtica social que fins ara no s'havia tractat de forma explícita en cap contingut audiovisual.

La professora de la universitat de Galatasaray Ayşe Toy aprofundeix en el problema dient: “El prejudici i el rebuig dels dos costats existeixen. Però penso que el rebuig és encara més visual del costat de les turques blanques, com els hi podríem dir, de dones que majoritàriament voten el CHP, que de l’altre costat, les dones que porten vel no tenen tants problemes probablement de prejudicis o de rebuig cap a les dones que no porten el vel. És una de les raons per la qual l’AKP ha pogut augmentar la seva veu, perquè hi ha hagut sempre de forma sociològica les elits republicanes, urbanes, educades... aquests homes i dones han discriminat les que portaven el vel o eren conservadores. Hi ha hagut sempre una mirada de superioritat envers aquesta part de la societat. Hi ha un rebuig d’integrar, de comprendre el conservadorisme dels altres, de comprendre una altra part de la societat.”

Toy remarca que la manca de valors feministes és present en els dos sectors de la societat: “Com he explicat abans, el conservadorisme recau enormement sobre les dones, de fet els homes entre ells no són del tot conservadors, és sobre el seu poder sobre les dones que finalment el conservadorisme és visible. Així doncs, la dona s’ha de cobrir el cap, la dona no pot treballar, la dona ha de quedar-se a casa. Encara que no porti el vel, ara fent referència en el cas del CHP, la dona moderna kèmalista també té una pressió per complir una imatge ideal. La d’una dona ben presentada, bonica, que s’ha de vestir bé, que ha d’encaixar correctament dins de la societat i educar infants que seran fidels als valors de la República. Quan s’escolta i s’analitza el CHP, presenta un discurs modern. Defensen tots els drets que s’atorguen a les dones i defensen que les dones han de treballar, que han d’estudiar, que han de guanyar els seus propis diners i que han de tenir la seva pròpia vida. Però finalment, quan s’observa el partit en si i aquells que el dirigeixen i dirigeixen també les joventuts del partit, es veu que sovint són els homes. Quan es comptabilitza també el número de dones que accedeixen al parlament amb el partit es conclou que són la minoria.”

La professora Idil Engindeniz també posa èmfasi en el fet que la ideologia kemalista s’allunya del feminisme dient que: “el kèmalisme no es presenta com a feminista,

perquè el feminisme ha tingut sempre una connotació negativa a Turquia. I les dones kémalistes, com que son més properes a una corrent central, dubten a considerar-se feministes. Diuen que defensen els drets de les dones, però no es defineixen dins del corrent feminista.”

Els dos partits majoritaris turcs, doncs, no es consideren feministes. Tot i que cada una de les seguidores pot formar part de forma individual en el moviment feminista no hi ha una correlació directa entre el grup de dones que segueix cada un dels partits i el moviment.

El tercer partit més popular a Turquia, és l’HDP (Partit democràtic del poble), popularment anomenat partit kurd, que es caracteritza per voler defensar totes les minories que viuen a Turquia i establir un pont polític entre les protestes del Gezi Parkı i la política turca. En aquest cas es considera obertament feminista. El mes de març de 2021, però, el fiscal general del Tribunal Suprem, Bekir Şahin, va iniciar un procediment legal per il·legalitzar el partit acusant-lo d’atemptar contra la indivisibilitat de l’estat turc i de mantenir vincles amb el PKK (Partit dels Treballadors Kurds), partit il·legalitzat al país per la seva branca armada.

Turquia es caracteritza per ser un país, per una banda, format per moltes minories ètniques i, per una altra banda, amb un sentiment nacionalista molt fort que no afavoreix la llibertat i els drets de les minories. La particularitat ja és present durant l’imperi otomà. Després de la Primera Guerra Mundial, al 1923, es va elaborar el Tractat de Lausana, en el qual es va determinar que les minories oficials del país serien les minories religioses no musulmanes: l’armènia, la jueva i la grega. Tot i així, també hi ha minories ètniques seguidores de l’islam, que en cap cas van ser representades dins del tractat, com la kurda o la zaza i minories religioses dins de l’islam com l’aleví.

Així doncs, les dones que formen part de les minories estan sotmeses a una doble opressió, la de dona i la de formar part d'una minoria ètnica o religiosa. En el cas de les feministes kurdes, fins i tot reivindiquen haver-se sentit apartades del moviment feminista turc a causa del seu origen ètnic. Monnot (2017) explica que per elles: “El combat feminista és indissociable de la qüestió identitària, perquè la identitat és font de discriminacions quotidianes” (p.230).

Les feministes kurdes s'organitzen seguint la ideologia *Jineoloji*, que significa literalment “ciència de dones” en llengua kurda. La ideologia va ser creada per Abdullah Öcalan, fundador del PKK, empresonat des del 1999. Les seguidores de *Jineoloji* defensen la necessitat d'alliberar la dona per poder transformar la societat i acabar amb el colonialisme i el capitalisme. Critiquen el feminisme occidental i entenen el feminisme com una eina transversal i comunitària per poder solucionar tots els altres problemes de la societat moderna: econòmics, de salut, d'educació, d'ecologia, d'ètica i d'estètica.

Les dones kurdes formen part activa de la lluita de l'alliberament del territori kurd. S'organitzen en les YPJ (Unitats de Defensa de la dona) que estan formades per més de deu mil guerreres. Hussein (2018) apunta que “les dones representen casi el trenta per cent dels combatents entre 18 i 30 anys i estan sotmeses a un entrenament dur igual que el dels homes. Van decidir que la lluita per salvar les dones tindria rostre de dona. La lluita no és només armada sinó que és una revolta contra una societat tradicionalment patriarcal”.

La quarta divisió femenina que recull el llibre de Laurence Monnot són les feministes islàmiques liberals. Aquest grup de dones es consideren islàmiques, però contràries a les polítiques de l'Erdoğan. Caracteritzades per ser part de l'elit intel·lectual, reivindiquen un rol actiu de les dones dins de la religió i defensen que no és l'Islam qui discrimina les dones, sinó la interpretació patriarcal que s'ha fet dels textos sagrats. El capítol afegeix que el debat que elles proposen va ser popular i va tenir ressò dels

anys 80 als 2000, però ara és un debat ignorat i elles se senten marginades tant a dins dels espais públics com a dins de les universitats. Tot i això, encara es conserven alguns grups que defensen aquesta ideologia com les “Musulmanes oposades a la violència contra les dones”. Aquesta associació vol sensibilitzar homes i dones sobre les violències que pateixen les dones defensant que són per culpa de l’hegemonia masculina i no per culpa de l’Islam.

La professora especialitzada en gènere Idil Engindeniz defineix així les feministes islàmiques: “Són les dones que creuen en Déu, però que comparteixen també idees feministes, i això pot ser contradictori, per tant, es poden sentir excloses de la comunitat musulmana. Formen part d’un combat fora de la comunitat musulmana. En general el que comparteixen és que, per exemple, pots ser una dona que porta vel i que toca la guitarra elèctrica o que es qüestiona el paper de la dona dins de la família. O bé presentar-se com a musulmana i voler-se casar amb l’home que volen.”

No obstant això, el feminisme àrab laic és el que més ha estat representat als corrents feministes turcs. Engindeniz afegeix: “El feminisme a Turquia sempre ha estat més lligat a l’esquerra. Hi ha una part del moviment feminista format per diferents grups d’esquerres. Les socialistes en són una part, però no són les úniques, hi ha, per exemple, les feministes trotskistes, que no són gaire nombroses, però que també existeixen.”

El debat entre les feministes defensores de la inclusió del moviment transsexual i les contràries també ha arribat a Turquia, explicava Engindeniz, que ha elaborat una tesi doctoral sobre la representació del col·lectiu LGTBIQ+ a la premsa turca: “No sé com va començar el debat, però l’any passat hi va haver tensions fortes entre el moviment transsexual i algunes parts del moviment feminista, no de tot el moviment, però sí d’una part intel·lectual. Una de les impulsores era una acadèmica que havia treballat també a Galatasaray, al departament de filosofia, que va ser etiquetada de *terfa* (feminista radical transexcloent).”

Engindeniz, però, conclou opinant que tot i la divisió de grups és necessària una unió: “Jo penso que després d’un temps no tenim el luxe de no ser homogènies. De ben segur hi ha diferents idees de base, però hi ha diversos temes que reuneixen tots els corrents feministes com impedir la retirada del Conveni d’Istanbul o la lluita contra els feminicidis. És la meva impressió”.

4. Presentació formal del projecte professional

4.1. Elaboració de les cròniques

Un cop feta l'anàlisi de l'obra de l'Aurora Bertrana, sobretot centrada en com l'autora parla sobre les dones dels països on viatja, i estudiada la història dels drets de les dones a Istanbul s'ha escrit les quatre cròniques.

Un dels objectius de les cròniques era mostrar la diversitat de les dones a Istanbul. Així doncs, s'han escollit dones de diferents ètnies, religions, classes socials i barris de la ciutat. L'altre objectiu era mostrar que tot i les diferències hi ha una opressió comuna pel fet de ser dones que es veu reflectida en formes diverses de pressió social i de discriminació.

Per tal de fer visible la diversitat i la discriminació els articles se centren a explicar el dia a dia de cadascuna. Moltes vegades es pot conèixer més sobre una persona a través de les seves rutines, el que fa durant el seu temps lliure i el que li agrada, que a través de llargs discursos polítics.

En totes les cròniques s'intenta també esbrinar com viuen la sororitat les dones turques. Un cop feta la recerca sobre la història dels drets de les dones a Istanbul es va concloure que la religió i la política poden portar la confrontació entre les dones del país. Per això, es va posar èmfasi a saber quina era la relació que tenien les dones entrevistades amb les altres dones de la societat.

Per aconseguir aquests dos objectius es van escollir protagonistes que tinguessin una edat similar, perquè es va considerar que seria més fàcil veure les diferències entre cada una si eren d'una generació semblant. Per tant, totes les dones entrevistades tenen entre vint i trenta anys. A més, totes viuen o han viscut a Istanbul, ja que a través

de les cròniques també es volia mostrar com les condiciona la ciutat que ara les acull, tot i l'origen divers.

Una característica comuna de les cròniques són els títols: formats per tres paraules, fan referència a objectes o accions del món de cada una de les protagonistes. Les dues primeres paraules són objectes tangibles mentre que la tercera és una acció de la seva manera de fer o de la visió que té cada una davant la vida. Els subtítols tenen una funció informativa.

Una altra característica compartida és que al principi de cada crònica hi ha una estrofa d'una cançó, amb la llengua original i traduïda al català, i l'autor. A cada entrevista la música ha estat un element present, i s'ha volgut transmetre escrivint una part d'alguna de les cançons escoltades amb les dones que protagonitzen les cròniques. La cançó que s'ha escollit per a la introducció és la que dona títol al treball: *Kadınlar vardır*, com ja s'ha explicat a la introducció.

Per presentar la sèrie de cròniques hi ha una introducció i tot seguit s'ha inclòs un collage amb dibuixos de companyes que no han crescut a Turquia i que he conegut durant l'estada al país. Representen una perspectiva semblant a la que pot tenir una persona com a europea. El collage té la funció d'imatge principal del projecte.

A més, cada crònica va acompanyada de tres fotografies. En cap cas es veuen les cares de les protagonistes, perquè tant les dones d'Inshirah com la Talia no se sentien còmodes si es mostrava la seva cara. Així que es va haver de buscar alternatives al retrat. En cada una de les cròniques hi ha una fotografia del barri en el qual s'ubica la crònica, una imatge d'una part del seu cos que les defineix, i la d'un objecte del seu dia a dia.

En alguns casos ja es tenien pensades les protagonistes, i en altres es va haver de decidir primer les característiques que es volia que tinguessin i després es va buscar una dona que hi encaixés.

Per exemple, en el cas de les dones d'Inshirah la intenció era parlar d'elles en una crònica, ja que cada setmana col·laborava amb l'associació i les anava coneixent de mica en mica. Aquesta va ser la primera crònica que es va escriure, i la més diferent de totes. A causa de les barreres lingüístiques (elles parlen àrab i una mica de turc) no es va elaborar una entrevista com en els altres casos, sinó que s'ha escrit la crònica tot sumant escenes de diferents dies i petites converses que s'han compartit. És per això també que en aquesta crònica hi ha més pes de la descripció. La intenció principal del treball era fer cròniques que donessin més importància a aquesta part informativa o descriptiva, però les entrevistes posteriors amb les altres van fer que el treball derivés a uns articles que tenen més forma de perfil, ja que es considerava molt interessant poder explicar els pensaments de cada una d'elles. Una altra diferència entre la crònica de les dones d'Inshirah i les altres és que en la primera no hi ha una sola protagonista, sinó que ho són un grup de dones, per tant, va costar més poder fer una crònica semblant a un perfil, es volia que les diferents dones tinguessin el mateix pes dins de l'article.

Quan vaig arribar a casa després de l'excursió vaig decidir que volia que fos el fil conductor de la crònica, ja que va ser un dia molt especial tant per a elles com per a mi, atès que era la primera sortida que feien des del centre totes juntes, i feia temps que l'esperaven. És per això que es va considerar que era necessari incloure-la a la crònica. Tot i així, és a Istanbul on elles passen el seu dia a dia i també es volia reflectir la seva vida a Istanbul, la ciutat que fa de nexa entre totes les cròniques. Així doncs, tot i explicar l'excursió, l'article també vol mostrar com és la seva vida quotidiana de les dones a la ciutat. Cal afegir, que els noms de cadascuna d'elles estan canviats ja que van demanar mantenir l'anonimat.

A la segona crònica la Sena és la protagonista. Vaig conèixer-la gràcies a la Beril, la meva companya de pis, que l'havia entrevistat també pel TFG que va escriure fa dos anys. La Beril va explicar que la Sena era una exmusulmana i per preparar l'entrevista es van consultar entrevistes vàries sobre dones que també havien decidit deixar la religió. Es va considerar interessant poder explicar el seu dia a dia en un país que cada cop està més islamitzat, mentre que ella cada cop sent més rebuig per la religió musulmana. A més, la Sena forma part de la comunitat zaza, comunitat molt pròxima als kurds, per tant, podria ser enriquidor per conèixer la discriminació que pot sentir ella com a membre d'una minoria ètnica. La Sena parla turc i una mica l'anglès. Per fer l'entrevista la Beril traduïa les respostes al castellà. (Per l'entrevista sencera veure annex 3)

La primera vegada trobada amb la Sena va ser el dia de l'entrevista. Després n'hi va haver una altra a Back Street, al bar on ella havia de començar a treballar, per fer les fotografies que acompanyen l'article.

La Hatice, protagonista de la tercera crònica, la vaig conèixer arran del Pol, la seva parella. Amb ella ens trobàvem un cop al mes per tocar música plegades. El seu grup d'amics, que toquen tots música sufí, em convidaven perquè anés a tocar amb ells. És a dir, no tota la informació sobre la Hatice que apareix a la crònica és del dia que es narra, sinó que part de la informació es va conèixer abans o després. La Hatice calia que fos una de les protagonistes, perquè, tot i no considerar-se feminista, defensa els drets de les dones, i ho fa desmitificant la visió masclista de la religió musulmana. Així doncs, té una visió totalment oposada a la perspectiva de la Sena. També va semblar interessant que la Hatice practiqués el sufisme, perquè és una alternativa religiosa a les pregàries tradicionals que es fan a les mesquites turques. La versió original de l'entrevista amb la Hatice era en anglès. (Per l'entrevista sencera veure l'annex 4)

Les fotografies que acompanyen l'article no són del barri on s'ubica la crònica, sinó que són del barri de la Hatice, d'uns dies després.

La Talia, protagonista de l'última crònica es va escollir perquè es buscava una dona que fos membre d'una minoria religiosa del país. Arran d'una coneixença d'un noi membre de la comunitat jueva vaig saber que les comunitats no musulmanes de Turquia encara es mantien molt tancades per poder conservar la seva cultura i religió, i sobretot davant d'un país cada cop més islamitzat. La Talia, per altra banda, forma part d'una classe social intel·lectual i és crítica amb el govern i amb els mitjans de comunicació del país. Es va considerar molt enriquidor incloure el testimoni d'una estudiant de comunicació a Turquia, que té clar que no vol marxar del país.

A la Talia la vaig conèixer perquè cursàvem una assignatura juntes a la universitat Galatasaray, l'assignatura de "Pràctiques de Publicacions Periòdiques". Un dia a classe va explicar que la seva família formava part de la comunitat armènia del país. Des de principis de curs vam dir que aniríem a fer un cafè, però no ens vam poder trobar fins a principis de juny, que va ser el dia es narra a la crònica. (Per l'entrevista sencera veure l'annex 5)

Vaig intentar quedar un altre dia amb ella per acabar de fer les fotografies però després del dia que ens vam trobar fins que jo vaig tornar cap a Catalunya no va estar més a Istanbul, per tant, la fotografia de la part del seu cos va ser ella mateixa que la va fer. Va ser ella també que va decidir fotografiar la seva mà amb el mar de fons justificant que era el que més la representava.

4.2. Introducció

***Kadınlar vardır:* quatre cròniques sobre la vida de les dones d'Istanbul**

Kadınlar vardır

Kadınlar vardır

Kadınlar her yerde.

Les dones som aquí,

les dones som aquí,

les dones som a tot arreu.

Filiz Kerestecioğlu

Restes de les muralles de l'època bizantina tanquen el Corn d'Or, de quan Istanbul era Constantinoble i a les mesquites, en lloc de sanefes, hi havia dibuixades escenes bíbliques pintades amb daurats. Travessant-les arribaràs a Balat, on les estrelles de David a les antigues sinagogues marquen el llegat jueu del barri. Fener era el barri grec, el dels *rums*, les cases blaves, grogues i vermelles et donen la benvinguda.

A Eminönü, a part de botigues de *souvenirs* i d'espècies, els vestits barrocs dels casaments turcs tradicionals i de les festes, els *bayram*, omplen els aparadors. El pont de Galata, amb pescadors a cada menys de dos metres, et condueix al barri que porta el mateix nom, presidit per la gran torre. I d'Istiklal a la plaça Taksim, on les parades de corones de flors representen els ingressos de les famílies nòmades.

Istanbul té més de 16 milions d'habitants, la gran metròpoli multicultural, molt abans que la globalització es posés de moda. Oficialment només es consideren minories les religioses: armènies, gregues i jueves, que representen menys de l'1% de la població.

Tot i que les minories dins de la ciutat no s'acaben aquí, hi ha minories ètniques musulmanes, com la kurda, que significa el 18%, o la minoria que prové de Síria. Es calcula que hi ha 495 mil refugiats sirians a la ciutat. També hi ha minories confessionals dins de l'islam, com l'aleví.

El caire nacionalista del país, impulsat per Atatürk, el pare dels turcs, creador de la República turca el 1923, és seguit pel president actual, Recep Tayyip Erdoğan. Els seguidors de cada un defensen que els seus ideals són contraris. Mentre que la base de la República és el laïcisme, les polítiques del nou president beuen de l'islam polític, però la qüestió nacional aconsegueix apropar els dos bàndols, que posen la pàtria al centre.

De les dones que passegen per aquests carrers d'Istanbul n'hi ha que vesteixen amb faldilles curtes i escots fins al melic, d'altres que només ensenyen els ulls. N'hi ha que fan olor de comí i d'altres de cervesa *Efes*. Algunes parlen turc, d'altres armeni. Algunes arriben verges al matrimoni i d'altres amb vint anys han descobert la seva sexualitat, tant amb noies com amb nois. Algunes escolten el muezí a les 5 del matí i d'altres, fins a la mateixa hora, música electrònica. N'hi ha algunes que tot alhora.

Amb l'Ezgi, una companya francoturca de la universitat parlàvem de com veiem les dones de la ciutat: "Quan em demanes això, penso en una escena que vaig viure. M'havia mudat a Istanbul feia algunes setmanes. Portava les mans plenes de bosses del mercat i estava esperant davant d'un semàfor, al principi de l'avinguda Barbaros. Davant meu, dues dones parlaven i reien. Una d'elles portava un *short* texà i una samarreta mentre que l'altra vestia un *jilbab*. Era la primera vegada que veia aquest tipus d'escena i estava positivament sorpresa... finalment, vaig veure que aquest tipus d'escenes només eren possibles a Istanbul."

La sèrie de cròniques que proposo tenen l'objectiu de retratar aquesta diversitat que caracteritza la capital cultural turca. Per il·lustrar-les vaig suggerir a diverses

companyes que havien compartit Erasmus amb mi que plasmessin la imatge que tenen de les dones d'Istanbul. La diversitat és un punt comú a tots els dibuixos. La Mathilde, una estudiant d'història de l'art i literatura a Paris, diu que de seguida havia pensat en “una *skater*, una *teizze*, una noia més d'estil punk i una noia que porti el vel”. Les dones d'Inshirah, la Sena, la Hatice i la Talia són les protagonistes de les cròniques, i tot i no representar els prototips de la Mathilde la seva quotidianitat també les fa ser molt diferents. L'únic que tenen en comú és l'edat, entre vint i trenta anys, i que Istanbul és la ciutat que ara les acull.

La Beril també ha volgut participar al dibuix, filla d'una francesa i un turc, fa un any que viu a Istanbul, però en fa tres també hi va cursar un Erasmus. Ella s'ha inspirat més de forma metafòrica, escrivint antònims sota el paraigua que engloba dones diferents: “amb vel i sense cobrir, joves i velles, rosses i morenes, seguidors del CHP (partit de l'Atatürk) i seguidors de l'AKP (partit de l'Erdoğan).” El paraigua intenta cobrir totes les dones, però la pluja és tan forta que no ho aconsegueix i vessa per tots cantons, com les pressions que ens mullen a totes. Alguns exemples de pressions encara es refugien a dins dels núvols: *evde kalmak*, dona soltera; *ev hanımlığı*, dona que es queda a casa; *toylum*, societat; *anne olmak*, ser mare; *baskı*, pressió.

La pressió portada a l'extrem són els femicidis, que a Turquia creixen any rere any. El 2020 va tancar amb 300 dones assassinades i 171 mortes per causes sospitoses. Qui s'encarrega de recollir les dades és la *Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu* (Plataforma acabarem amb l'assassinat de dones), una plataforma que va néixer el 2010 amb la necessitat de calcular els femicidis que el govern no compta, ja que no contempla la mort pel fet de ser dona, sinó que engloba les morts dins de “morts per causes varies”.

Una de les eines que Turquia podria utilitzar per disminuir la violència de gènere és l'anomenada Convenció d'Istanbul, un tractat jurídic internacional del Consell d'Europa signat l'11 de maig de 2011 a Istanbul. Turquia va ser el primer estat a

ratificar el Conveni. El tractat es considera el primer instrument europeu i internacional amb capacitat jurídica que preveu la prevenció i la lluita contra la violència domèstica i la violència envers les dones. La nit del 20 de març el govern turc va publicar una resolució que determinava la sortida de Turquia de la Convenció.

La Maya, una altra de les companyes d'Erasmus, que estudia Relacions Internacionals també a Paris, va dir-me: “ És un cop molt dur per a totes aquestes dones. De fet, l'endemà moltes van baixar al carrer, un altre cop, per manifestar-se contra la retirada. Aquest coratge i determinació representa molt bé la dona turca, que malgrat els cops durs, els combats i les motivacions resten fermes. Elles continuen lluitant pels seus drets. Cada una d'entre elles és diferent i lluita per una millor vida a la seva manera. Tenen un coratge i una motivació increïbles.”

Quatre cròniques sobre dones marcades per una doble opressió, la de ser dona i la de formar part d'una minoria. Quatre grups de dones que admiro i que a través del dia a dia fan visible la voluntat incansable de ser les protagonistes de la seva vida.

Dibuix 1 Representació de les dones d'Istanbul dibuixades per la Beril i la Mathilde
Collage: Anna Montraveta Riu

4.3. Patronatges, mares i superació

Viure a Istanbul quan emigres de Síria amb els fills petits i no parles turc

سألمة يا سألمة

رحنا و جينا بالسألمة

*Sans i estalvis, oh Salama,
vam sortir i tornem en pau.*

Dalida

Mouen les espatlles endavant i endarrere, els malucs de costat a costat, amb cops secs, i la ululació àrab omple el *dolmuş*. El petit bus il·luminat amb llums de neó blaves i vermelles porta set dones sirianes de retorn cap a la gran ciutat d'Istanbul. Ara una treu la Coca Cola de la bossa; l'altra, els festucs; i la de més enllà, els confits. De cop, se sent el soroll d'un telèfon i el caos envaeix l'espai, la música s'atura i es fa un silenci que ni la respiració gosa tallar-lo. És el marit d'una, que té pressa perquè torni a casa i li demana: "On passes? Quan et queda per arribar?".

Dotze hores abans, a les 9 del matí, ens trobem al *Yusra Community Centre* per agafar el *dolmuş* que ens portarà d'excursió. Per arribar al *Yusra Community Centre* agafo un autobús que em deixa a la parada més propera del centre. Davant hi ha una gran pancarta amb la cara del president Erdoğan en la qual hi ha escrit: "Al nostre estimat president que ha cuidat la nostra mesquita Hagia Sophia li adreçem els nostres agraïments".

Al voltant de la mesquita de Fatih, a prop d'on s'ubica el centre, hi viu una de les comunitats sirianes més grans de la ciutat. La majoria dels sirians d'Istanbul son àrabs, tot i que també hi ha petites comunitats de sirians cristians siríacs, kurds i turcomans. Els restaurants dels carrers adjacents són de xauarma i, quan et pares a escoltar, sents fonemes àrabs en totes les converses. Una amiga em diu que ella parlant turc

s'hi sent estranya, allà. Del barri del costat, Aksaray, li'n diuen la petita Síria. Oficialment hi ha mig milió de refugiats sirians a Istanbul, però l'alcalde de la ciutat, Ekrem İmamoğlu, diu que la xifra real podria superar el milió.

Fotografia 4 Roba estesa dels carrers del costat del Yusra Community Center
Font: Anna Montraveta Riu

Tot i la gran comunitat siriana que hi ha a Istanbul l'opinió pública tan del país com de la ciutat no és favorable a l'acollida dels refugiats sirians. Segons l'estudi del *think tank* German Marshall Fund (GMF) el 70% dels turcs volen que els sirians tornin al seu país. Per exemple, viatjant per Turquia vaig conèixer el propietari d'un hotel de la ciutat d'Urfa, al sud-est, que deia que "els sirians són bruts i incomoden les dones, jo entenc que se'ls faci fora, amb violència". Molts turcs es queixen de l'arribada massiva dels refugiats sirians i els assenyalen, perquè creuen que són els culpables que pugin els lloguers i baixin els sous. La raó principal de l'augment dels lloguers i la disminució dels sous és que Turquia fa anys que està sotmesa a una crisi econòmica, l'atur i la

inflació creix cada dia. És veritat que el país ha acollit més de la meitat de refugiats sirians que escapaven de la guerra, 3,6 milions segons ACNUR, però d'aquests menys d'un u per cent ha rebut la nacionalitat turca i molts formen part de l'economia submergida, treballen de manera il·legal i cobrant menys que els companys turcs.

Arribo a una placeta, al mig del barri de Fatih per anar a buscar el petit autobús que ens portarà d'excursió. A darrere, l'actual mesquita de Kariye, antiga església bizantina, Sant Salvador de Cora. A davant, restes de la muralla que protegia la vella i bella Constantinoble. Un edifici de tres plantes fet de maons acull el *Yusra Community Center*, un espai comunitari per a famílies refugiades. La Shahla, l'encarregada d'organitzar l'excursió, el va construir fa cinc anys, quan va emigrar de l'Índia amb quaranta-nou anys i amb l'objectiu de col·laborar amb la crisi dels refugiats sirians. La Shahla, és filla d'un col·lectiu minoritari al seu país, una família musulmana de l'Índia. Va estudiar comunicació audiovisual als Estats Units, amb la voluntat de crear documentals independents que defensessin els drets de les dones índies. Frustrada de la poca rebuda per part dels mitjans indis enfocats al *Bollywood* va decidir construir un centre de dia pels infants sense llar de Mumbai. Va ser quan va veure la crisi dels refugiats sirians a les notícies que va decidir emigrar a Turquia per treballar-hi tant com fos possible. A Istanbul va conèixer el Basil i l'Osman, els dos arribats de Síria, que li van donar un cop de mà. L'Osman ha aconseguit arribar al Canadà i al Basil li agradaria anar a viure a Estats Units, però de moment s'ha de conformar en viure a dins del centre.

Cada matí el Basil i la Shahla donen la benvinguda a una colla de nens de menys de sis anys que arriben amb dibuixos i flors, preparats per aprendre l'àrab i el turc. Algunes de les seves mares treballen al centre, cuinant per tots els infants o cosint sota el paraigua d'*Inshirah*, una empresa social dins del mateix centre que té l'objectiu de recollir teixit de segona mà per transformar-lo en objectes que substitueixin l'ús del plàstic. Elaboren productes tan originals com tapes de roba per cobrir les sobres de menjar, esponges per rentar els plats, *furoshikis* o farcells per anar a fer pícnic. La

Shahla va decidir crear *Inshirah* per poder oferir oportunitats laborals a les dones que acabaven d'arribar a la ciutat i que no parlaven un borrall de turc. Per moltes és la seva primera feina. És el cas de la Rabab, que va estudiar per ser infermera a Síria però no va poder exercir perquè el seu marit no li permetia. Al 2012 va emigrar a Turquia, on va viure durant un temps a un camp de refugiats. Després d'arribar a Istanbul i per raons econòmiques el seu marit va acceptar que acabés treballant a *Inshirah*. Al centre és on s'han conegut totes les que van a l'excursió. A Istanbul, més enllà del marit i el fills, es tenen a elles entre elles.

Un cop arribo al centre em trobo amb les altres i esperem l'autobús per anar cap a Sapanca a passar el dia. L'autobús no surt puntual perquè la Rabab arriba tard:

- Quan vam plantejar aquest viatge el seu marit no la volia deixar venir, vam haver-li de trucar entre totes i suplicar-li perquè acabés acceptant.

Explica la Shahla. Té por que al final no la deixi venir.

- Hi ha algun marit més que s'hagi oposat a l'excursió?
- Sí, el d'una de les professores. No l'ha deixat venir. No ho puc entendre, els ingressos que ella porta a casa són de *Yusra* i no pot participar en una activitat que fem de manera excepcional?

És el primer cop que decideixen passar un dia a fora totes juntes. N'han estat parlant tota la setmana, l'Azhar fins i tot s'ha comprat un jersei nou. La Rabab arriba i arrenquem.

La Zafira porta plates de pizzes individuals amb salsa de tomàquet i blat de moro. És una de les cuineres de *Yusra*, li encanta cuinar, però encara li agrada més la decoració que posa al voltant del menjar per fer els vídeos del seu canal de Youtube, on té més

de mil seguidors. Per celebrar el miler va organitzar una festa amb llums, espelmes i un pastís amb la forma del logotip de la plataforma audiovisual. En el seu mòbil hi guarda fotografies del seu fill amb els *outfits* amb els quals el vesteix cada dia i de tots els membres de la seva família, que es van quedar a Síria. És la més gran de quatre germans, tres noies i un noi, que fa de soldat. La seva germana de vint anys té tres fills i la de disset està a punt de casar-se. A totes les fotografies porten un hijab de color negre. La Zafira el porta de colors diferents, té vint-i-sis anys i diu que no vol tenir més fills, que amb un en té prou i que és molt difícil educar-los si no tens la família a prop.

- I a la teva parella com la vas conèixer?
- Ens van presentar les famílies. No ens coneixíem abans, però vaig tenir molta sort amb el que em va tocar.

La primera cita de l'Azhar va seguir el mateix patró que la de la Zafira. Tant l'Azhar com el seu marit són de Damasc. La mare d'ell va anar a veure-la a casa per demanar-li: "Què és el que t'agrada? Què és el que no? Tens ganes d'estudiar? Com pases els teus dies?". Després de passar l'entrevista va decidir que era una bona esposa per al seu fill, es van comprometre i al cap de sis mesos es van casar. Ella tenia dinou anys quan el país ja estava en flames. Un any després va tenir el primer fill. Diu que no té fotos del casament, que es van cremar totes quan li van bombardejar la casa. Treu el mòbil per ensenyar-me un vídeo de propaganda dels *White Helmets* on es veu el seu home, que formava part de l'organització. En una de les escenes hi surt ell i la seva filla, de dos anys, a casa, quan encara estava de peu. L'Azhar explica:

- Sé que els meus fills sempre es recordaran de Síria. Han vist massa escenes dures. Sempre els quedarà la imatge gravada de les morts.

- Ha de ser molt difícil ser mare i pujar els teus fills, i més en situacions com en una guerra.
- Ho és, però també és molt bonic.

El dia que vam tenir aquesta conversa estàvem al centre i vam acabar mirant vídeos de parts. Cada una, al seu torn, explicava la seva experiència en tant que mares. Tots els seus parts van ser sense epidural. Tenen entre vint-i-cinc i trenta anys i la guerra no va permetre que poguessin cursar la universitat, aquelles que en tenien l'oportunitat. Per exemple, a l'Azhar li hagués agradat estudiar per ser psicòloga i a la Suraya per ser advocada. A *Inshirah* han hagut d'aprendre de zero a cosir i la Shahla els ensenya anglès i turc, miren pel·lícules i debaten sobre el canvi climàtic i les injustícies socials.

Fotografia 5 Una prestatgeria del taller d'Inshirah
Font: Anna Montraveta Riu

Al costat del llac de Sapanca, l'indret escollit per a l'excursió, a cent trenta-sis quilòmetres d'Istanbul, hi ha un parc d'aventures. Un circuit rodeja el parc. Les jaquetes fins els peus i els mocadors blancs, negres i rosa pastel contrasten amb el groc de l'arnés. Mosquetó, impuls, la Zafira fent-se *selfies* i gravant el paisatge fent justícia al seu paper d'*influencer* i l'Azhar cridant enduta pel vertigen del primer cop que et llances amb tirolina.

Al parc, a part de tirar-te en tirolina pots conduir els *buggies* per dins el bosc, endins, endins, ple de bassals de la pluja, seguint per una carretera asfaltada que et porta a un mirador. La Suraya s'asseu a davant, té ganes de conduir, però les altres no se'n fien, perquè no ho ha fet mai, cap d'elles no ha conduït mai. S'ha de conformar a fer de copilot i aprofita per fer una videotrucada amb les seves tres filles per capturar el moment. Vesteix Nike, s'interessa per la roba i, per això, s'encarrega de redissenyar roba de segona mà que arriba al centre. De camises d'home en fa minifaldilles. Porta collarets a sota el vel i quan treballa mou els peus al ritme de Buray, menys quan sona el muetzí, en aquell moment en el taller de costura hi regna el silenci.

La ciutat de Sapanca mira el llac, on diuen que hi viu un monstre. Al vespre, quan el sol s'està ponent, les gavines agafen el protagonisme i voltegen per sobre l'aigua, que cada cop es veu més daurada. Que lliures. La Suraya i l'Azhar juguen a la setmana imaginària i es persegueixen estirant-se la jaqueta. La Zafira corre aixecant les rodes de davant del cotxet del nebot de la Dúnya, una altra de les membres de l'entitat que també ha vingut a l'excursió. Sembla que feia dies que no tenien llibertat, diu la Shahla, o potser no n'han tingut mai, afegeix.

Em pregunto com era la seva vida a Síria. Un dia al centre, una setmana després de l'Eid, una de les festes principals del calendari musulmà, la Suraya i la Rabab explicaven que aquest any la celebració de l'Eid s'havia reduït a menjar i descansar, que la COVID-19 no les havia permès fer gran cosa.

- I què fèieu a Síria?
- Síria *çok güzel!* (Molt bonic!) Feiem moltes coses!

(Treuen el traductor àrab-espanyol)

- Sortíem a visitar la ciutat. Fèiem jocs per la ciutat. Fèiem galetes. Ens trobàvem tota la família.
- Aquest any vaig estar a Egipte durant l'Eid i molta gent també sortia al carrer a celebrar-ho, hi heu estat mai?
- No. I si no fos per la guerra mai no hauríem sortit de Síria.
- Us agrada Istanbul?
- No. Jo vull anar al Canadà. (Diu la Suraya)
- Jo a Holanda. (Explica la Rabab)
- No voleu tornar mai a Síria si ja no hi ha guerra?
- No, mai, encara que ja no hi hagi guerra. Està tota destruïda.

L'Azhar, en canvi, diu que sí que es vol quedar a Istanbul, que li agrada i que la fa sentir lliure i feliç.

El dia de l'excursió, la Rabab, d'un tros més lluny, se les mira. Porta la jaqueta llarga negra, de conjunt amb el mocador, i s'ha mantingut apartada durant tot el dia, ella que

és l'encarregada del taller de costura i la que va ensenyar a cosir a totes les altres. Quan ella va començar, ara fa tres anys, tampoc en sabia de cosir i al seu marit no li feia cap gràcia que treballés a *Inshirah*, però les necessitats econòmiques van pressionar-lo fins a fer veure que ho acceptava. Un dia la Rabab va arribar al centre amb la cella plena de sang ferida pels cops d'una sivella de cinturó.

- I què va passar després?

Li demano, a la Shahla.

- Ens vam fer passar per advocades i el vam amenaçar dient-li que si continuava el deportarien a Síria, així vam aconseguir que parés.

El 44% de les persones refugiades del món són dones, com la Rabab, la Suraya, l'Azhar o la Zafira. Ni la Convenció de Ginebra (1951), que regula l'estatut del refugiat, ni els processos d'asil no compten amb espais segurs d'expressió per a les dones, que estan sotmeses a més violències i marcades pel fet de ser dones. Fadela Novak-Irons, representant del l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats (UNHCR), diu que n'hi ha que demanen l'estatut de refugiades per fugir de la violència, algunes n'aconsegueixen fugir i d'altres se l'emporten amb elles al nou país.

L'únic organisme que ha posat la qüestió de la violència masclista envers les refugiades al centre és el Conveni d'Istanbul, a través de processos de prevenció de la violència i de sanció dels agressors. El Conveni va ser firmat l'any 2013 per quaranta set estats, el primer d'ells va ser Turquia. La nit del 20 de març d'aquest any, l'Erdoğan i el seu equip van decidir sortir-ne. El govern argumenta que el tractat atempta contra els valors de la família tradicional. Numan Kurtulmuş, antic primer ministre de Turquia diu que: "Hi ha dues qüestions en aquesta convenció que no aprovem. La primera és la qüestió de gènere i l'altra, la d'orientació sexual. També hi ha altres qüestions, però

aquests dos han estat els conceptes que han donat l'oportunitat a les persones LGBT i als elements marginals a refugiar-s'hi". Els col·lectius feministes, enfadats, no es cansen de sortir al carrer però la resposta del govern és la preparació d'una nova convenció, la d'Ankara.

*Fotografia 6 Fotografia al taller d'Inshirah feta per celebrar el 8 de març, el dia Internacional de les Dones
Font: Anna Montraveta Riu*

Aquest matí la Rabab ha arribat tard, perquè com que no sabia l'hora exacta de tornada a casa, el seu marit no la deixava sortir. A l'hora de marxar un altre cop cap a Istanbul, quan el sol ja s'ha post rere el llac de Sapanca, puja a l'autobús, s'asseu a darrere i es posa a plorar en silenci. Al mig de la festa, quan les altres se n'adonen, se li apropen per fer-li companyia i fer-li una abraçada. De cop, se sent el soroll d'un telèfon i el caos envaeix l'espai, la música s'atura i es fa un silenci que ni la respiració gosa tallar-lo. És el marit de la Rabab, que té pressa perquè torni a casa i li demana: "On passes? Quan et queda per arribar?".

4.4. **Tatuatges, shots i alliberació**

Viure a Istanbul quan t'enfrontes amb la família perquè no et sentis
lliure

Koyun sordu keçiye vurdukça aşınır mı?

Açılmayan kilitler umutsuz yaşanır mı?

Gel bir de burdan bak belli ki halin yok

Yansın orman madem, tepemize yağsın bok

L'ovella va preguntar: es desgasta quan colpeja la cabra?

Els panys sense obrir viuen sense esperança?

Vine a fer una ullada des d'aquí, evidentment, no estàs d'humor

Si el bosc crema, deixeu-nos caure la merda

Adamlar

Quan la Beril va decidir fer entrevistes pel seu treball de final de grau en la primera que va pensar va ser amb la Sena, que treballava al guarda-robes de Ritim i que tenia un “no sé què” que la feia especial, diferent. El treball porta per títol “L’articulació entre moda i política a Istanbul a través del cas de les dones sense vel”. La Beril és filla de l’Ümur i la Beatrice, un turc i una francesa que es van conèixer a la universitat, a França, estudiant filologia francesa. Està enamorada d’Istanbul, quan no hi és la troba tant a faltar que se sent deprimida. Ha estudiat comunicació i moda, viu a Beşiktaş, un dels barris d’estudiants on hi abunden els bars, i treballa a Chiangir, a una agència de models. Diu que el seu somni seria conèixer Mustafa Kemal Atatürk, el fundador de la República i anar a sopar amb Ekrem Imamoglu, l’alcalde de la ciutat que segueix la filosofia de l’CHP, el partit que defensa els valors d’Atatürk.

A l’entrevista del treball de la Beril, la Sena diu “m’agrada que les persones em diguin que soc diferent cada dia i interiorment em forço a ser així”. Ara, dos anys després,

pensa que s'estava buscant perquè mai no havia tingut la llibertat de buscar-se, i que per això pensava així, i que als vint-i-quatre anys ja s'ha trobat, i que s'agrada. Els dies que veig la Sena porta *shorts* texans i una samarreta curta, negra o de ratlles o verd fluorescent o taronja, unes bambes blanques i unes arracades enormes. La cara coberta de maquillatge i un escot per fer lluir els tatuatges. Trobar-se també l'ha fet decidir que vol ser una persona que ajudi la gent i els animals. A casa seva li han ensenyat que és gràcies a Al·là que tot s'aconsegueix, i que si no segueixes el seus preceptes pots acabar a l'infern. Ella no ho veu així, vol viure amb les seves pròpies creences la seva vida i decidir per ella mateixa.

Arriba mitja hora tard davant la torre de Galata, on hem quedat, una construcció de més de 50 metres de l'època de Constantinoble, que servia com a lloc de vigilància i d'on diuen que un home va intentar fer l'home ocell fins el Bòsfor. Per arribar al barri de Galata baixem per Istiklal, l'avinguda de la República.

- Quins son els barris que t'agraden més d'Istanbul?
- Taksim, Taksim i Taksim.

Taksim, on es troba Istiklal, és un dels barris històricament més europeus i, antigament, un dels més actius per les iniciatives culturals que oferia. S'hi trobaven més de cent sales de cinema. L'avinguda era també la seu de l'època daurada de cinema turc, la *Yesilçam*. Ara Istiklal ha canviat els cinemes històrics per *Burger Kings* i botigues d'Inditex. La novel·la *Assassinat a l'Orient Exprés* (1934), de l'Agatha Christie, ja s'ubicava a Taksim, a l'hotel Pera, seu de l'exotisme oriental pels europeus en aquell moment.

A més, al 2013, el parc de Gezi, al cor de Taksim, va acollir durant mesos manifestacions en contra del govern islamista d'Erdoğan. El desencadenant era la destrucció del parc per la construcció d'un centre comercial. Els ecologistes van ser

els primers que es van instal·lar al parc per queixar-se, i tots els grups contraris a les polítiques de l'AKP, el partit del president, es van unir a la revolta. El resultat va ser la construcció d'una mesquita enorme al mig del barri i la transformació dels centres culturals en botigues pels turistes dels països àrabs veïns. "Aquest país no tornarà a viure un altre Gezi" encara diu Erdoğan als seus discursos gairebé deu anys després de la revolució.

Fred Bar, on em porta la Sena, és del mateix propietari que Ritim, el bar de Taksim on va treballar fins el novembre del 2019. Mentre que Ritim té una estètica més de pub irlandès internacional on quedes amb els amics per beure-hi canyes, el bar Fred és més de gintònics, amb parets negres i rock *indie* alternatiu de fons. Ens asseiem en una taula i la Sena treu la colònia de la ronyonera negra amb llamps verd fluorescents i es perfuma el coll.

Fotografia 7 Carrer del barri de Taksim on s'ubica Ritim
Font: Anna Montraveta Riu

A Ritim hi va treballar durant un any. Durant el matí dormia, i a les tardes i les nits hi treballava. El temps lliure també el passava al bar, amb la resta de l'equip. La feina al guarda-robes de Ritim li agradava molt, perquè tenia l'oportunitat de conèixer molta gent i practicar llengües, com l'anglès. Diu que a Istanbul encara que no fes res i es quedés tancada tot el dia a casa s'hi sentia bé, estava contenta.

Estudia traducció a la universitat de Konya, perquè creu que pot ser útil per a la gent. Havia començat a estudiar economia a la universitat a Van, al nord-est del país. Va canviar perquè volia buscar una professió que pogués combinar el que li fa feliç a la vida: tenir contacte amb la gent i ajudar-la. Per culpa del govern actual no s'imagina treballant a Turquia, preferiria treballar a Europa. Però si el govern canvia té clar que vol treballar a Istanbul.

Demanam unes cerveses *Bomonti* i les esperem ballant al ritme d'*Adamlar*. La Sena néixer a Bingöl, a l'est de Turquia, just a sobre de Diyarbakir, la ciutat kurda més poblada del país. Diu que a Bingöl, al contrari d'Istanbul, encara que tingui el dia ocupat d'activitats no aconsegueix estar de bon humor. Forma part de la comunitat minoritària Zaza, vinguts del nord de l'Iran, que representen un 2% de la població turca. Quan a Istanbul explica que ve de Bingöl la relacionen amb els kurds perquè les dues comunitats són molt properes, i de fet, part dels zazes s'autoidentifiquen com a kurds. La particularitat més gran dels zazes és la llengua pròpia (similar, però no igual, al kurd) que mai no li han ensenyat a l'escola. Dins de la Constitució Republicana de Turquia hi ha estipulat que cap altra llengua, a part del turc, pot ser utilitzada en l'educació. L'única excepció va aparèixer després del 12 de juny del 2012, quan el ministeri turc d'educació va autoritzar algunes escoles a fer classes « de » kurd però no classes « en » kurd. A casa, normalment parla turc. El zaza el sap escoltar i parlar, quan més el va aprendre va ser durant el 2003, quan un terratrèmol va destruir moltes de les cases de Bingöl i els habitants, que parlaven amb la llengua original de la comunitat, es van veure obligats a passar set mesos al carrer, amb cases temporals.

La Sena creu que només pots estar orgullosa del que tries, no pots estar orgullosa de ser dona o de ser zaza, però si d'arribar a ser professora en una escola. Per ella ser zaza va lligat a viure a Bingöl, on la majoria de la població és d'aquesta ètnia, i a l'opressió que sent al seu poble natal com a dona, que per ella és més forta que l'opressió que sent en tant que membre d'una minoria. Tot i així, els zazes tenen complex de minoria, opina, i se senten inferiors. Per això el seixanta per cent de les persones d'aquesta regió voten Erdoğan, perquè pensen que si el voten el president els acceptarà i els valorarà. Per contra, dos dels referents del moviment kurd d'esquerres pertanyen a la comunitat zaza, Selhattin Demirtas, líder empresonat del partit HDP (Partit Democràtic dels Pobles) partit que representa el moviment de l'esquerra pro-kurda, i Sakine Cansiz, una de les fundadores del PKK (Partit dels Treballadors del Kurdistan), partit il·legalitzat per la seva branca armada. Les patates fregides arriben i la Sena les prefereix amb molta salsa barbacoa.

Als quinze anys va decidir posar-se el vel, com totes les seves amigues, perquè era la tradició, tothom el portava. Era una pressió, però sense ser-ne conscient, pensa ara. Quan va arribar a Van, a la universitat, va decidir treure-se'l perquè no se sentia ella mateixa.

- Tens fe?
- Sí, crec en Déu. Només en Déu. Potser més que en Déu, en una força.
- Com ha canviat la teva percepció de la religió a mesura que t'has fet gran?
- Jo vaig néixer musulmana, no ho vaig triar sinó que la meua família era musulmana, i per tant, jo també. Després vaig veure que no volia viure amb aquesta religió i vaig començar a considerar-me agnòstica. Ningú pot saber si

hi ha un Déu, però que hi sigui o no hi sigui no farà que canviï res en la meua vida.

- Et consideres contraria a la religió o t'és indiferent?
- Abans pensava que m'era totalment indiferent, la religió, però ara em considero islamofòbica. Quan veig una dona amb hijab em molesta, no m'agrada. La religió no et permet reflexionar per tu mateixa, et diu que segueixis uns preceptes i que no pensis.
- Si tu poguessis decidir, prohibiries que les dones portessin hijab?
- Sí, perquè totes les dones es vegin de manera igualitària.
- Però creus que la culpa és de les dones que accepten posar-se el vel o de la religió que les incita a cobrir-se?
- Crec que és de la religió, perquè considero que cap dona es posa el vel voluntàriament. Les que ho fan és per manca d'informació o de coratge. Totes les amigues que tinc els agradaria tenir el valor de treure-se'l, fins i tot la meua germana gran, que estudiant teologia, ha descobert que ella no té religió, tot i que no se'l treu per no decebre a la família. La meua germana petita, quan va saber que jo me'l treia em va criticar, per enveja, perquè uns mesos més tard ella també va decidir deslliurar-se'n.

Les persones que no han sortit fora de Bingöl no poden adonar-se d'aquesta pressió, opina. No són conscients de si el mocador forma part de la seva identitat o no, perquè vivint en un poble tan religiós i conservador no tenen l'oportunitat de plantejar-s'ho. Algunes altres, diu, deuen ser conscients de la pressió, però hi estan d'acord. Considera que la seva mare és un exemple de les primeres. Vota l'AKP, el partit de

l'Erdoğan. La Sena creu que és perquè no té suficientment coneixement. El seu pare, en canvi, vota el CHP, partit dels valors republicans. El seu pare odia l'Erdoğan, però no discuteix amb la seva mare sobre el perquè ella vota l'AKP, ell ho justifica dient que la seva dona ho fa per desconeixement i per incultura.

El Bulut, que en turc significa núvol, perquè molts dels noms turcs tenen significats relacionats amb la natura, com Sena, que és la llum que fan els llamps, ens porta uns *shots* de *Sex on the Beach*. La Sena és l'única dels cinc germans que no té un nom relacionat amb la religió islàmica.

Fotografia 8 Còctels a la terrassa de Back Street, on la Sena començarà a treballar
Font: Anna Montraveta Riu

Després de treure's el vel, el seu germà de quinze anys va deixar de parlar-li durant un any. La seva mare no la deixava sortir al carrer, per la por del que dirien els veïns. Quatre anys més tard ha rebut el primer suport per part de la seva família, que s'han

discutit amb el seu cosí: fa una setmana que sap que ella va decidir no portar més el vel i l'ha amenaçat dient-li que si tornava a Bingöl li trencaria tots els ossos.

- Què és el més difícil en defensar la laïcitat com a dona?
- Ser una dona és difícil a tot arreu, però sobretot a Turquia. La religió musulmana, que és la predominant al país, veu les dones com les ajudants de l'home. Has llegit l'Alcorà?
- No.
- Jo l'he llegit vuit cops. A l'Alcorà diu que si una dona no segueix els passos d'un home, ell la pot castigar. Tots els estius durant sis anys he anat a cursos de religió, on m'obligaven a llegir l'Alcorà. Hi ha algunes parts on parla d'aquesta submissió que han de sentir les dones cap als homes, però hi ha unes altres parts, que jo considero contradictòries, que diuen que les dones són més poderoses que els homes i que el cel està sota els peus de les mares. Les dones pensen que si Al·là no ens estimés no diria que tenim el cel als peus, per tant, ens hem de portar bé, hem de fer cas als nostres marits per poder seguir el que diu l'Alcorà i poder fer justícia a la visió que Al·là té de nosaltres.

Abans, a Bingöl, quan encara portava hijab, els homes s'aixecaven per deixar-la seure als busos, quan va deixar de portar-lo, es va acabar: "va canviar la meua visió perquè pensen que una dona que no porta el cabell cobert no és una bona dona, és una dona 'lleugera'".

Istanbul per a ella és la llibertat, és on sent que pot vestir-se com vulgui i fer el que li vingui de gust, perquè no té la pressió de la seva família. Pot anar pel carrer com vol

i amb qui vol. Diu que no pot ser la persona que li agradaria quan hi ha la seva família a prop.

*Fotografia 9 El coll de la Sena, amb els tatuatges que la defineixen
Font: Anna Montraveta Riu*

- Com descriuries les noies d'Istanbul?
- No ho sé gaire. La majoria dels meus amics són nois. Bé, en veritat si que les conec i per això les noies turques no són amigues meves, són molt geloses i no em vull posar en aquests problemes.
- Estan geloses per com es comporten els homes o perquè és l'educació que han rebut?

- No és només amb els homes, és també entre dones. Vull dir, estan geloses dels seus homes quan parlen amb altres dones si estan en una relació i dels mèrits de les altres dones aconsegueixen. Segurament és molt general això que dic, però la majoria de dones que m'he trobat són així, i per això ho penso. Segurament és per l'educació.

La Beril, que ens ajuda amb la traducció, subratlla i afirma cada una de les paraules de la Sena. Tot i no tenir amigues turques, pensa que el vuit de març es deixen endarrere les diferències per crear una xarxa de sororitat entre totes les dones d'Istanbul.

L'enemic principal de la Sena és la religió. I com que el Govern n'és un defensor, es converteix també en l'enemic. Tot i així, pensa que fer fora el Govern no acaba amb el problema, que és estructural, de base, i sempre que existeixin les religions, persistirà.

- Després de l'arribada d'Erdoğan al poder, el president ha reduït el rol de dona com a mare i esposa. Com creus que podem canviar aquesta visió?
- Erdoğan no veu les dones com a dones, les veu com a mares, germanes o dones d'algú. Aquesta visió l'ha imposat a tothom: que una dona no és res sense ser alguna cosa relacionada un home. No és només Erdoğan, també és el que proposa l'Alcorà. Crec que no tothom ho vol canviar, hi ha dones que ho han acceptat i ho han integrat: "si no soc una mare qui soc?".
- Doncs la solució és canviar el govern?
- No. Hi ha dos tipus de dones, les que es consideren completes sense pertànyer a ningú i les altres que necessiten un home per sentir-se'n. Si Erdoğan canvia, només haurà canviat que no hi haurà un líder que estigui d'acord amb el tipus

de persones que no se senten completes. Això és una cosa de la societat més enllà del govern. Si Erdoğan surt del poder no hi haurà un líder que defensi aquest tipus de pensament, però el pensament seguirà existint.

La Sena ens convida a les patates a la Beril i a mi i quedem que ens veurem el dia següent a Back Street, al nou bar de l'antic mànager de Ritim, on ella començarà a treballar aviat. Des de l'inici del COVID-19 que torna a viure a casa dels seus pares, a Bingöl, i és la seva mare qui decideix si es pot quedar més temps a Istanbul. Finalment, li permet quedar-se unes setmanes més de les previstes. La seva cosina s'ha divorciat amb dos fills petits. La mare de la Sena pensa que per encaminar la seva filla un altre cop al camí d'Al·là i que no acabi com la cosina divorciada la solució és deixar-li una mica de llibertat, ara que considera que encara és jove.

4.5. Catifes, melodies i reflexió

Viure a Istanbul quan rebutges la cultura per salvar la religió

Allah diyelim dâim

Mevlâ görelim neyler

Yolda duralım kâim

Mevlâ görelim neyler

Diguem Déu,

a veure què,

parem al camí,

a veure què.

Yunus Emre

Üsküdar està a vuit minuts amb ferri des de Beşiktaş, el barri dels estudiants i dels bars a cada cantonada. Ja és part de la riba asiàtica de la ciutat. És un barri conservador i residencial. A cada carrer pots trobar minarets que sobresurten per sobre les teulades, com els de la Çamlıca, que els veus per tota la ciutat. La Çamlıca és l'única mesquita d'Istanbul que té sis minarets, hi poden resar 63.000 persones a la vegada i va ser construïda per Erdoğan el 2019 com a mostra de poder.

La Hatice m'espera davant de l'estació del tren Marmaray, que travessa la ciutat, creuant l'estret del Bòsfor per un túnel subterrani. Passegem per un mercat de dones turques que venen manualitats, comprem un *kese*, una esponja aspra per rascar la pell morta, i caminem fins el *hamam*.

Fotografia 10 Entrada d'una de les mesquites d'Istanbul, on la Hatice hi va a resar molt sovint
Font: Anna Montraveta Riu

Literalment la paraula *hamam* significa “expulsar calor”. Istanbul és conegut pels seus *hamams*, els banys turcs. Durant el segle XVII a la ciutat se’n podien trobar més de 150. Per culpa de les restriccions encara no estan oberts al públic, però feta la llei feta la trampa, en trobem un que ens dona la benvinguda. Dues dones amb una bata d’estar per casa ens fan entrar. Els llums estan tancats, només s’hi veu amb la claror que entra per les finestres. Al centre hi ha una sala amb butaques, envoltada per petites cabines amb una llitera per desvestir-te abans d’entrar al recinte termal.

Sota el hijab la Hatice s’hi lliga un mocador en forma de diadema “sense cap simbolisme, perquè doni forma”. Porta el hijab amb la forma *şal*, perquè poques noies li porten i perquè ho troba *fashion*. De conjunt, va vestida amb un vestit fins els genolls, vermell. A sota, hi duu un jersei negre de coll alt. S’acaba de cobrir les cames amb uns texans. Als peus, unes bambes blanques amb brillants. Diu que no pot ni anar al

mercat de davant de casa sense fer-se la ratlla als ulls i que només de tant en tant li agrada pintar-se els llavis.

Ens posem el bikini i entrem als banys, on la majoria de dones van nues, sense cap pèl. Tenen la pell fina i lluent dels tractaments corporals que ofereixen els *hamams*.

La Hatice pregunta:

- Veig que hi ha noies feministes a Europa que es deixen les aixelles peludes. És una reivindicació feminista o és cultural?
- Crec que moltes s'ho agafen com una reivindicació, perquè la pressió estètica hi és a tots els països, però sí que penso que la cultura de la depilació està més estesa aquí. Ahir vaig anar a l'esteticista i la treballadora es va sorprendre molt quan li vaig dir que no volia que em depilés el pubis de forma integral.
- Què vols dir? Que hi tens pèls?
- Sí.
- Ostres, em costa d'imaginar. Què en diuen els nois?
- No ho sé, suposo que hi estan acostumats, no sóc l'única noia catalana que deuen trobar sense anar depilada completament. Els nois d'aquí també es depilen tant com les noies?

- Depèn de la parella, normalment les parelles en parlen i ho decideixen entre els dos.
- Parlant de feministes, tu te'n consideres?
- No, perquè no estic d'acord en que un -isme m'etiqueti. No sóc feminista, ni comunista, ni capitalista. Busco un equilibri i intento agafar el bo de cada ideologia per crear-me la meva pròpia, crec que cap ideologia no em pot definir. Potser estic a prop de l'humanitarisme. Accepto tots els humans, intento donar-los suport i entendre'ls. No puc amb el racisme, per exemple. Però òbviament dono suport a la igualtat entre les dones i els homes, la igualtat de drets o de situació, però no la igualtat en tot perquè hem d'acceptar que en algunes coses som diferents. Per exemple, físicament som diferents. Un exemple és que les dones tenim el període i això fa que estiguem més sensibles mentre que ells són més estables perquè no el tenen mai. Crec que el govern hauria de fer una discriminació positiva. Per exemple, si un dia no ens trobem bé per culpa del període hauríem de poder no anar a treballar. Quan aquest tipus de drets ens siguin donats els nostres drets seran iguals.

Assegudes al marbre calent esperem que els porus de la pell s'obrin. Per intensificar-ho passem a la sauna. El següent pas és passar-nos el *kese* per tot el cos, que ens arrancarà la pell morta.

La parella de la Hatice és el Pol, un noi de Vidreres que va conèixer en un campament de música sufista a prop d'Istanbul fa més d'un any. Abans del Pol va tenir una relació amb un noi turc amb el qual es va comprometre, però just abans de casar-se va decidir deixar-lo perquè "ho volia tot aquí i ara". Diu que era egoista i que la seva relació passava de l'eufòria a la tristesa. El que li agrada del Pol és que és transparent i que

sempre li diu la veritat. Els pares d'ella no saben res sobre la seva relació actual, la qual la major part del temps és entre Catalunya i Turquia. Després de deixar-ho amb la seva antiga parella, la seva família, que hi tenia molta relació, ho va passar molt malament i la Hatice no vol que es repeteixi. Si el Pol es vol casar amb ella s'haurà de convertir a l'Islam.

- De vegades la religió posa unes pautes que hem de seguir. Estar amb un noi que no es musulmà, com el Pol, et causa contradiccions internes?
- Puc explicar això. Al·là ens ha creat com a humans, no ens ha creat com àngels o dimonis. Com que ens ha creat com a humans podem prendre bones o males decisions. Ningú no és perfecte i tot i tenir algunes "normes" podem fer faltes i Al·là és compassiu i perdona, i sap que és normal que cometem errors. Tenim un ego i per això podem caure en errades. Per tant, tinc contradiccions a la meua vida. Al Pol li he explicat també aquestes contradiccions. Si deixem de banda la meua relació amb el Pol, per exemple, fer safareig és un mal comportament a la meua religió. Diuen que xafardejar és com menjar-te el cos mort de la persona, i això és molt fastigós, o sigui que criticar també ho és, de fastigós. Quan en faig, demano perdó a Al·là, i sé que ell em perdonarà, perquè és compassiu i empàtic.

A la sortida del *hamam* ens atrapa la pluja, que ens deixa xopes. Ens protegim al lloc que tenim més a prop, un petit restaurant de Balık Ekmek (un entrepà de peix i amanida que es cuina sobretot als barris del costat del Bòsfor). Plou tant que dels costats de les llums de bou que hi ha al sostre del restaurant en raja aigua.

La Hatice ha nascut i ha viscut gairebé tota la vida a Istanbul. La seva família, musulmana sunnita, ve de la costa egea. Diu que no sap on viurà d'aquí uns anys, però que si no és a Istanbul trobarà sempre a faltar la ciutat. Fa uns sis anys va anar a Rennes, a França, a fer un Erasmus durant tot l'any. Als vespres, abans d'anar a

dormir, s'imaginava els carrers de la seva ciutat natal, això la feia sentir com a casa. Encara que faci trenta anys que visqui a Istanbul no s'hi avorreix, ni creu que ho faci mai.

De l'entrepà passem a la cadena de dolços turca *Hafiz Mustafa* on bevem un *çay*, el te turc, i mengem un pastís *trileçe* amb festucs. Li explico la trobada amb la Sena i diu que entén que pugui tenir aquest rebuig cap al mocador, a les dones que el porten i a la religió, perquè per a la Sena ha estat una imposició. Pensa que el fet que vingui de l'est de Turquia també influeix, que són zones més conservadores que Istanbul i que practicar la religió s'entén més com una imposició que una llibertat. A casa de la Hatice són ella i la seva mare les que són diferents, les que porten el vel. Cap de les seves dues àvies el porten, ni les tietes. És més, una de les seves iaies es considera seguidora del laïcisme i dels valors d'Atatürk. El seu pare no era creient fins que fa uns anys va començar a tenir fe després d'una experiència, a tenir fe amb Al·là, i també amb el poder de les pedres i minerals. La seva mare segueix la religió islàmica, però la complementa amb el ioga i la meditació. És d'ella de qui n'ha après.

- I els teus germans?
- El meu germà gran no era creient fins que un dia va canviar d'opinió. Ara viu i treballa a Alemanya i està casat.
- Amb una noia musulmana?
- És una alemanya convertida. Quan estava a l'institut li van proposar fer un treball de les parts negatives de la religió islàmica. Després de fer el treball va decidir convertir-se.
- I el teu germà petit?

- Ell no és creient. T'ensenyó una foto dels tres.

El seu germà petit porta els cabells llargs i rinxolats, una arracada i les ungles pintades de color negre.

Quan estava a l'institut, i després de pensar-s'ho molt, la Hatice va decidir començar a posar-se el mocador, s'estava buscant a ella mateixa i després de llegir l'Alcorà va decidir provar-ho. S'hi va sentir còmoda i va considerar-ho una part més de la seva personalitat, una manera de mostrar la seva fe. Diu que és quan analitza l'Alcorà i escolta alguns dels mestres sufís que se sent còmoda, que ho veu tot lògic, com un puzle. A Turquia, portar el vel en públic es va prohibir a les institucions d'ensenyament i en l'exercici de la funció pública amb el cop d'estat militar del 1980 encapçalat per Kenan Evren. No va ser fins al 2010 que es va tornar a permetre a les universitats; al 2013, a les treballadores de les institucions; i al 2014, als instituts.

Fotografia 11 La Hatice porta el hijab en forma de şal
Font: Anna Montraveta Riu

- És possible considerar-se musulmana i feminista?
- A Turquia no hi ha gaires feministes islàmiques. Pel que conec n'hi ha moltes a Anglaterra. Sé que durant l'època otomana sí que n'hi va haver, tenien una revista en la qual defensaven els drets de les dones durant l'imperi.
- Però moltes de les interpretacions de l'Alcorà no afavoreixen els drets de les dones.
- Malauradament, hi ha grans mestres musulmans i alguns estudiosos, majoritàriament homes, que fan interpretacions errònies de l'Alcorà. Per exemple, sobre la primera dona, Eva. A l'Alcorà està escrit que el dimoni temptava Adam a fer coses dolentes quan va arribar al món. Alguns estudiosos diuen que era Eva qui intentava confondre Adam i fer-lo anar a llocs prohibits. Estem llegint el mateix Alcorà, però l'estan interpretant de manera diferent. És molt clar que és el dimoni qui intenta confondre Adam, si el llegeixes. Aquestes interpretacions porten a una demonització de les dones: les dones són dolentes i te n'has de mantenir lluny, perquè poden jugar amb tu i confondre't i per culpa seva pots acabar fent accions dolentes. Però és l'Alcorà, vull dir, és el dimoni qui fa confondre.
- I per què hi ha aquesta demonització de les dones?
- Penso que els homes són gelosos. Tenen una ment gelosa. No volen estar sota el lideratge de les dones. No volen acceptar que som iguals i que hem de tenir els mateixos drets. Potser és l'ego. Els egos són dolents, saps? Per exemple, alguns homes pensen: "okay, no vull estar sota el lideratge d'una dona, perquè son molt emotives, *blabla*". *Come on!* Vull dir,

durant el temps del profeta Mahoma, Ayşe, una de es seves esposes va ser comandant. Després de la mort del profeta, quan hi va haver un conflicte entre les diferents parts, ella va ser la líder d'aquesta guerra. Ara és impossible. Penso que en el passat, quan l'Alcorà va venir en aquest món tothom era igual i tothom podia llegir l'original i ningú no pensava en els drets dels homes i les dones, perquè vivien igual. Si no entens l'àrab és impossible poder analitzar l'Alcorà original i costa trobar bones traduccions, per això estic aprenent la llengua.

S'esforça per ser una bona musulmana, intenta resar cinc cops al dia, atès que és la seva manera de donar gràcies per la vida que té. Encara es busca a ella mateixa i s'intenta conèixer, de vegades el cor i el cap li diuen coses diferents i li causen contradiccions internes que ningú no li sap respondre, ni els creients ni els imams ni de moment, l'Alcorà. Fins ara el que ha descobert és que ajudar als altres la fa sentir molt satisfeta.

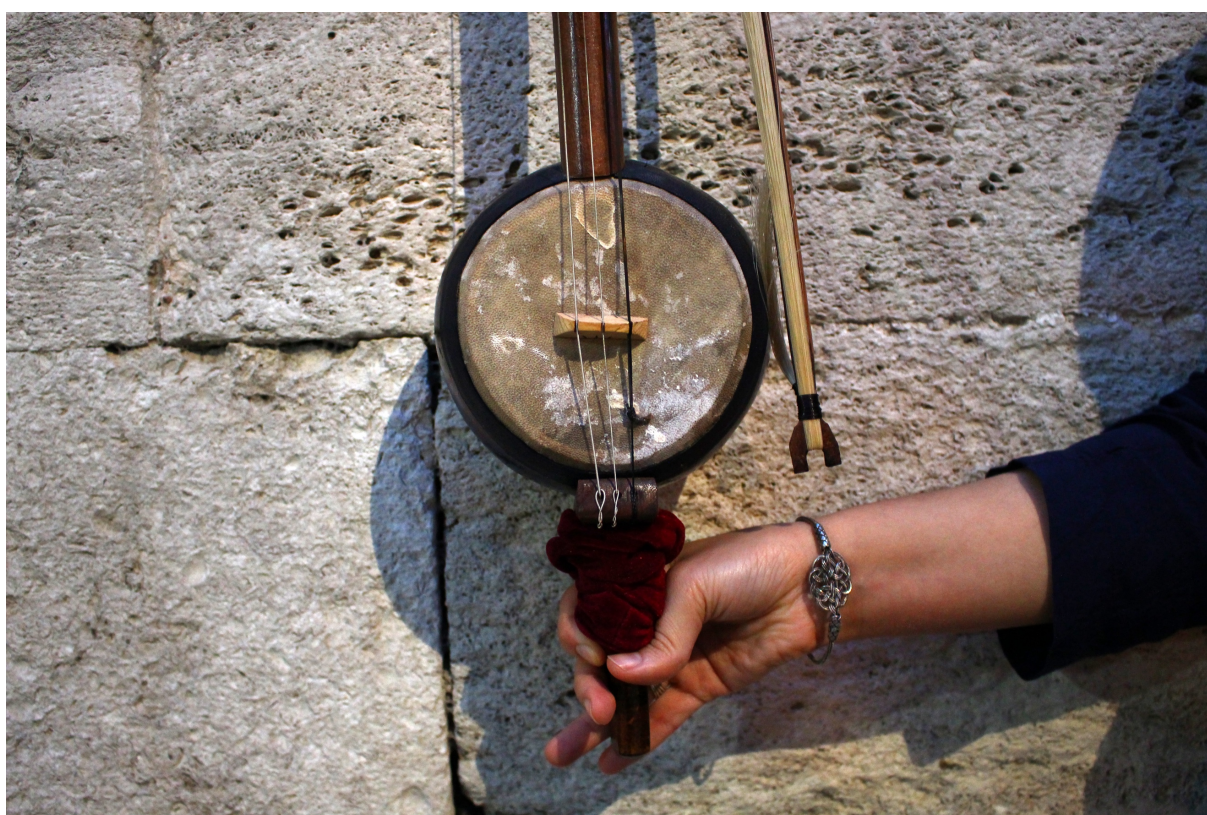
Quan es va fer gran, va redescobrir l'islam quan el va analitzar separant-lo de la cultura. El gran problema és que barregem fe i cultura, pensa. Va ser llavors quan es va començar a sentir còmoda practicant la religió. La cultura és que els homes i les dones resin separats a les mesquites de Turquia, a diferencia de la Meca, on la major part del temps resin junts. La cultura és que siguin les dones les que hagin de cuinar, estar pels fills o netejar.

- I l'obsessió amb la pèrdua de la virginitat?
- Això també és cultural. Perquè el profeta Mahoma va casar-se amb una dona divorciada i no li va importar ni va pensar en res relacionat amb això. No ho sé, potser està relacionat un altre cop amb la gelosia. Potser els homes tenen por de ser comparats amb altres homes.

- I la Xaria, la llei islàmica? Perquè pel que tinc entès defensa la poligàmia.
- Això és un tema molt controvertit a l'Islam. Tothom intenta parlar d'això per incrementar l'islamofòbia i ensenyar que l'Islam és dolent. A l'Alcorà es parla de la poligàmia, però hem de llegir les altres parts també, tot el text. Al·là diu que una sola dona és el millor, perquè si en tens més d'una no podràs ser just amb totes, però que et pots casar amb quatre. Però quin és el context? Hem d'entendre el temps en què l'Alcorà arriba i en quina comunitat. Abans de la seva arribada els homes es casaven amb moltes dones, no hi havia límits. Va ser l'Islam qui va posar límits. També això es pot contextualitzar en l'època de guerra. Quan hi ha guerra els homes moren perquè majoritàriament són els que lluiten al front. Després de la guerra hi ha un munt de dones que volen crear una família i volen protecció. En aquests casos es casen amb homes que ja estan casats. No és com un: "d'acord, soc un home musulmà i tinc el dret de casar-me amb quatre dones, a veure quina serà la següent". No és això el que diu l'Alcorà, els temps de guerra són especials, però a l'època moderna no és lògica la poligàmia i no és justa. Al·là està donant permís però també està dient que una dona és el millor, que és impossible ser just amb més d'una. També vull dir que a la societat la infidelitat està acceptada quan els homes diuen que no poden controlar-se, però es critica l'Islam pel que estem parlant. Utilitzen aquest tema controvertit per dir que l'Islam és horrible.

El Salih, un amic del mateix grup de músics sufís que es troben cada setmana per tocar, ens ve a veure i ens proposa visitar les mesquites del voltant i anar a tocar a un *çay bachaesi*, literalment un "jardí de té", un espai amb sofàs recoberts de sanefes turques i taules baixetes de fusta. La Hatice a més d'estudiar Relacions Internacionals

i Sociologia, estudia cant al conservatori. A casa seva sempre han estat molt d'escoltar música, al cotxe posaven des de Metallica fins al mític cantant turc Barış Manço, passant per música tradicional sufí. Sempre li ha encantat el so del violoncel i quan era més petita va proposar als seus pares apuntar-se a classes. Ells li van dir que era massa difícil, que havia d'escollir entre el conservatori o la universitat, que no tindria temps per tot. Així que quan va ser més gran va decidir començar a tocar el *rabab*, una violoncel petit orgànic fet amb una closca de coco.

Fotografia 12 Rabab de la Hatice
Font: Anna Montraveta Riu

Els diumenges es reuneixen un grup de músics per fer *semas*. Amb el confinament s'han vist obligats a quedar a casa d'un del grup, però abans es trobaven en un *tekke*, els espais on es permet fer aquest tipus de cerimònies místiques. Hi ha diversos tipus de *semas*, en el seu cas, consisteix a repetir en bucle una melodia, acompanyada per la dansa dels dervixos que ballen girant sobre ells mateixos. La repetició és tan intensa

que si l'escoltes o si hi participes entres en un estat de trànsit que t'hipnotitza. El govern turc no defensa cap altre tipus de pràctica religiosa musulmana que no sigui la pregària sunnita dins de les mesquites, encapçalada per un imam. Durant la història, ja a l'època de l'Imperi Otomà, les altres branques religioses de l'Islam han estat obviades, legalment no existien i estaven sotmeses a un silenci social. El *dede* de Beşiktaş, màxim representat d'una d'aquestes branques, de la comunitat aleví, diu que a les escoles encara ara no es parla de l'existència dels alevins, quan representen entre un vint i un quaranta per cent de la societat turca.

Quan parlem de política la Hatice diu que li fa ràbia que la gent es pensi que pel fet de ser una *hijabli girl* ja ha de defensar l'Erdoğan, quan ella no es posiciona a favor de cap partit polític. Tot i així, critica la visió general demonitzada que Europa i que els seguidors del partit opositor tenen del president actual. Pensa que les diferències ideològiques porten a la divisió de la societat, però que de vegades les dones tenen la capacitat de ser solidàries quan es tracta de punts en comú, com davant dels casos de feminicidis o de les desigualtats salarials a la feina. El conveni d'Istanbul no és la solució, creu, perquè s'emmiralla a Europa i no contempla les característiques pròpies del país. Després dels anys que porta aplicat no considera que se'n vegin els resultats. M'acompanya al port d'Üsküdar on agafo el ferri per tornar a Beşiktaş, i abans de d'acomiarar-nos, em diu que espera de tot cor que el govern pugui fer un conveni adaptat al país que pugui acabar amb la violència contra les dones.

4.6. **Chanel, campanes i creativitat**

Viure a Istanbul quan ets armènia i t'agradaria ser periodista, però et fa por la repressió

Hatırlamaktan ibaret

Hatıralar nihayet

Tesellisi çok zor sözün

Només és recordar,

records finalment.

Les paraules són tan difícils de controlar.

Sezen Aksu

A l'assignatura de "Pràctiques de Publicacions Periòdiques" que cursàvem a la universitat Galatasaray, la Talia feia un reportatge amb la seva amiga Eylül sobre les conseqüències psicològiques que la COVID-19 havia causat als joves d'Istanbul. Després de saber que jo era d'Erasmus, la Talia i la seva amiga em van oferir la seva ajuda per si mai la necessitava, i em van dir que si volia anar a fer un cafè algun dia m'ensenyarien alguns dels seus racons preferits d'Istanbul. Les dues havien cursat un Erasmus l'any anterior i la nostàlgia les portava a l'empatia.

La Talia havia viscut tot l'any a París. Passejar per Saint Germain, beure una copa de vi davant de la Torre Eiffel i anar de compres als Camps Elisis eren algunes de les seves activitats preferides. El dia que ens vam trobar a Istanbul em va proposar beure un cafè a Nisantasi, els "Champs Elysée d'Istanbul", com ella anomena el barri. "*C'est chic, c'est plaisant*".

Jaume Bartolí, antic subdirector de la secció Internacional de TV3, el descriu en una revista d'Altaïr dedicada a Istanbul: «Atureu-vos i mireu al vostre voltant: haureu arribat

al barri de Nisantasi. El que veieu us farà pensar que Atatürk va aconseguir el seu objectiu. Als baixos dels blocs de pisos s'encadenen les botigues de marques famoses, floristeries, galeries d'art, perruqueries modernes... Senyores amb sabates de taló parlen animadament a les terrasses de les cafeteries, servides per cambrers impecables, molts cops amb jaqué. Són dones amb maneres elegants, amb vestits jaqueta i roba de marca. Dones de casa i executives, algunes; treballadores de bancs o oficines, d'altres. Soles o amb companys de feina. Al carrer els homes porten americana i corbata. Mocadors al cap? Potser els portaran les venedores ambulants de flors. Nisantasi és el barri de l'alta burgesia de tota la vida».

Fotografia 13 Un dels carrers centrals del barri de Nisantasi
Font: Anna Montraveta Riu

Un valor afegit al barri és que s'hi ubica l'immoble Pamuk, residència històrica de la família Pamuk (que en turc significa cotó, nom donat per la blancor de la pell dels membres de la família). L'edifici, construït el 1951, era la versió moderna de l'antiga

gran residència familiar de pedra que va ser utilitzada per construir una escola. El nou edifici, de quatre plantes, que albergava tota la família, comptava amb diversos pianos, fotografies de totes les generacions, porcellana xinesa a les prestatgeries, ornaments de nacre, coberteria d'argent, gerres amb aigua de rosa i altres objectes exòtics que contrastaven l'orient i l'occident. Orhan Pamuk, fill de la família, ho explica en el llibre que porta per títol *Istanbul*. La inspiració de la Talia, el seu escriptor preferit. Pamuk, que va guanyar el premi Nobel de literatura el 2006, narra en les seves obres la ciutat d'Istanbul de la seva infància i joventut, una Istanbul decadent i emmirallada en la grandesa del passat, quan era la protagonista de l'Imperi Otomà.

El somni de la Talia és publicar un llibre d'històries. És per això que estudia comunicació. Tot i que l'ideal per ella seria estudiar periodisme, la manca de llibertat del país l'ha portat a estudiar publicitat. Ha passat de llegir diaris turcs a informar-se amb mitjans internacionals com Le Figaro o Le Monde. Just quan ens vam trobar vam començar a parlar de política, i en veure que hi havia una gravadora sobre la taula em va dir:

- Espero que no hagi gravat tot això! Que encara ens posarien a la presó!

Fotografia 14 El llibre *Istanbul*, de l'Orhan Pamuk, l'escriptor preferit de la Talia
Font: Anna Montraveta Riu

El mateix dia va venir amb la Serena, una de les seves amigues d'infància. Al centre de Nisantasi vam beure un cafè amb llet i vam menjar un pastís de iogurt i llimona. Les dues amb texans i samarretes bàsiques: la Talia, blanca i la Serena, negra. La Talia i la Serena es van conèixer quan estaven a l'escola de primària francesa, la Galatasaray, en la qual van entrar a través d'un sorteig. A l'institut Galatasaray, també francès, van seguir juntes els estudis. L'institut es troba al mig d'Istiklal, un dels carrers principals de la ciutat. La Talia va poder continuar a la universitat que porta el mateix nom gràcies a les seves bones notes. La Universitat Galatasaray va ser creada el 1992 després d'un acord bilateral francoturc. L'objectiu de les escoles Galatasaray quan es van fundar eren les de formar funcionaris d'alt nivell que seguissin els valors de la República i s'emmirallessin en una educació occidental que portés a la modernització del país.

*Fotografia 15 Respon a la pregunta: Quina és la part del cos que et defineix més?
Font: Talia*

La Serena descriu la Talia com «persona d'estiu», «persona a qui li agrada riure» i «somniadora». Diu que poden parlar dels somnis de les dues durant hores. Els estius de la Talia són a l'illa Kınalıada, una de les illes Príncep, districte d'Istanbul en forma de nou illes. Porten aquest nom perquè durant l'imperi bizantí eren refugi pels prínceps i membres de la reialesa que s'exiliaven. Antigament també eren la segona residència per moltes famílies que formaven part de les minories religioses del país, com la família de la Talia, que pertany a la comunitat armènia.

Amb el tractat de Lausana el 24 de juliol del 1923, després de la Primera Guerra Mundial i amb la creació de la República de Turquia, es van determinar que les minories oficials del país serien les no musulmanes: la grega, la jueva i l'armènia. L'expert turc en història Baskin Oran defensa que la Societat de Nacions, arran del tractat de Lausana, va definir les minories: "segons criteris racials, lingüístics i religiosos; els grups que van rebre aquesta definició van tenir no només els mateixos drets que la majoria sinó que també altres drets que no s'aplicaven forçament a la majoria (com construir les seves pròpies escoles o practicar les llengües pròpies)". Els armenis tenen setze centres educatius, tots ubicats a Istanbul. Actualment el conjunt de minories oficials religioses representen un 0,1% de la societat turca.

La Talia se'n sent part, de la comunitat armènia. És creient i practicant de la religió cristiana. Participa a les festes tradicionals i li agrada anar a les esglésies armènies d'Istanbul. Els armenis són un dels pobles més antics de l'Àsia Menor, el primer regne armeni data dels anys 600 aC. L'any 301 dC va esdevenir el primer estat cristià de la història, i encara conserva una branca pròpia de la religió, l'església apostòlica armènia. Actualment el 99% dels armenis que queden a Turquia viuen a Istanbul. La Serena, que prové d'una família musulmana sunnita deia que, ella, d'armenis, no en coneix gaires:

- No he conegut molts armenis, només tu i els teus amics. Des de l'exterior jo puc dir que els armenis donen molta importància a l'educació. També puc dir que sou lliures, no sou conservadors.
- Ens agrada menjar als restaurants. Tenim molts plats típics com els *mezze* armenis, que són un tipus d'aperitius. Tenim molta tradició familiar. Parlem l'armeni, jo no el sé escriure, però sí que el parlo. L'he après a casa, com el turc. Per tant, tinc les dues llengües maternes: el turc i l'armeni. L'utilitzem amb la meva germana quan no volem que els altres entenguin el que diem. Per fer safareig. Hi ha escoles armènies també, jo hi vaig anar a la guarderia.
- Per què llavors vas passar a la Galatasaray i no vas continuar en una escola armènia?
- Abans eren escoles molt modernes i molt bones, però ara, amb el temps, no són suficients per rebre una bona educació. A les escoles turques aprenc turc i com que visc a Istanbul és millor per a la meva educació. Aprenc francès també. Les escoles armènies són més conservadores i tradicionals. La guarderia és ideal, perquè aprens la llengua armènia i la cultura.

Per més que les escoles armènies, que són totes privades, tenen la funció de fer perdurar la llengua i la cultura armènia, depenen del Ministeri d'Educació de Turquia, que és qui decideix els professors i els continguts del curs.

Recalca que no s'han de confondre els armenis d'Istanbul amb el país d'Armènia, del qual no se sent tan pròxima com de Turquia. L'únic que comparteixen amb el país és l'origen, que és la regió de l'Anatòlia, i la religió. Fins i tot la llengua és diferent. Diu que mai no s'ha sentit discriminada per ser armènia, que tot i que pensa que hi deu haver persones conservadores a Turquia a qui no els deuen agradar els armenis, ella no n'ha trobat cap. Tot i així, és innegable la repressió que ha rebut la comunitat durant la història del país. Un exemple és el genocidi armeni del 1915, l'existència del qual encara és motiu de debat actualment a Turquia. A nivell internacional, en canvi, hi ha consens sobre la seva existència i sobre les conseqüències. Es calcula que la població armènia va passar d'un 7% al 1914 a un 0,5% el 1927. El 24 d'abril d'aquest any, dia en què els armenis d'arreu del món recorden el genocidi, Joe Biden va anunciar públicament la possibilitat que els Estats Units reconeguessin el genocidi armeni. De moment, hi ha 31 països al món que el reconeixen. Erdoğan, després de les paraules de Biden, va anunciar que la seva declaració havia provocat una "ferida profunda" a les relacions entre els Estats Units i Turquia.

- El genocidi armeni encara és un tema tabú a Turquia. Tu penses que n'hem de parlar a l'escola o als mitjans? Ha de ser un tema present a l'opinió pública?
- Em moriré amb aquestes preguntes! (*Riu*) És difícil. El genocidi és un tema molt dolorós per a tots els armenis. Jo no estic còmoda quan parlo d'aquest tema. Parlar-ne a Turquia és impossible, perquè no saps com pensa la gent i per un armeni és dolorós, perquè els nostres avis ho van viure. Per a mi el tema no és acceptar o no acceptar la seva existència, el que és important és acceptar el dolor. Tots els armenis parlen d'això amb la seva família. Tot i que no crec que

sigui un tipus de tema que s'hagi de parlar a l'escola, no és necessari. És històric i penso que no hem de parlar una vegada i una altra del que va passar. Això no vol dir que ho haguem d'oblidar, però hem de deixar aquest tema al costat per continuar. No està bé parlar i debatre de si va existir o no. No són temes divertits. Els armenis han viscut moltes coses, però ja s'ha acabat.

Hira Kaynar, estudiosa del genocidi, apunta la invisibilització en la qual es recolzen els armenis mostrant la seva identitat només dins els espais privats com les cases o les esglésies. En la seva investigació que porta per títol "La construcció commemorativa del genocidi armeni en un context de negació", explica també que tot i que el sistema judicial reconeix els drets de les minories, aquests drets no existeixen a la realitat. Per exemple, la construcció d'esglésies armènies o la pràctica de la religió fora dels llocs de culte està prohibida. A més, segons l'Associació d'armenis de Dersim, ubicada a l'est del centre de Turquia, hi ha entre 200.000 i 500.000 armenis al país convertits, *turquificats* o *kurdificats* que amaguen la seva identitat.

Un dels grans referents de la causa armènia va ser Hrant Dink, fundador del mitjà Agos, publicat setmanalment a Istanbul i escrit en armeni i en turc. El periodista, ferm defensor de la llibertat d'expressió, va ser condemnat en diverses ocasions per parlar del genocidi armeni i ser crític amb el nacionalisme turc. El 19 de gener del 2007, mentre tornava a casa des de la redacció d'Agos, va ser assassinat per un jove nacionalista turc de 17 anys.

- Creus que ser dona i armènia és una doble opressió a Turquia?
- No. Personalment no veig cap diferència com a dona en ser armènia o turca.
- I com a dona on la veus aquesta opressió?

- Al vespre quan estic tota sola al carrer.

La Serena va afegir:

- Jo, quan estic sola a la nit, tinc por per culpa de totes les informacions que m'arriben i notícies que veig sobre aquest tema. L'any passat hi va haver moltíssims feminicidis a Turquia, i això condiciona la meva vida. Tot i que no vull acceptar canviar la meva vida i quedar-me a casa. No he triat sentir això i no ho accepto perquè si ho faig no seré feliç.

La Talia diu que se li fa difícil descriure les dones d'Istanbul, que a voltes les veu molt conservadores i altres vegades molt poderoses i amb moltes ganes de lluitar per ser lliures, tanmateix tenen en comú la pressió social en la qual estan sotmeses. Veu Istanbul com una ciutat viva, lliure, divertida, però també tradicional i tancada.

- I tenen relació les diferents dones que descrius?
- Jo penso que no, que no hi ha ni relació ni sororitat.

La Serena pensa el contrari:

- Jo penso que sí. Hi ha organitzacions de dones i considero que hi ha solidaritat entre elles.
- Sí que és veritat que hi ha organitzacions, però he dit que no perquè hi ha una confrontació entre les dones a Istanbul. Una dona conservadora pot jutjar una dona més lliure, hi ha prejudicis i crítiques entre les dones. Ara bé, com has dit tu, Serena, és veritat que hi ha organitzacions.

- Potser hi ha judicis i critiques però no tants! Crec també que a causa de la violència que hi està havent contra les dones, els nostres punts de vista han canviat. Jo vull creure això, que han canviat una mica.
- Potser sí. És optimista pensar així. Sí que és veritat que cada cop hi ha més dones que militen als col·lectius contra els feminicidis.

En canvi, totes dues estan d'acord que la solució per capgirar la situació és el canvi de govern. Pensen que és així com la societat canviarà i serà possible aturar tota la violència que hi ha envers les dones. Abans de marxar i que em convidin a berenar justificant que sóc jo la convidada a Istanbul, parlem de com s'imaginem en un futur. Les polítiques del govern actual són tan contràries als seus ideals que la Serena té clar que, si el govern no canvia, no pot continuar vivint a Istanbul. Per a la Talia Istanbul és: "la meua vida, amb una paraula" i diu que ni les polítiques de l'AKP poden aconseguir que es plantegi marxar-ne.

5. Conclusions

La primera part del treball té l'objectiu de fer una anàlisi de l'obra de l'Aurora Bertrana, sobretot centrada en com parla de les dones en els seus llibres de cròniques de viatges: *Paradisos Oceànics* i *El Marroc sensual i fanàtic*. Bertrana va viatjar durant el franquisme, majoritàriament sola, per poder explicar als lectors occidentals la vida a la societat d'Oceania i del Marroc.

L'autora es pot emmarcar entre una generació de dones escriptores catalanes que començaven a posar l'enfocament als drets de les dones i a les discriminacions que patien i el corrent Orientalista, que compara l'Orient amb l'Occident. A través d'un llenguatge literari i amb un domini de l'adjectivació, l'escriptora descriu els països i la vida de les seves habitants de forma sinestèsica. Partint de l'observació, descriu també la vestimenta i el comportament de les protagonistes. A més, intenta establir converses amb elles, però la barrera idiomàtica i cultural provoca que no sempre trobi les respostes a totes les preguntes que es planteja. Les cròniques van acompanyades de fotografies de paisatges i de la vida dels ciutadans/nes.

Les dones que descriu són diverses. Formen part de classes socials diferents, d'ètnies i religions vàries. Algunes submises, altres revolucionàries. Tot i així, mostra que malgrat les diferències hi ha una opressió comuna, en diferents graus i que es fa palesa de diferents formes: a través de la presó, els harems, la violència física o psicològica o senzillament amb les normes socials.

Per poder escriure les cròniques, a més, es va fer una anàlisi de la història dels drets de les dones a Turquia i de les lluites feministes actuals del país. Les primeres defensores dels drets de les dones, en tant que moviment, les trobem al final de l'Imperi Otomà, quan hi va haver diverses publicacions que es mostraven crítiques amb la situació de les dones. Durant la República es va crear un codi civil i un codi penal, que va atorgar més llibertats i drets a les dones, com el dret de vot el 1930. Tot i així, més endavant es va considerar que

les reformes que s'havien aplicat, encara que ampliaven els drets de les dones, estaven fetes des d'un govern i un sistema patriarcal i masclista.

L'onada feminista més gran de Turquia va ser després del cop d'estat dels anys 80. Les feministes van fer diverses campanyes i van aconseguir reformular el codi penal i civil de l'època de la República, tot i que uns anys més tard. Van crear associacions feministes i van portar a terme accions de conscienciació.

Des de l'arribada d'Erdoğan al poder, que encapçala un règim conservador i islamista, els drets de les dones en general s'han vist un altre cop disminuïts i la figura de la dona ha estat reduïda a la figura de mare i esposa. La manifestació més gran contra les polítiques d'Erdoğan va ser la revolta del parc de Gezi el 2013.

La lluita actual més important per a les dones turques són els femicidis, que augmenten any rere any. Com que el govern no els compta, és una iniciativa civil que s'encarrega de calcular-los. El Conveni d'Istanbul, tractat jurídic europeu firmat el 2011, és vist com una solució per poder acabar amb la situació, atès que obliga els estats a aplicar polítiques a favor dels drets de les dones. Turquia va ser el primer país en ratificar-lo i el 20 de març d'aquest any va decidir sortir-ne al·legant la protecció que el tractat donava a la comunitat LGTBIQ+ i defensant que trencava amb els valors de la família tradicional. Altres lluites feministes actuals són l'avortament, el sostre de vidre, el casament precoç o les universitats femenines.

Històricament els dos corrents feministes presents a l'Orient Mitjà han estat el corrent àrab laic, amb un gran pes a Turquia, i el feminisme islàmic. Laurence Monnot, en el llibre *Têtes de Turques: Erdoğan et la condition féminine*, descriu els quatre tipus de dones que considera que hi ha a Turquia segons la situació política actual.

Tant el grup de dones que segueix l'AKP com el grup que segueix el CHP històricament no s'han considerat mai feministes. Ambdós partits polítics no posen la qüestió dels drets

de les dones al centre i les dones han hagut de seguir un rol submís al costat dels homes. Hem de puntualitzar que individualment poden ser dones que es consideren feministes, tot i defensar aquests dos grups polítics.

Entre les dones dels dos grups hi ha una polarització política i religiosa que porta a un rebuig entre les defensores de cada un dels partits. Abans de l'arribada al poder de l'AKP les dones que porten mocador es veien marginades, no va ser fins que Erdoğan va estar al davant del país que no es va permetre portar el vel en espais públics. Actualment, però, són les del CHP que se senten oprimides davant les polítiques religioses que impulsa el president actual. Així doncs, tenen por que aquest tipus de polítiques pugui retallar els seus drets com a dones.

El tercer partit popular és l'HDP. Es considera obertament feminista. En els darrers mesos ha estat il·legalitzat i criticat per incentivar la divisió de l'estat defensant la qüestió kurda i ha estat culpabilitzat de donar suport al PKK. Les dones defensores de la qüestió kurda segueixen la filosofia de *Jineoloji*, que posa els drets de la dona al centre de la política i els mostra com a eina indispensable per construir un país just. A més, les dones de la qüestió kurda són tan presents en la lluita de defensa de la regió com els homes. Finalment, en el llibre de Laurence Monnot es parla de les feministes islàmiques, que són una minoria elitista a Turquia i se senten marginades.

Els objectius de les cròniques eren mostrar la diversitat que hi ha a Istanbul, a nivell ètnic, religiós, de classe social i lingüístic. Es pot considerar que aquesta diversitat s'ha mostrat, ja que les escollides formaven part de diferents col·lectius. Les dones d'Inshirah són refugiades sirianes i musulmanes sunnites que viuen al barri de Faith, un dels barris més conservadors de la ciutat. La Sena és una exmusulmana zaza enamorada de Taksim, el barri de la revolució de Gezi. La Hatice practica el sufisme i li agrada passejar-se per Üsküdar, un barri ple de mesquites. Tot i que les seves àvies no porten hijab ella ha decidit portar-lo. Finalment, la Talia és una estudiant de comunicació que forma part de la comunitat armènia i que acostuma a sortir als barris burgesos d'Istanbul.

La discriminació i la pressió social pel fet de ser dona també és present en cada un dels articles, tot i que en graus i en formes diferents. A la primera crònica es parla d'un cas de violència física i psicològica envers una de les protagonistes, la Rabab. També es parla d'altres tipus de pressions com haver-te de casar amb la persona que escull la teva família.

En el cas de la segona crònica, per a la Sena, la discriminació és sinònim de religió musulmana i d'Alcorà. Ella denuncia l'opressió que li ha causat portar el vel i haver nascut en una família musulmana. Altrament, la Hatice defensa que l'opressió no la causa la religió, sinó la cultura, conceptes que moltes vegades confonem, segons ella. Opina que són les interpretacions de l'Alcorà el que és masclista, no el llibre sagrat. A la darrera crònica la Talia explica l'opressió que sent a causa de la ideologia i les polítiques del govern, i la por que li provoca sortir de nit sola al carrer.

La solidaritat entre les dones també és un tema que comparteixen els articles. En el primer és més implícita, a través del suport que donen les dones que treballen a Inshirah a la Rabab, estant al seu costat i abraçant-la, o a través de la Shahla, que va aconseguir fingir que una advocada deportaria el marit de la Rabab a Síria si persistia amb la violència cap a la seva dona. En les altres cròniques hi és de manera més explícita, és a dir, les entrevistades en parlen directament. En els tres casos arriben a la conclusió que les diferències religioses i ideològiques porten moltes vegades a la confrontació entre les diverses dones, però la situació actual del país fa que en moments concrets les deixin de banda i totes les dones uneixin forces per enfrontar-se als feminicidis i a les altres lluites actuals.

Aquest treball vol ser una mostra de la quotidianitat a Istanbul de quatre dones amb el desig irrenunciable de ser les protagonistes de la seva vida.

Aquest treball es clou el dia 28 de juliol de 2021 mentre sona "İstanbul'da Sonbahar"

6. Bibliografia

- Llibres:

Bertrana, A. (1992). *El Marroc sensual i fanàtic*. Barcelona: Edicions de l'Eixample, SA.

Bertrana, A. (2017). *Paradisos Oceànics*. Barcelona: Rata Books.

Monnot, L. (2017). *Têtes de Turques: Erdogan et la condition féminine*. Lemieux Editeur.

Marcillas, I. (2010). El Marroc sensual i fanàtic d'Aurora Bertrana i la representació pictòrica de la dona oriental. *Actes del Quinzè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes : Universitat de Lleida, 7-11 de setembre de 2009*. Recuperat de <https://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/23797/1/Lleida09.pdf>

Marcillas, Isabel. Dona i rol social en els textos d'Aurora Bertrana. *Literatura catalana del segle XX i de l'actualitat*. Recuperat de <https://rua.ua.es/dspace/bitstream/10045/23660/1/VienaMarcillas2010.pdf>

Pamuk, O. (2007). *Istanbul*. Paris: Éditions Gallimard

Cansız, S. (2018). *Sara*. Londres: Pluto Press

Suciyan, T. (2016). *The Armenians in modern Turkey*. Londres: I.B.Tauris & Co. Ltd

- Articles:

Basbugu-Yaraman, A. (1996). La femme turque dans son parcours émancipatoire (de l'empire ottoman à la république). *Cahiers d'études sur la Méditerranée orientale et le monde turco-iranien*, 21.

Tekeli, S. (2010). The Turkish Women's Movement: A Brief History of Success. *Quaderns de la Mediterrània*, 14, 119-123.

Real, N. (2008). Periodisme i literatura: Aurora Bertrana». *Caplletra. Revista Internacional de Filologia*, 45, 9-31. Recuperat de <https://raco.cat/index.php/Caplletra/article/view/276798>

Granell, G. (2018). LLETRES- Dues obres i un sola mirada. *Revista de Girona*, 310, 48-51. Recuperat de <https://raco.cat/index.php/RevistaGirona/article/view/341692>

Abad, M. (2018). Aurora Bertrana: la feminista moderna y tolerante. *Núvol*. Recuperat de <https://www.nuvol.com/llobres/aurora-bertrana-la-feminista-moderna-y-tolerante-51542>

Ponsatí-Murlà, O. (2018). Aurora Bertrana: feminista. I tant! *Núvol*. Recuperat de <https://www.nuvol.com/llobres/aurora-bertrana-feminista-i-tant-51432>

Bertrana, A. (1934). La prostitució organitzada. *La Humanitat*. p.8

Bertrana, A. (1934). La prostitució lliure. *La Humanitat*. p.3

Council of Europe (2019). The Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention): Questions and answers. Recuperat de <https://edoc.coe.int/en/violence-against-women/7827-the-council-of-europe-convention-on-preventing-and-combating-violence-against-women-and-domestic-violence-ista9nbul-convention-questions-and-answers.html>

Council of Europe (2015). Les femmes réfugiées et la Convention d'Istanbul. Recuperat de <https://edoc.coe.int/fr/violence-l-gard-des-femmes/6699-les-femmes-refugiees-et-la-convention-d-istanbul.html>

Parlament Europeu (2020). The Istanbul Convention: A tool to tackle violence against women and girls. Recuperat de [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2020/659334/EPRS_ATA\(2020\)659334_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2020/659334/EPRS_ATA(2020)659334_EN.pdf)

Villellas, A., Miralles, N., Jou, D., Giménez, JR. (2017). Dones, drets col·lectius i conflictes armats. *Col·lecció drets col·lectius*, 4. Recuperat de https://www.nationalia.cat/documents/coldc_17_18_dones_conflictes.pdf

Villellas, A. (2015). "El Diàleg de pau a Turquia i la dimensió de gènere". *Quaderns de Construcció de Pau*, 25.

Aksoy, R. (2020). Repressió, resistència i autoorganització de les dones al Kurdistan. El cas d'Amed. *Col·lecció drets col·lectius*, 7. Recuperat de https://www.nationalia.cat/documents/coldc_19_20_repressio_resistencia_dones_kurdistan.pdf

Badenes, L., Serra, L., Castro, M., Blanco, T. (2017). Dones, feminismes diversos i drets col·lectius. *Col·lecció drets col·lectius*, 3. Recuperat de

https://www.nationalia.info/documents/coldc_16_17_dones_feminismes.pdf

Hussein, A. (2018). Jinwar: la aldea de mujeres libres en Rojava. *Pikara Magazine*. Recuperat de <https://www.pikaramagazine.com/2018/11/jinwar-aldea-mujeres-kurdas/>

EFE. (2021). Gran redada policial entre estudiantes de Estambul contra nuevo rector. *La Vanguardia*. Recuperat de <https://www.lavanguardia.com/internacional/20210202/6216011/gran-redada-policial-estudiantes-estambul-nuevo-rector.html>

Redacción. (2020). Crisis de refugiados en Europa: la pugna entre la Unión Europea y Turquía en la que los refugiados sirios son "manipulados como peones". *BBC News*. Recuperat de <https://www.bbc.com/mundo/noticias-internacional-51748094>

Hurtado, L. (2019). Los refugiados sirios de Estambul, cabezas de turco de la crisis económica. *El Mundo*. Recuperat de <https://www.elmundo.es/internacional/2019/07/13/5d28ab96fc6c83be2e8b45e0.html>

Mourenza, A. (2021). Los refugiados sirios ya no esperan volver pronto a casa. *El País*. Recuperat de <https://elpais.com/internacional/2021-03-14/los-refugiados-sirios-ya-no-esperan-volver-pronto-a-casa.html>

Human Right Whatch. (2019). Turkey forcibly returning Syrians to danger. Recuperat de <https://www.hrw.org/news/2019/07/26/turkey-forcibly-returning-syrians-danger>

Soto, J. (2020). Tengo 22 años, soy mujer y he apostatado del islam. *El Confidencial*. Recuperat de https://www.elconfidencial.com/espana/2020-05-14/entrevista-nao-apostata-islam_2594139/

Rivera, A. (2017). Soy española, periodista, musulmana y uso burkini... ¿y qué? *El Confidencial*. Recuperat de https://www.elconfidencial.com/espana/andalucia/2017-08-08/religion-musulmana-islam-burkini_1426443/

Escrivá, A. (2019). La veinteañera Nao y los 70 'apóstatas' de Alá. *El Mundo*. Recuperat de <https://www.elmundo.es/cronica/2019/09/26/5d837d09fdddf0c108b4699.html>

Martín, I. (2016). Así es la nueva vida de Amina Tyler, la ex Femen que scandalizó al mundo árabe. *El Mundo*. Recuperat de <https://www.elmundo.es/internacional/2016/05/18/572385f222601d106d8b45c7.html>

Pérez, M. (2019). Najat el Hachmi: “El feminismo islamista aísla a las mujeres musulmanas”. *El País*. Recuperat de https://elpais.com/elpais/2019/09/06/ideas/1567798552_644496.html.

Zaera, A., Salamé, A. (2019). Najat El Hachmi: “No vull que els drets de les dones vinguin donats per la vida de Mahoma”. *Vilaweb*. Recuperat de <https://www.vilaweb.cat/noticies/entrevista-najat-el-hachmi-feminisme-identitat/>

Van Bruinessen, Martin. (1996). Kurds, Turks and the Alevi Revival in Turkey. *Middle East Report*, 200. 7-10.

Erman, T., Emrah, G. (200). Alevi Politics in Contemporary Turkey. *Middle Eastern Studies*. 4. 99-118

Cajoly, M. (1998). Militantisme islamiste et féminin à Istanbul: des femmes en quête d'une troisième voie. *Cahiers d'études sur la Méditerranée orientale et le monde turco-iranien*, 25.

Göle, N. (2006). Islamisme et féminisme en Turquie. *L'harmattan*, 59. 155-162.

Altaïr. (2009). *Estambul, modernidad con raíces*. Barcelona: Revista Altaïr.

EFE. (2021). El presidente turco Erdogan pide rechazar la homosexualidad tras el arresto de los activistas LGTB. *20 minutos*. Recuperat de <https://www.20minutos.es/noticia/4566276/0/erdogan-rechazar-homosexualidad-arresto-activistas-lgtb/>

- Treballs de fi de grau, master i doctorat:

Cucala, A. (2016). *Aurora Bertrana i el tractament de l'alteritat a El Marroc sensual i fanàtic*. (Treball de final de grau). Recuperat de http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/102664/7/TFG-Catalana-2016_Cucala_Roca.pdf

Engindeniz, I. (2006). *L'émergence d'un espace public LGBT en Turquie : une analyse de la revue Kaos GL*. (Tesi doctoral). Recuperat de <https://tel.archives-ouvertes.fr/tel-01198660/document>

Kaynar, H. (2012). *La Construction mémorielle du génocide arménien dans un contexte de négation*. (Treball de final de grau).

Koç, Y. (2015). *Agos and armenian community: an inquiry on the reformulation of armenian identity in Turkey*. (Treball de final de grau).

- Congressos:

Ülken, H. (1960). Evolution de la condition féminine en Turquie. *Congres du Conseil International des Femmes*. (p. 140-152). Istanbul.

Bertrana, A. (1931). El Nostre feminisme. *Discurs al Lyceum Club*. Barcelona.
Recuperat de <http://hdl.handle.net/10256.2/8183>

Yücel Hakan. (2010). Le mouvement alévi. Signes, Discours et Sociétés. Actes du colloque Nantes-Galatasaray
Recuperat de <http://www.revue-signes.info/document.php?id=1715>. ISSN 1308-8378.

- Legislacions:

Convention du Conseil de l'Europe sur la prévention et la lutte contre la violence à l'égard des femmes et la violence domestique, Série des Traités du Conseil de l'Europe, 210, (2011).

Law to Protect Family and Prevent Violence against Woman, 6284, (2012).

- Altres:

Bertrana, A. (1928). Carta d'Aurora Bertrana a Lluís Nicolau d'Olwer. Universitat de Girona: Fons Prudenci i Aurora Bertrana.

Istanbul&l, Yabangee. (3 de març del 2021). *Grassroots Feminism in Turkey: A Spotlight on Women's Right NGOs*. (Conferència)

7. Annexos

7.1. Annex 1

Entrevista amb la professora de la universitat Galatasaray Idil Engindeniz (IE).

AM: Podem considerar que ja hi havia reivindicacions feministes durant l'època otomana?

IE: Els estudis sobre el feminisme de l'època otomana es van fer tard de fet, hem hagut d'esperar-nos fins als anys 90, si no m'equivoco, per que una investigadora hagi buscat els documents per parlar de l'història del feminisme durant l'època otomana. Dic l'història del feminisme perquè a l'època ja s'utilitzava aquest terme, encara que no fos de manera molt habitual. Hi havia moltes dones que no es consideraven feministes però que formaven part del grup que s'interessava pels problemes de les dones. Va ser sobretot a través de publicacions que les dones de l'època otomana podien defensar els seus drets, eren en general dones que havien pogut tenir una educació, accés a recursos de llengües estrangeres...Al final de l'imperi otomà i durant l'arribada de la República turca, per exemple, hi ha dones que es van reunir sota una organització amb l'objectiu d'aconseguir el dret de vot per les dones. Un cop va ser legalitzat es va dir que aquesta associació no tenia motiu per existir i la van tancar. Doncs, es dona un dret a les dones però se'ls hi prohibeix d'organitzar-se en associacions, una actitud contradictòria.

AM: Quines penses que són les lluites actuals pels drets de les dones a Turquia, i com a conseqüència, els drets menys respectats?

IE: Ens trobem en unes condicions molt extraordinàries, i no parlo només de la pandèmia, que també, però ja abans estaven dins d'un període amb una gran pressió política. Cada cop és menys possible veure manifestacions que es desenvolupen als carrers i penso que el moviment feminista no és tan visible com ho era abans. Un dels primers temes amb el que penso és amb l'avortament, per exemple, hi ha hagut varies lleis que han canviat les condicions de l'avortament i que han intentat reduir les

setmanes de gestació permeses per avortar. A més d'això, per exemple, dins dels hospitals de l'estat hi ha doctors que no volen acceptar les demandes d'avortament de les dones. Doncs, és un dels temes d'actualitat. Fa poc he conegut que aquest divendres hi ha una manifestació a Kadikoy contra les universitats femenines. Recentment Erdogan ha parlat de fundar universitats de dones inspirades amb la visita que va fer al Japó. Hi ha hagut protestes i aquest divendres hi haurà una manifestació contra la mesura.

AM: La Convenció d'Istanbul també és una de les lluites que ressonen més.

IE: Si, i tant, tens totalment raó. Els feminicidis també és un tema molt discutit, estudiat i reivindicat pels moviments feministes.

AM: (Explicar cròniques i els personatges) Creus que hi hauria algun altre perfil que hauria d'incloure a les cròniques?

IE: Potser podries parlar de les musulmanes sunnites, practicants de l'islam tradicional, que son la majoria. També penso amb les treballadores sexuals.

AM: He llegit que la prostitució és legal a Turquia però no he trobat molta informació.

IE: La prostitució és legal, és a dir, pots aconseguir un document oficial de l'estat i exercir la prostitució de forma legal pagant les taxes. Per exemple, fa uns vint anys hi havia una dona que havia treballat molt per obtenir el seu dret a la jubilació i crec que el va poder obtenir. Això que és fora de la llei turca és que és impossible que per un home sigui legal ser un treballador de sexe, la professió no està consagrada als homes, només a les dones. Sota aquestes característiques és legal, hi ha bordells a barris com a Kadıköy, per exemple, en els que les dones treballen i passen controls sanitaris regularment...d'una altra part, però, la major part de la prostitució és desenvolupa al carrer i de forma il·legal perquè és molt difícil d'aconseguir la legalitat. En resum, si treballes en un bordell has de tenir un paper perquè sigui legal però hi ha

moltes dones que treballen al seu compte i que no tenen els seus papers. De tota manera, la prostitució que es troba a la nit als carrers d'Istanbul no és legal.

AM: A Espanya el debat sobre la inclusió de les dones transsexuals al moviment feminista a través de la “Llei Trans” ha creat una divisió entre les activistes. A Turquia també es així?

IE: A Turquia també. Aquí el debat no està relacionat amb una llei, no se com va començar el debat però l'any passat hi van haver tensions fortes entre el moviment transsexual i algunes parts del moviment feminista, no a tot el moviment però si una part intel·lectual. Una de les impulsores era una acadèmica que havia treballat també a Galatasaray al departament de filosofia, va ser etiquetada de *terfa* (feminista radical transexcloent).

AM: A Turquia hi ha alguns personatges públics molt admirats com Zeki Müren o Bulent Ersoy que formen part del col·lectiu LGTBI i que son referents per molts nens, això no fomenta l'acceptació i la integració del col·lectiu?

IE: Son part del col·lectiu però només en la seva vida privada, no dins del moviment. Zeki Müren és homosexual i Bulent Ersoy transsexuals i així han viscut la seva vida. És un exemple per mostrar la hipocresia de la societat turca. Zeki Müren, per exemple, un cantant molt respectat i conegut i tot el món sabia que era homosexual però ningú en parlava. Zeki Müren mai s'havia presentat com a homosexual, parlava de vegades dels seus amor heterosexual i era acceptat tal com era. És així com la societat turca voldria que fos, quan tu no en parles, quan tu no demanes res de més, quan no demanes els teus drets ni ser respectat per formar part del col·lectiu no hi ha problemes per identificar-te sexualment. Però quan vols ser present a la societat i a la vida quotidiana dona problemes. Encara que Zeki Müren i Bulent Ersoy son persones molt importants pel col·lectiu LGTBI perquè eren els únics exemples públics no han contribuït més que això. No hi ha hagut cap connexió entre ells i el col·lectiu. Bulent Ersoy per ser acceptada va fer algo revolucionari als anys 80, va passar per la cirurgia

i va canviar-se de sexe, era molt visible, però per ser acceptada ha preferit no demanar res més. Ser acceptada per la societat era suficient per ella. Per contra, hi havia un home homosexual que estava dins de l'indústria de la moda, Cemil Ipekçi, que formava part d'una família rica, coneguda, de l'alta societat. Era una persona oberta de ment des de la seva joventut, es maquillava, es vestia de manera diferent, es pintava les ungles. Però no es considerava transsexual. Al principi no era una figura present a la premsa. Assistia a les desfilades, a les festes, i tenia una parella masculina amb el que va passar varis anys. Després que la premsa comencés a parlar d'ell a la seva parella l'anomenaven "el seu company de vida" per evitar utilitzar mots com amor o parella, tot i que era molt clara la relació que tenien. Després Ipekçi es va casar amb una dona i va fer entrevistes explicant el procés. Això era abans de l'arribada al poder de l'AKP, després de la seva arribada hi ha hagut molts canvis.

AM: Al principi de l'arribada al poder Erdogan era tant contrari al col·lectiu LGTBI com ho és actualment?

IE: Durant els primers anys feia fins i tot discursos positius pel col·lectiu LGTBI. Hi ha una emissió de televisió a la que ell va participar i hi ha un estudiant que demana la seva opinió sobre diferents temes relacionats amb el col·lectiu LGTBI i diu que defensa els seus drets i critica el maltractament del col·lectiu que es pot veure a les emissions televisives. Després, quan parla de la Constitució Europea, quan encara no estava creada, Erdogan estava a França i li van demanar si Turquia acceptarà el casament homosexual. La seva resposta va ser molt política, va dir que "primer s'ha de veure si la Unió Europea accepta la convenció, després veurem, però per suposat que s'han d'acceptar les especificitats de cada cultura". No era tan crític com avui en dia que diu que no hi ha homosexuals a Turquia.

AM: I perquè aquest canvi?

IE: Al principi era una atmosfera totalment diferent. Quan va arribar al poder la seva legitimitat depenia de la connexió entre la seva política islamista i l'obertura a Occident. Treballava per l'acceptació de la Turquia a la Unió Europea, hi havia hagut

reunions i canvis jurídics. Però després això va deixar de ser important, va establir el poder a Turquia i ja no tenia necessitat o els polítics que ell va anomenar no van ser acceptats per l'occident, que es va allunyar d'ell. Va ser una barreja de diversos motius.

AM: I amb els drets de les dones va ser semblant aquesta evolució?

IE: Si però per contra ell no s'ha expressat mai explícitament com a defensor dels drets de les dones, no me'n recordo de cap discurs a favor dels drets de les dones. Sempre parla de les dones com a mares, fundadores de la família. Son importants dins del partit AKP, diuen que les dones han treballat molt per els èxits de l'AKP. Per les dones és més fàcil poder entrar a cases per conversar amb altres dones i convèncer-les de donar suport a l'AKP. Es diu que han treballat de manera molt organitzada i que van jugar un rol molt important per l'èxit de l'AKP.

AM: Creus que a Turquia hi ha una lluita homogènia feminista?

IE: Jo penso que després d'un temps no tenim el luxe de no ser homogènies. De ben segur hi ha diferents idees de base però hi ha varis temes que reuneixen tots els corrents feministes com el Conveni d'Istanbul o els feminicidis. És la meva impressió.

AM: I quins son els diferents corrents?

IE: Hi ha les feministes socialistes, musulmans, les que es troben també al mateix temps dins del corrent LGTBI. Hi ha hagut sempre feministes liberals però sempre ha estat més lligat a l'esquerra, el feminisme a Turquia. Hi ha una part del moviment feminista format per diferents grups d'esquerres, les socialistes en són una part, però no només, hi ha, per exemple, les feministes trotskistes, que no son gaire nombroses però que també existeixen.

AM: I hi ha feministes kemalistes?

IE: El kemalisme no es presenta com a feminista perquè el feminisme ha tingut sempre una connotació negativa a Turquia. I les dones kemalistes, com que son més properes

a una corrent central dubten a considerar-se feministes. Diuen que defensen els drets de les dones però no es defineixen dins del corrent feminista.

AM: Les feministes musulmanes defensen que no és l'Alcorà en si sinó la interpretació que oprimeix a les dones?

IE: Hi ha aquesta visió també però no només això. Són les dones que creuen en Deu però que comparteixen també idees feministes i això pot ser contradictori, per tant, es poden sentir excloses de la comunitat musulmana. Formen part d'un combat fora de la comunitat musulmana. No se si critiquen de veritat l'Alcorà o la interpretació. En general el que comparteixen és que, per exemple, pots ser una dona que porta vel i que toca la guitarra elèctrica o que qüestionen el paper de la dona dins de la família. O ve presentar-se com a musulmana i voler-se casar amb l'home que volen.

AM: Quins son els partits polítics que defensen els drets de les dones de manera oberta?

IE: L'HDP, el CHP pot tenir actituds diferents segons l'època i les persones, hi pot haver un corrent molt kemalista o molt feminista dins del CHP. No hi ha una política coherent. Abans hi havia el Partit de Llibertat i Solidaritat, un partit d'esquerres molt petit. Els altres partits sinó no parlen mai dels drets de les dones però no diuen coses molt contradictòries. Si en parlen és des d'una visió molt clàssica: de ben segur que les dones han de tenir presència a l'espai públic, la dona com a fundadora de la família, la dona consagrada perquè dona llum...

AM: Doncs no hi ha una oferta gran per totes les dones feministes.

IE: És veritat. Les feministes no tenen una adreça política directa.

AM: I pels LGTBI?

IE: El partit HDP sempre ha intentat ser molt integrador, tot i que no es fàcil perquè socialment estan ben vistes les relacions tradicionals, no sempre és còmode de mostrar al poble que estàs a favor dels LGTBI, fins i tot no ho és per l'HDP. Però no

han deixat mai de defensar els drets dels LGTBI, doncs és segur que troben recolzament dins d'aquest partit. A part d'això, hi ha hagut varis diputats del CHP que han recolzat el col·lectiu, que han fet demandes a l'assemblea nacional, que han intentat contribuir amb el col·lectiu. De vegades han sigut visibles o a vegades han sigut exclosos del partit només per defensar els drets del col·lectiu. Depèn de la línia del moment, quan és la kemalista les idees avantguardistes no hi tenen lloc. Fins i tot algun diputat de l'AKP ha estat a favor del col·lectiu LGTBI, és estrany però existeix.

AM: Creus que hi ha gent del col·lectiu que vota l'AKP?

IE: No se que dir-te. Si que fa un temps hi havia un grup de Twitter d'homes homosexuals que defensaven l'AKP però jo no els conec. Dins del col·lectiu i l'activisme no ho crec però dins de la comunitat segur que si, hi ha tots els tipus de persones.

7.2. Annex 2

Entrevista amb la professora de la universitat Galatasray Ayşe Toy (AT).

AM: Quines son les problemàtiques actuals per les quals lluiten les feministes turques?

AT: Hi ha molts temes que afecten les dones que no se senten forçament feministes però que son tocadés per la discriminació a diferents nivells que existeix. Hi ha el problema de la dona que es “picada”, que és assassinada, agredida. No és només un problema de Turquia, és un problema lligat a la condició de la dona en general. Doncs, el problema és que l'estat o les institucions en aquest moment malgrat les lleis que són dictades a favor de les dones hi ha el Conveni d'Istanbul, qui garanteix els drets de les dones i ha estat signat per diferents governs que garanteixen la condició de la dona, el dret al treball, protegeix a les dones contra les agressions, el rol dins de la família...aquesta convenció és actualment amenaçada, el govern no vol ser-ne més part. És greu perquè en aquest moment totes les associacions que protegeixen les dones estaran també amenaçades perquè aquesta convenció permet aquestes associacions d'existir, doncs no hi haurà més espais per protegir les dones que han estat agredides i no poden tornar a casa seva o altres casos. Un dels grans problemes d'aquest moment sobre el que es discuteix molt és sobre el problema lligat a la violència envers les dones. Hi pots rel·ligar varis temes. No és una violència que existeix només a les famílies que son més o menys pobres o mes o menys educat sinó que és una violència que es troba a tots els nivells, també dins de parelles riques o educades i de classes altes, és un problema major.

AM: Ha augmentat aquesta violència amb els anys. Perquè?

AT: Hi deuen haver varies raons, jo no sóc una especialista del tema, t'explico el que he llegit i vist. Hi ha el fet que les dones tenen més accés al treball, obtenen la independència econòmica i, per tant, hi ha més facilitats per separar-te, la dona es pot autofinançar i no té necessitat dels diners del seu marit i per tant és pot separar més

fàcilment, això no agrada als homes. En les últimes notícies que he llegit la majoria de dones que van ser assassinades o agredides eren sobretot dones casades i divorciades o parelles no casades però en el que la dona volia separar-se de l'home. És una qüestió probablement lligada a assegurar l'autoritat patriarcal. Pot ser que dins d'aquesta societat patriarcal mostrem als nens que ells són els que controlen la casa, i això engendra el fet que se sentin autoritaris i es pensin que tenen tots els drets i puguin controlar les dones i se sentin amb el dret d'agredir-les. És veritat també que el contingut popular que veiem sovint dins dels mitjans, de les series de televisió, de les pel·lícules des de fa temps és que la dona ideal, la dona de la República moderna són dones que han de quedar-se a casa i ocupar-se dels infants, del benestar del marit...A les pel·lícules es veu tot el temps això. Les que han intentat declarar la seva independència han sigut vistes com *femmes-fatale*, perilloses pel benestar de la societat, doncs s'han d'educar i per tant és legítim fer-ho amb violència. Dins els mitjans aquesta idea ha estat estesa.

AM: Encara hi és present aquesta visió dins dels mitjans o les series/pel·lícules?

I tant que encara hi es. El discurs està fet de tal manera que acabes pensant que ella es mereixia la violència. Hi ha encara molta violència. Però per altra banda, hi ha cada cop un moviment feminista que agafa més paper i gràcies a les xarxes socials s'ha estès més ràpidament. Una de les raons per dir que ara hi ha més violència és perquè segurament abans les dones no es sentien capaces de demanar ajuda i era més invisible pels mitjans aquesta problemàtica mentre que ara gràcies a les xarxes socials i a més consciència a les dones a través de l'educació rebuda i la Convenció d'Istanbul, que aporta molt en aquesta educació amb el punt de vista dels seus drets igualitaris i la seva presència a la societat, ara es denuncia més ràpidament i si hi ha un crim és publica per tot arreu per fer pressió a la llei perquè els agressors siguin sancionats. Funciona a vegades, però menys sovint del que ens agradaria. Els homes són sovint poc sancionats i tenen una pena molt mínima. Doncs, un dels problemes majors és aquest. Al costat d'aquest, hi ha el problema dins del dret de treball. No hi ha una discriminació salarial. Se que a França algunes dones reivindiquen que pel

mateix treball reben un salari més petit. Aquí no hi ha aquesta discriminació però quan es tracta de triar entre dos candidats i un és home i l'altre és una dona hi ha més tendència a contractar l'home, sobretot dins dels càrrecs de direcció . Hi ha encara aquest patriarcat molt present.

AM: S'han vist canvis amb els últims anys?

AT: Sí, hi ha hagut una evolució positiva. La posició de les dones i la visibilitat dins dels diferents sectors de treball augmenta però és encara molt lluny de la paritat. Podem dir que avancem però.

AM: A nivell de dones universitàries o dins del mercat productiu també s'ha vist una evolució?

AT: No tinc xifres recents però penso que no hi ha una discriminació en els estudis superiors. Sí que hi ha una política que va ser duta a terme fa trenta o quaranta anys en el que les dones joves eren encoratjades a anar a l'escola. Hi ha hagut transformacions al sistema educatiu obligatori perquè hi ha noies que les animen a deixar l'escola als 11 o 12 anys per ser casades. La educació obligatòria a Turquia és fins als 14 anys.

Per resumir els problemes principals són el problema de la violència, la visibilitat de la dona dins del mercat laboral i el casament precoç. Finalment, tot això prové de la societat patriarcal.

AM: Amb l'ascensió de l'Erdogan al poder s'ha vist una regressió dels drets de les dones?

AT: Sí, potser s'ha vist una regressió sobre alguns drets però sobretot una amenaça més que una regressió. Cada cop que ell ha intentat fer retrocedir les dones, per exemple hi ha hagut molts discursos d'Erdogan i els seus ministres que han menyspreat les dones, han demanat que es quedin a casa, que no surtin, que no es vesteixin com tal...cada cop que hi ha hagut un discurs així hi ha hagut de manifestacions contra el discurs i s'han vist obligats a fer passos endarrere. Ara el que

hi en risc és la Convenció d'Istanbul que és la que garanteix tots els drets i és gràcies a aquesta convenció que les manifestacions contra els discursos d'Erdogan i els ministres han pogut tenir lloc i han pogut ser recolzades. Doncs si mai deixa d'existir aquesta convenció, que és la intenció d'Erdogan i el seu govern, volen retirar-se de la convenció, serà un problema perquè dona la mà a les dones perquè puguin reclamar els seus drets. La convenció es firmada per el govern però també per ONGs nacionals i internacionals, per tant hi ha un control molt estricte de l'aplicació de la llei per les dones.

AM: Aquesta lluita a favor de la convenció és homogènia i transversal? Les dones que voten el partit de l'Erdogan (AKP) també estan a favor de la convenció?

AT: Sí, en general és així. N'hi ha algunes que no estaran a favor del tot però n'hi ha moltes que estaran a favor del tot, que son molt actives dins de les associacions de dones, amb una perspectiva més conservadora i pròxima al govern però que són a favor dels drets de les dones i a la convenció. No et puc donar percentatges però hi ha moltes dones conservadores, diem que son dones conservadores moltes vegades perquè porten el vel, n'hi ha algunes que son pròximes a l'AKP i que adoren l'Erdogan i aproven tot el que fa però n'hi ha d'altres que acorden amb la política general de l'AKP però que no son pas d'acord amb el rol que l'AKP atribueix a les dones. No et puc donar percentatges ni et puc assegurar que totes les dones que voten l'AKP estan d'acord o no. Se que aquesta convenció està recolzada per moltes associacions de dones i per moltes dones, per tant troben dones de totes les religions, ideologies i formes de viure.

AM: Porto aquí des de setembre, per tant no tinc una visió d'experta. Visc a Beşiktaş però vaig a Fatih a col·laborar amb una associació, per tant podríem dir que conec una mica els dos barris. Son dos barris molt diferents, ho pots veure amb com les dones es vesteixen, per exemple. O a Beşiktaş trobes bars per tot arreu mentre que a Fatih és molt difícil trobar-ne. Hi ha moltes diferències,

també el que he entès es que políticament a Turquia hi ha dos partits majoritaris, l'AKP i el CHP. A Beşiktaş, en general, són molt pròxims al partit de l'CHP (el partit de l'Atatürk) mentre que a Fatih són més pròxims a l'AKP. A Fatih pots trobar cartells amb la cara de l'Erdogan que mai no podries trobar a Beşiktaş. Aquesta divisió o polarització política hi és també amb les dones?

AT: És veritat que aquest conservadorisme juga un rol molt gran sobre les dones. el conservadorisme recau enormement sobre les dones, de fet els homes entre ells no són del tot conservadors, és sobre el seu poder sobre les dones que finalment el conservadorisme es visible. Doncs, la dona s'ha de cobrir el cap, la dona no pot treballar, la dona ha de quedar-se a casa. Encara que no porti el vel, ara parlo en el cas del CHP, la dona moderna kémalista també té una pressió per complir una imatge ideal. La d'una dona ben presentada, bonica, que s'ha de vestir bé, que ha d'encaixar correctament dins de la societat i educar infants que seran fidels als valors de la República. Hi ha tot el temps aquesta visió, quan tu veus Erdoğan, per exemple, tu el veus com un home modern, que vesteix bé, té la imatge d'un cap d'estat modern però quan veus el seu discurs, però sobretot el seu discurs envers a la seva família i la seva dona és llavors quan entens que és totalment conservador. Podem dir que la polarització és la diferencia entre el conservadorisme i el modernisme però en els dos casos juguen sobre les dones.

AM: Per tant, el CHP tampoc es considera un partit feminista.

AT: No, gens. La pressió es diferents. Quan escoltes el CHP el discurs que tenen és un discurs modern. Defensen tots els drets que acordem a les dones i defensen que les dones han de treballar, que han d'estudiar, que han de guanyar els seus propis diners i la seva pròpia vida. Però finalment, quan mires el partit en si i aquells que el dirigeixen i dirigeixen també les joventuts del partit sovint son els homes. Quan mires també el número de dones que accedeixen al parlament amb el partit són la minoria també. Amb aquest sentit el partit que té em compte la paritat és el HDP, el partit kurd. És un partit que té un discurs obert a totes les fraccions i a totes les ideologies, es diu el Partit Democràtic del Poble, fent referència a tots els pobles que viuen a Turquia.

Hi ha una ideologia d'expressar la llibertat dels kurds però també d'expressar els problemes i drets dels armenis, dels grecs, de les diferents minories que existeixen a Istanbul. La minoria de les dones, de musulmans que son perseguits perquè no son de la mateixa branca...De fet, son camises blanques que s'han sentit exclosos d'una manera o una altra. És un partit que té una visió d'esquerra en general.

AM: Una persona que es consideri feminista l'única opció que té és l'HDP?

AT: Hi ha feministes també dins dels altres partits, com els partits CHP. La dona del CHP que porta la branca d'Istanbul, per exemple, és considera feminista. Però son molt poques dins dels partits a diferencia del munt que existeixen. Podries trobar també abans feministes dins del AKP però el partit s'ha encarregat de deixar al marge les veus que contradeien Erdogan, l'autoritarisme s'ha revelat al partit fent callar a tots els que portaven propostes diferents. No hi ha una polarització estricta ideològica segons la posició de les dones. Hi poden haver dones totalment seculars, conservadores que voten pel CHP o l'HDP o dones que podrien formar més part del tradicionalisme i que es siguin comprensibles sobre les diferents maneres de viure, encara que elles no ho visquin en primera persona, ho recolzin i votar l'AKP. Dins del partit, de les que fan la política el feminisme si que es pot discutir.

AM: Quan vaig arribar vaig parlar de varies temàtiques relacionades amb el feminisme amb la meva companya de pis. Ella és molt pròxima al CHP i a Atatürk i em va donar la sensació que sentia un rebuig cap a les altres dones més conservadores, islamistes i que porten el vel. Aquest mateix rebuig és present a la sèrie Netflix de Bir Başkadır. La meva companya se sent molt propera a la figura de la psicòloga, sent empatia amb el rebuig que sent Peri cap a Maryem. És comú?

AT: És un dels motius pels que la sèrie ha estat enormement discutida i debatuda i pel que ha generat tanta polèmica. El prejudici i el rebuig dels dos costats existeixen. Però penso que el rebuig és encara més visual del costat de les turques blanques, vull dir, de dones que majoritàriament voten el CHP que de l'altre costat, les dones que porten

vel no tenen tants problemes probablement de prejudicis o de rebuig cap a les dones que no porten el vel. És una raó per la que l'AKP ha pogut augmentar la seva veu, perquè hi ha hagut sempre de forma sociològica les elits republicanes, urbanes, educades que voten el CHP...aquests homes i dones han discriminat d'alguna manera les que portaven el vel o eren conservadores. I ha hagut sempre una mirada de superioritat envers aquesta part de la societat. Hem de dir que el CHP no ha estat al poder després dels anys 70, entre els anys 40 i 70 només hi ha estat una vegada. De fet, hi ha un discurs dels pro AKP marquen com a culpables de coses que no funcionen al CHP i de la discriminació que pateixen, però si veus la política de la Turquia després dels anys 40 veus que el CHP només ha estat al poder dues vegades i de curta durada. És fàcil d'acusar al CHP perquè representa el pas de l'Imperi Otomà a la República, i perquè del 1920-1950 era el partit únic i tenia unes polítiques autoritàries, sobretot durant la segona part del mandat. Totes les institucions van ser creades en aquell moment, per tant els de l'AKP s'agafen amb aquest argument. Sobre el que em demanaves és veritat que hi ha un rebuig d'integrar, de comprendre el conservadorisme dels altres, d'una altra part de la societat.

AM: Creus que la Convenció d'Istanbul o les lluites actuals poden ajudar a crear una homogeneïtzació de les dones de les diferents parts?

AT: No se si serà la convenció, perquè existeix ja des de fa un temps. Diré una cosa que pot semblar estranya, i sobretot veient les condicions en les que vivim però fa temps que ho dic. Potser és en aquest sentit que gràcies a l'arribada de l'AKP al poder hi ha una homogeneïtzació. Hi ha dones amb vel dins de les diferents sectors quan abans no tenien el dret per exemple a portar el vel quan treballaven al sector públic o no tenien el dret de ser advocades, si eren advocades no tenien dret a presentar-se amb el vel a l'oficina. Doncs se'ls hi ha atorgat una sèrie de drets a aquestes dones i poden presentar-se com volen i com desitgen. Hem agafat el costum, fins i tot les més contraries, les que deien "jo no parlaré mai a una dona que porti vel, és idiota o no és intel·ligent" ara hem agafat el costum de parlar amb aquestes dones, de tractar-les de tu i de veure finalment tenen les mateixes inquietuds que les que no portem el vel.

Doncs, en aquest sentit les qüestions tabús que existeixen a la societat i que van ser portades sobretot durant el cop d'estat del 1980, un cop d'estat que va tenir unes repercussions molt estrictes per la ideologia militar i que va afavorir aquesta divisió i aquesta visió sobre les dones amb vel com de les dones comunistes com de les dones kurdes. Totes les ideologies que no coincidien amb les de l'estat es suprimien. En aquest sentit, estranyament, potser una de les coses bones de l'AKP pot ser l'homogeneïtzació. És semblant també per la qüestió kurda, armènia o grega. Encara que avui en dia les coses no funcionin més i que la discriminació sigui present a diferents nivells i que els kurds pateixin el mateix que durant els anys 90 o fins i tot pitjor, fins al 2010, per exemple, s'ha parlat de la problemàtica dels kurds, dels seus drets i declaracions i s'ha justificat la declaració. Això ha permès que el tema entrés als discursos de les noves generacions i se'n parla més fàcilment encara que sigui contra els kurds i la seva demanda de separació però s'ha aconseguit que ja no siguin temes tabús com abans. Abans no es podia dir el mot kurd, ara la qüestió forma part de la societat.

AM: Considero que tenia una visió esbiaixada de la Turquia perquè l'entenia sobretot amb els dos partits majoritaris, l'AKP i el CHP.

AT: Si que es veritat que des de fa uns anys hi ha tendència a polaritzar la societat. Hi ha tot el temps dins del discurs quotidià de l'Erdogan una separació de la societat utilitzant el "nosaltres" i el "vosaltres". És el que empenya als pro CHP o pro HDP a ser més fidels al seu partit perquè se senten provocats. Qui són aquests vosaltres? Som estrangers o que som? Encara que no siguis militant i només estiguis interessant amb la política ja et sents provocat.

AM: M'agradaria tant poder entendre el turc.

AT: No t'ho aconsello pas, la política turca et fa enfadar i cansar. No ens avorrim. Hi havia l'altre dia un que deia, m'agradaria viure a Noruega, construir la meua vida allà però venir de tant en tant a Turquia per divertir-me, per veure que passa. No sempre ens sentim responsables de tot el que passa a nivell polític.

7.3. Annex 3

Entrevista amb la Sena. Les respostes estan en tercera persona perquè és la Beril (B) que tradueix les respostes.

AM: Que significa Sena?

B: La llum dels llamps. És l'única dels cinc germans que no té un nom relacionat amb la religió.

AM: Pots descriure la teva relació amb Istanbul?

B: Li agrada molt Istanbul perquè aquí puc fer el que vol, no està amb la meua família ni té la pressió de la família. Pot anar pel carrer amb els seus amics com vol i amb qui vol. La persona que ella vol ser no la pot ser quan està amb la seua família.

AM: Quan temps vas estar vivint a Istanbul i perquè?

B: Un any perquè abans anava a la universitat de Van, no li agradava i després va decidir transferir-se a Istanbul, perquè és aquí on pot ser la persona que vol ser. Després se'n va anar a Alemanya perquè la seua família no estava d'acord en que es quedés a Istanbul i li van proposar que se n'anés a Alemanya, on hi viu la seva família. Hi va viure dos mesos però també sentia la mateixa pressió que sentia a casa seva, perquè la família que té a Alemanya també són molt conservadors i, per exemple, no podia sortir vestida al carrer com ella volia. Va decidir tornar perquè no suportava la pressió que sentia allà.

AM: Com és la persona que t'agradaria ser?

B: Vol ser una persona que ajudi a la gent i als animals. A casa seva li han ensenyat que és gràcies a Al·là que tot s'aconsegueix, i que si no segueixes els seus preceptes pots acabar a l'infern. Ella no ho veu així, vol viure amb les seues pròpies creences la seua vida.

AM: Quins són els barris d'Istanbul que t'agraden més?

B: Taksim, taksim, taksim

AM: Pots descriure un dia normal a Istanbul quan estaves vivint aquí?

B: A Istanbul encara que no faci res, que es quedi tot el dia tancada a casa està bé, està contenta. Però a Bingöl, encara que durant el dia surti i faci moltes activitats no aconsegueix estar-ho. Dormir durant al matí perquè tornava de la feina molt tard, i tornar a la feina. Això la posava molt contenta perquè li agradava molt la seva feina, coneixia molta gent, podia aprendre a parlar llengües com l'anglès. Li agradava el lloc de treball i la gent, més que els diners que li podia oferir el treball li agradava com era.

AM: Quina és la teva feina ideal?

B: Amb el govern actual turc no es veu molt treballant aquí, li agradaria treballar a Europa. Però si el govern canvia té clar que voldria treballar a Turquia. El seu treball ideal és conèixer a gent, estar contenta amb la gent, aprendre de la gent, estar amb la gent. Ha intentat buscar una professió que pugui combinar el que li fa feliç a la vida, tenir contacte amb la gent i ajudar-la. Creu que la traducció pot fer-ho perquè ajudes a la gent a traduir coses.

AM: Que feies durant el teu temps lliure quan vivies aquí?

B: Encara que fos temps lliure anava al seu lloc de treball, a Ritim, a passar-s'ho bé.

AM: Al TFG de la Beril li dius que “t'agrada que la gent et digui que ets diferent cada dia per la teva roba”, perquè t'agrada?

B: Estava buscant la seva personalitat, la Sena de veritat, i per això li agradava, estava descobrint la seva personalitat perquè era el primer cop que es sentia lliure de fer-ho.

AM: I ara t'has trobat?

B: Sí, sóc aquí!

AM: Que és per tu ser zaza? Quan et sents zaza durant el teu dia a dia?

B: A Turquia és molt difícil perquè hi ha molt racisme contra moltes minories com les kurdes o les zazes. Quan ella diu que ve de Bingöl la consideren com a kurda. Ella no ha decidit ser zaza, ho és, però com que no ho ha decidit no se'n sent orgullosa. Igual que ser dona, diu que no se sent orgullosa de ser-ho. Només et pots sentir orgullosa del que fas, si un dia aconseguixo ser professora podré estar-ne, perquè és una cosa que hauré aconseguit jo.

AM: Quan et sents zaza durant el teu dia a dia?

B: La meua llengua és diferent, l'entenc i la se parlar. La meua família parla turc però al 2003 hi va haver un terratrèmol molt gran que va fer que haguessin de viure fora de la casa. Tot el poble estava vivint a fora al carrer i allà el va aprendre. En tant que minoria se senten inferiors als altres, diu que la fama que tenen és que intenten ajudar i sempre estan al servei dels altres, perquè volen ser acceptats. El fet que se sentin inferiors fa que se sentint units com comunitat. Són una comunitat oberta als altres perquè dins de la societat turca se senten discriminats i no volen que sigui així.

AM: A Ritim la majoria dels treballadors son kurds, això et fa sentir més còmoda?

B: Diu que sí, que clar.

AM: Com han evolucionat els drets de la comunitat zaza des de que Erdoğan està al poder?

B: 80-90% de les persones d'aquesta regió voten Erdoğan perquè pensen que si ho fan així Erdogan els acceptarà.

Al contrastar la dada vaig trobar que a les eleccions de 2018 van ser el 66% i a les de 2014, el 65%.

AM: Tens fe?

B: Diu que sí, que creu en Déu. Més que en Déu en un poder.

AM: Com ha evolucionat la fe a mesura que t'has anat fent gran?

B: Ella ha nascut musulmana, no és alguna cosa que ha triat sinó la seva família era musulmana, i ella també. Després ha vist que no volia viure amb aquesta religió i va començar considerar-se agnòstica. Ningú pot saber si hi ha un Déu, però diu que si hi és o no això no farà que canvi res en la seva vida.

AM: Et consideres contraria a la religió o t'és indiferent?

B: Abans pensava que era totalment indiferent a la religió (és exactament com jo) que ara té una islamofòbia i que no li agrada la religió. Quan veu una dona amb el mocador li molesta.

AM: Si tu poguessis decidir prohibiries que les dones portessin hijab?

B: Sí, perquè tot el món es vegi de manera igualitària.

AM: Veus la religió com una opressió?

B: Es clar. La religió es quelcom que no et permet pensar per tu mateixa, et diu que segueixis uns preceptes i que no pensis.

AM: Al TFG de la Beril vaig llegir que vas portar mocador fa anys. Creus que les persones no musulmanes donem més importància al hijab del que donen les persones religioses? Hi ha dones musulmanes que diuen que el símbol de l'opressió no és el mocador, sinó que hi ha altres coses més importants, que el mocador és més un símbol d'identitat.

B: Per a ella i la seva germana era molt normal portar hijab perquè tothom a la seva edat el portava. Era una pressió però sense ser-ne conscient. També hi ha persones que mai no han sortit fora de Bingöl i no poden adonar-se d'aquesta pressió. N'hi ha

que seran conscients de la pressió però que estaran d'acord. Molts però, com deia, no són conscients de si és la seva identitat o no perquè al viure en un poble tant religiós i conservador i al no sortir-ne no tenen l'oportunitat per plantejar-se si forma part de la seva identitat o si no.

AM: Has dit que abans et consideraves indiferent a la religió però que ara quan veus una dona que porta mocador et molesta. Que et fa sentir així, la dona que decideix portar.-lo o la religió que incita a les dones a portar-lo?

B: El que la molesta no es que la dona porti vel, sinó que si en porta significa que és musulmana i això és el que la molesta. Que la religió faci que la dona sigui així.

AM: Que es pot fer perquè les dones que en portin canviïn d'opinió?

B: Hi ha molts prejudicis que fan que la gent no puguin ser ells mateixos, per por a ser jutjats. No hi ha una solució per això. Amb el govern actual no hi ha cap solució, "nosaltres" (els que no defensem l'Erdogan) som conscients d'aquesta pressió i per això no estem d'acord. Però ells, els que segueixen aquest moviment, que en sigui conscients o no n'estan d'acord, per això no es pot canviar.

AM: Quines són les dificultats de defensar el laïcisme en tant que dona?

B: Ser una dona és difícil a tot arreu però sobretot a Turquia. La religió musulmana, que és la predominant a Turquia, veu els dones com les ajudants de l'home. Has llegit l'Alcorà?

AM: No.

B: Ella l'ha llegit vuit cops. A l'Alcorà posa que si una dona no segueix els passos d'un home la pot picar. Tots els estius durant 6 anys ha anat a cursos de religió, on els obligaven a llegir l'Alcorà. Hi ha algunes parts on parla d'aquesta opressió que han de sentir les dones cap als homes, però hi ha unes parts, que ella considera contradictòries, que diuen que les dones són més poderoses que els homes i que el cel està sota els peus de les mares. Les dones pensen que si Al·là no ens estimés no

diria que tenim el cel als peus, per tant ens hem de portar bé, hem de fer cas als nostres marits per poder seguir el que diu l'Alcorà i poder aconseguir la visió que té l'Alcorà de nosaltres.

AM: Que és el més difícil de dir: “Jo no vull formar més part d'això”.

B: La família. Té un cosí que té cinc anys més que ella que fa una setmana que ha sabut que ella no porta més el hijab, després de quatre anys sense portar-lo. No li havien dit al cosí perquè la família tenia por que ell s'enfadés. Ara que ho ha sabut l'ha amenaçat dient-li que “quan vingui a Bingöl li trencarà tots els ossos”. Això li ha fet molt mal. Ha trucat el seu pare i és el primer cop que el seu pare l'ha defensat, li ha dit que ell no es posaria amb el tema del hijab però que el seu cosí no podia amenaçar-la d'aquesta manera. És la primera vegada que el meu pare em dona suport.

AM: Ara tens por de tornar a Bingöl?

B: No, perquè sap que té el suport del meu pare i això la fa estar tranquil·la.

AM: I la resta de la família com va actuar quan va saber que no portaries més el hijab?

B: La Huda, la seva germana petita, un any després va decidir treure-se'l també. La seva germana gran ja era conscient que la Sena volia treure's el vel i li va dir que mentre fos feliç li donaria suport, si això era el que la feia feliç. Els seus germans petits tenen 15 i 7 anys. El de 15 s'ho va prendre malament i durant un any no li va parlar. Cop a cop se n'ha adonat que no era just tractar-la d'aquesta manera.

AM: Sents una opressió diferent com a dona de la que senties quan portaves el mocador?

B: Es clar. Quan vaig arribar a Istanbul a no portava el hijab, però si que a Bingöl va viure-hi amb hijab i sense. Un exemple de com la gent la veia diferent és que quan estava a l'autobús i portava hijab la gent li deixava el lloc per seure. Ara ja no és així.

AM: Perquè creus que no és així?

B: Perquè pensen que una dona que no porta el cabell cobert no es una bona dona, és una dona “lleugera”.

AM: Si deixem la religió de banda, on veus l’opressió del Sistema patriarcal en el teu dia a dia?

B: Sent que com a dona t’has de defensar, has de lluitar pels teus drets. Això et fa forta però no hauria de ser així. No hauríem de lluitar per defensar els nostres drets, portem molt temps fent-ho i ja els hauríem de tenir.

AM: Que penses del feminisme islàmic, creus que pot existir?

B: No creu que això pugui existir. No té relació amb cap persona que defensa Erdoğan o els seus valors. Les seves amigues de Bingöl que porten el vel no és un tema que toquin però creu que elles tampoc volen portar el vel però no se senten prou fortes com per treure-se’l. Si jo he pogut fer-ho qualsevol persona. La seva germana gran estudia teologia i la Sena pensa també que la seva germana gran voldria treure el vel però no ho fa perquè no vol decebre a la seva família i perquè pensa que en el seu cas si que no ho acceptarien.

AM: N’has parlat amb la teva germana gran sobre això?

B: Sí, ella vol però no creu que sigui possible. La seva mare vota l’AKP perquè no té suficientment coneixement però el seu pare vota CHP. El seu pare odia l’Erdoğan però no discuteix amb la seva mare sobre el perquè ella vota l’AKP sinó que entén que ho fa per desconeixement i per incultura. La seva germana gran abans votava l’AKP però després d’estudiar teologia s’ha adonat que ella no tenia cap religió, ara odia l’Erdoğan i li sap greu haver-lo votat en un passat.

AM: És una doble opressió ser dona i zaza a Turquia? Com sents aquesta opressió a la teva vida quotidiana?

B: Ha deixat de defensar els drets dels zazes perquè no considera que defensin la igualtat de gènere. Almenys els de la seva comunitat. Els zazes que ella coneix són molt conservadors i tenen una visió inferior de la dona.

AM: Com descriuries les dones d'Istanbul?

B: No ho se molt. La majoria dels meus amics són nois. Bé, en veritat si que les conec i per això no són amigues meves les noies turques, són molt geloses i no em vull posar en aquests problemes. (Com jo dic sempre)

AM: Estan geloses per culpa de com es comporten els homes o per l'educació que han rebut?

B: No és només amb els homes, és també entre dones. A lo millor és quelcom molt general però la majoria de dones que m'he trobat són així i per això penso així. Segurament és per l'educació, hi haurà alguna explicació.

AM: Des de l'arribada de l'Erdoğan al poder, s'ha simplificat el rol de la dona a ser mare o esposa. Com creus que les dones podem canviar aquesta visió i lluitar pels nostres drets?

B: Erdoğan no veu les dones com a dones, les veu com a mares, germanes o dones d'algú. Aquesta visió l'ha imposat a tothom. Que una dona no és res sense ser quelcom d'alguna persona. No és només Erdoğan, també és el que proposa l'Alcorà. Creu que no tothom ho vol canviar, hi ha dones que ho han acceptat i han integrat: "Si no sóc una mare qui sóc?".

AM: Doncs la solució és canviar el govern?

B: Hi ha dos tipus de persones, les que es consideren completes sense pertànyer a ningú i d'altres que no. Si Erdoğan canvia només haurà canviat que no hi haurà un líder que estigui d'acord amb el tipus de persones que no se senten completes. Això és una cosa de la societat més enllà del govern. Si l'Erdoğan surt del poder no hi haurà un líder que defensa aquest tipus de pensament però seguirà existint.

AM: Creus que hi ha sororitat entre les dones d'Istanbul?

B: Només els dies especials com el dia de la dona. A part d'això no n'hi ha.

AM: N'hi hauria d'haver?

B: I tant.

7.1. Annex 4

Entrevista amb la Hatice (H).

AM: Do you consider yourself a feminist?

H: No exactly, I mean feminism has a lot of branches and I can't say that I'm that kind of feminism blabla, but of course I'm supporting the equality of women and men, the equality for rights or for situation but not for everything, for example, we should accept that we are different in some areas, for example, physically we are different, we have some differences. The main thing for example, we have period time and we are becoming more emotional and we have a low energy when we have the period but men don't have this period and they are more stable. For example, this is a thing we are different. I think that for the community the government or the officials have to do positive discrimination. For example, one day we should go to work if we don't feel good. When they give us this type of rights we are going to be equal. I believe of course the equality between women and man but not in a feminist context.

AM: But in my opinion what you are saying is to be a feminist.

H: Yes, I mean I support 90% ideas from feminism but I cannot describe myself as feminist because I'm beyond this -ism, communism, capitalism...I'm beyond, I cannot describe myself as a -ism. It's putting limits to me. Of course, I'm supporting women's movements and I'm sharing the same oppression. For example, in the work places we are working a lot and getting the same salary, I know that this happens in Europe but in Turkey as well. I think this have to be fix and because of these things I say that I'm supporting 90% of feminism.

AM: So, do you consider yourself anti-capitalist?

H: No. I'm not supporting communism neither capitalism. I'm searching the balance because, okay, the rights have to be equal-, solidarity has to increase in the community but also people have to have rights to have private properties. I'm supporting that

people have the right to work and decide to buy their private properties. But I'm also supporting the communism solidarity. I cannot support one of the ideologies, I'm taking some good ideas from all these ideologies.

AM: Do you think you are labelled for one ideology?

H: No. Any political or ideological or religious ideology cannot describe me. I'm very missed. Maybe I'm closed to the humanitarianism. I'm accepting all the humans, supporting and understanding. For example, I don't consider myself racist. I love humanity.

AM: You said that you don't agree with the 10 % of the feminism ideas, has it got relation with this –ism?

H: Yes. I don't want to describe myself with any –ism. Also, I mean this is the tradition in all over the world. Women are getting oppress more than men but also, we have to protect men's rights, too. Violence against women, we are also arranging protestations and actions for this and we have to do it because there are some problems in all the communities. But we have to think also in men's rights. Stop violence against women but for men? We are not saying violence against humanity. I think we have to say violence against humanity, against women, men, children...even also animals, because people are torturing animals. I mean I don't know what kind of brain is that. We have to include any kind of creation.

AM: What do you think about Islamic feminism? Do you think that it can exist?

H: In Turkey, there aren't a lot of Islamic feminists. As far as I know in England there are a lot of Muslim feminist women. I know that in ottoman times there were a lot of Muslim feminists, they had a magazine and they were supporting the women's rights in ottoman times. Well, unfortunately some very big masters, Muslim masters, some scholars always men, there are some women but less, that are doing interpretations for the Koran through their minds. For example, about the first women, Eva, in Koran is written that the devil does some tricked things to Adam, he did something wrong and

they came to the world. Some Muslim scholars are thinking that Eva tries to confuse Adam to go to forbidden parts. We are reading the same Koran but they are doing interpretations in the wrong way. It's very clear that the demon tries to confuse Adam's mind to go to the forbidden areas. I can't generalise but there are also Muslim people that are believing that some scholars say, they demonize women. Women are bad, you have to get away from them because they can play and confuse you and maybe you will do a bad action because of them. But is the Koran, I mean, evil is confusing. There are a lot of examples like this. These masters are supporting this idea. One week ago, in the television there was a master that I support because he is supporting women's rights in the Koran that was explaining that everybody knows the story in the wrong way. I cannot say that I am Muslim feminist but I support a lot of their ideas.

AM: Why do they demonize women and there is this misinterpretation of the Koran?

H: I think that men are jealous. They have a jealous mind. They don't want to be under the leadership of women. They don't want to except that we are equal and we can share the same rights. For example, some men are thinking: "okay, I don't want to work under the leadership of women because they are very emotional, blablabla". Come on! I mean, in the prophet time, Ayşe, one of the wife of the prophet was a commander and after Prophet's Mohammed died there was a crush between two sides and she was the leader in this war. Now it is impossible. I think in the past when the Coran came to this world everybody was equal and everybody could read it in an original way and anyone was thinking of men's and women's rights because they were livin as equal. They were not discussing: "oh, she is a woman, she cannot be a commander". Their fights were more ideological. Men is jealous and they don't want to accept the power of women. Maybe it's ego. It's a sick ego, you know.

AM: And which is the solution to show that Koran is not saying this?

H: Well, to explain it to the people. Nowadays with these behaviours to women they feel oppress and they are not expressing themselves in the community, in the

workplace, in the social life...but they have to prove themselves, women have to fight themselves being a boss, a general secretary, a president, a minister...they shouldn't think this oppression and they have to focus their targets, what they want to. And also, some Muslim scholars and theologises have to explain like the man I told you. They have to explain analysing the Koran to show that is not against women. In some parts of the Koran they are first talking about men and then about women and vice versa. They have to analyse the Koran better. As we are not Arabic we cannot understand the Koran exactly. The original Koran is in Arabic and we are reading a translation. There are a lot of translations of the Koran and we have to find the best version. It is also hard but I think we should learn Arabic to understand exactly. I want to learn it. I can read Arabic, so I can read the Koran but I cannot understand it. I would like to learn it to talk also but the main reason is to understand the Koran. You know in Mecca, Muslims are praying there doing circles and there is no gender there, they are doing it women and men together. There is not women and men sides. For maybe 10 minutes women are going behind but after that all the other prayers are together. But in Turkey it is different. You see in the mosque that the main parts are for men and we have a very small room where we are praying. I'm not supporting this. Well, we can go to this main part to see but if we pray... well I'm praying sometimes but not in front of the mosque, it's because women are not going to mosque so much like man. On Friday is there is the big pray but not a lot of women are going to the mosque this day to pray although it's not compulsory for women. That day is getting full for a lot of men so there is not space for women. But this is Turkish behaviour, in Arab countries all women and man are going together. I saw also in Friday's pray in Mecca, they were going together. Here I don't know, I think it is cultural.

AM: I was talking with some volunteers from Suleymanie and they told me that they wanted to pray separately from men because they can focus better on the praying, women feel more comfortable in this way because men don't look at them.

H: This is also one of the reasons. I feel also comfortable when I'm with women. I'm putting well my hijab, before we saw a girl feeding her baby...she feels comfortable in

the women's zone. I can understand. Also, there is something like this. Sometimes we are mixing culture and religion. When I grew up I discovered Islam again apart from the culture. There is Islam and there are some Islamic behaviours and some cultural behaviours. For example, there are misbelieves like these, going on Friday to pray is cultural. Women don't go to the mosque on Friday so maybe it's also cultural.

AM: And when you separate culture from religion, do you feel more comfortable?

H: Yes, of course. I'm not supporting some traditional things. Some are traditional but not necessary for Islam and I had to find these answers all the time when I grew up. I rediscovered Islam when I grew on my own and now I feel more comfortable with religion. An example is the Friday's pray.

AM: Is there something from Islam that makes you have some intern contradictions? For example, being with Pol makes you feel stressed or worried?

H: I can explain like this, God create us as a human, he didn't create us as an angel or a devil. If God wants to create angel Allah can do that. Allah create us as a human who can make wrong or right decisions. Nobody is perfect and we have some "norms" and to make faults is very normal and Allah is merciful and he knows that we can do mistakes in this world as humans. We have ego and we can do mistakes. So, I feel contradictions in my life. For example, to Pol, I'm saying this to Pol also, I feel sometimes sad. Or for example, to do gossip is a very bad behaviour in my religion. Doing gossip is compared to eating the death body of the person you're gossiping about and this is very disgusting, so to do gossip is it, too. When I want to do gossip I know that it is not accepted that I shouldn't do but I want to do this because it's very enjoyable but when I finished I felt guilty. Inside of me I'm talking with God and I'm apologising but I know that Allah is merciful and he would understand me. To know that it is a mistake you have to accept this like a bad behaviour. I feel these contradictions and I'm thinking a lot about that.

AM: How can you see the oppression of being a woman in your daily life?

H: In my family for example, I don't accept something. I talk about the difference between religion and culture. In Islam for example we are different men and women and for example, they have to do the housework equally. The Koran is not saying that

are women who have to take care of the children and are the women who have to clean all the house and women have to cook. Islam is not saying that. There is no something like this. We have to share these missions together. But in my culture women are doing food, men are sitting, women are in the kitchen in the same time, taking care of the children, cleaning the house, maybe working...so, the responsibility is for women. Men are doing what they want to do. And I'm not supporting that and unfortunately general Turkish people is like this. Fortunately, they are starting to change but there is a lot of work to do. For example, I have two siblings, we are three, I'm in the middle and I have an older and a younger brother. When I am at my parents's home eating with them they are not saying: "son, go to cook something". They are not expecting only for me because they are modern and they are critics with Turkish culture, but they have part of this culture inside, we are closed to this culture. They are not expecting me to clean or to cook but inside of them, girls are responsible to these things. So, I'm not appreciating that and this is culture, it is not about religion.

AM: Do the Koran say that women and man are different but they should have the same rights?

H: Exactly. In Koran, Allah is talking with men and women in the same time, so rights are the same. But the honour is cultural. This what I'm going to say is also cultural: If a man has sex with somebody it is kind of tolerant but if it is a woman who do it they are surprised and blamed. This has to be equal for both. In the Koran, Allah is talking about that for both, saying the same but in the culture the vision is different if you are a woman or a man. In Istanbul is less if we compare with the East part of Turkey. There if a woman loses her honour, that usually is related with having sex, some men... I don't understand why some men think that women have to be more protected than men.

AM: When and how did you understand that religion must be separated from culture?

H: If I analyse the Koran and if I listen the proper masters I can understand it. People are explaining us religion but if we are not searching, reading and analysing the Koran we cannot understand it. When you analyse the Koran, you can see that everything is logical, it is like a puzzle, so I don't know how people is doing it complicated and wrong.

It causes wrong ideas in the community. When I read these analyses of Koran and some explanations and listen to masters I understand and I feel really comfortable. I don't know how to change this behaviour. For example, if I want to change the mission of the women inside the family. My father is a little bit traditional, he is very intelligent and he knows a lot of things but he is also kind of traditional. One time there was a cake, I was with my family, and there was a cake in front of the table. We had to take a knife to cut this cake but there wasn't a knife and my father told me: "There is no knife". It means that you have to go to search it. And I thought: "Of course there is no knife because no one bring it". I get angry and I didn't bring a knife because my father has two legs like me, he is like as, he is not the king of any empire and I don't know he can go to the kitchen and he can take the knife. I could go to the kitchen and bring a knife but this day I didn't do it because I wanted to change the situation. I was angry and I said "Of course there is no knife because no one bring it". After that my father understood and when to the kitchen and bring a knife. I was satisfied because little by little I want to change these situations. I want to start this in my family. Now I have the feeling that in this news men's area there are more men that are collaborating at home, but less than women as always.

AM: What do you think about *sharia*?

H: This is a kind of law. What the Koran is saying, for example getting divorce, that says that men has to take care of his wife during three months. What is going to happen if someone dies...this is what sharia explains. The rules in the daily life.

AM: I know countries that want to impose the *sharia* are very criticised because *sharia* accepts polygamy.

H: This is a very controversial topic in Islam. Everybody is trying to show this to increase islamophobia and to show that Islam is bad. There is something like this in the Koran but we have to read also the other parts, all the text. Allah is saying one wife; one wife is the best for you and it is impossible to be fair to the other women but you can marry 4 women. But in which conditions? We have to understand what time the Koran comes and in which community, Before the Koran people were getting

married with a lot of women, there were no limits. If some men are handsome or rich maybe a lot of women wanted to marry him. Islam wants to put a limit in this tradition. Also, this is accepted during war times. If there is a war, men are dying because they are fighting in the war and the community has to become bigger. After the war, there is a lot of poor women that want to create a family with a man and they want to get protection. In this condition, they are getting married with men that are already married. It is not okay, I'm a Muslim man I have the right to marry 4 women, which one is the next. This is not what Koran says. In war's time, it's a special situation but in modern times it is not logic and you have to be fair. It is impossible to be fair if you have more than one woman, says the Koran. Allah is giving permission but is He also saying that one is the best, it is impossible to be fair with more than one wife. Also in the community the cheating is except to men saying that they cannot stop themselves but they criticise Islam because of the polygamy we were talking. They use this controversial subject to say that Islam is horrible.

AM: And what about virginity?

H: This is totally cultural. Because prophet Mohammed get married with a divorce women and he didn't care and he didn't think something like this. And culture and not only in Muslim culture, not everybody but generally men are obsessing to get marry with a virgin woman. I don't understand. Maybe it's because of jalousie maybe they are afraid that the women can compared him with other men they have slept with. These are sick minds. Maybe they are also comparing their wives and because of this they are afraid that wives can compare them with other men.

AM: How can you describe women in Istanbul?

H: We are in a multicultural city, I think Istanbul is the most multicultural city in Turkey. We get use to live with that. They are free to do everything.

AM: Do you think there is solidarity between women?

H: Of course, there are ideological differences but we are meeting in the common points as women. We are sharing the same values and ideology is disappearing if there is a violence against women or other terrible things related with women. When

this happens, no one cares about religions or ideologies, nobody cares and we are supporting these women. We are trying to be with her and supporting.

AM: Maybe sometimes this solidarity is difficult in a so multicultural country.

H: I mean I can say that there is a 100% solidarity but maybe because of some ideological differences we are fighting as a Turkish people in the community but this is not a lot, some all generations are doing that and now we are meeting in the point that we are women.

AM: What do you think about Turkey going out of the Istanbul Convention? Do you think the convention was the solution to stop the feminicides?

H: We signed this in the 2012 and violence against women didn't finish so this means that Istanbul Convention is not the solution to finish this violence. There are a lot of bad cases, maybe you are hearing, and I don't know, I didn't know what government is thinking but maybe government organise our own convention to fix this in our condition. The Convention is too much European and sometimes this ideology and our realities are not the same. So maybe we have to find the solution thinking about our condition and our realities because it's true that there are terrible cases and Istanbul Convention hasn't finished with that. We've been inside during 10 years and it has increased. Maybe Istanbul Convention can help us but it didn't finish. And Turkey is not the only a country that is quitting this convention. I hope government will do a proper and realistic convention or solution to finish this violence against women.

AM: Since the arrival of Erdoğan in the power, he simplified the role of the women as being a mother and a housewife. Do you think that is like this?

H: Well, I can say that is normal that in Galatasaray some people think like this. Anyone thinks different and I respect this opinion but I can't say that Erdogan is thinking that women has to be in house and not in society. This is an exaggeration. I'm not supporting any party but we can use the same argument to the opposite party leader also. If I'm not supporting Erdoğan I can say lot of bad things about Erdoğan. I don't think so because he wants a woman in the Turkish assembly, there are a lot of women in the Assembly, there are two women ministers and he has a women consultant. If he

thinks like this and he wants women inside of the house he would not going to work with women. I think that your teacher is saying this because she doesn't like Erdoğan. I consider myself neutral for Erdoğan and every party, more neutral objective, I'm trying. Politics is always separating people. So, I don't want to talk about political things but I'm having the feeling that she thinks like this because she doesn't like Erdogan. If she doesn't like the opposite party leaders she would be saying the same. I know that Europe doesn't like Erdogan and they are trying to say that Turkey has a dictator leader but there is freedom of speech. I mean in this country, we are not supporting terrorism things. We are not as how Europe is saying us. Every time I have to vote I have to calculate which is the situation and the consequences of voting ones or others.

7.2. Annex 5

Entrevista amb la Talia (T). En alguns moments també participa la seva amiga Serena (S).

AM : Pourquoi Nisantasi?

T : Il y a beaucoup de chose à faire avec tes amis : il y a des cafés, de resto, des activités, boire de vin...c'est pour ça qu'il est un bon lieu de rencontré pour la gent et les amis. C'est comment les Champs Elysée de Paris, c'est chic. C'est plaisant.

AM : Est-ce que tu peux me décrire une journée habituelle à Istanbul ?

T : Les journées qu'on va à l'école on se rejoint avec les amis, on se pose à côté du Bosphore, on peut se retrouver à Nisantasi, a Beşiktaş, on peut boire quelque chose...nous faisons comment ça.

AM : Qu'est-ce que tu fais pendant ton temps de loisir à Istanbul ? Tu sors où ?

S : Moi je sors a Kadıköy mais Talia ne l'aime pas.

AM : Elle aime quoi ?

T : J'aime Nisantasi, Bebek, Pera, Galata, Caddebostan...

S : En fait tous les quartiers

T : Kadıköy non pour l'énergie qu'il y a

AM : Que signifient les îles des Princes pour toi ?

T : Les îles signifient beaucoup de choses mais surtout mon enfance et l'été. On a une tradition chez nous, on va chaque été sur l'île Kınalıada. Historiquement c'était comment ça, beaucoup des arméniens ont une maison là.

AM : Pourquoi tu as décidé d'étudier communication ?

T : J'aime beaucoup écrire. La communication c'est idéal pour moi car on peut écrire et produire, c'est mon travail idéal. En Turquie le journalisme c'est un peu compliqué, maintenant les journalistes ne peuvent faire son métier c'est pourquoi la publicité c'est mieux pour moi. Mais si je jamais ai l'opportunité d'écrire dans un journal je vais courir.

La seva amiga de tota la vida Serena l'escriu com « persona d'estiu », « persona que li agrada riure », « somniadora ». Diu que Poden parlar dels seus somnis durant hores. Quan és el torn de la Talia es passa deu minuts a parlar de les coses bones de ser amiga de la Serena. Amiga dels seus amics.

AM : Istanbul signifie quoi pour toi ?

T : Ma vie. Avec un mot.

AM : Comment tu t'imagines dans 10 ans ? Ton future ?

T : Après dix ans je veux avoir une profession. Je voudrai avoir le pouvoir de vivre toute seule. Maintenant on a tous de rêves et j'espère pouvoir les atteindre dans quelques années. À côté de ma vie Professionnel je voudrais avoir mes amies, peut-être être marier, peut-être un enfant...Mon rêve c'est publier un livre de petites histoires.

S : Moi je ne sais pas si voudrais des enfants, c'est un peu une pression sociale.

T : Avoir des enfants c'est plus qu'une pression sociale. Tu n'aimes pas avoir l'idée d'avoir un enfant ?

S : Oui, peut-être.

AM : Et vous imaginez habiter à Istanbul dans 10 ans ?

S : Moi si c'est avec le même gouvernement je vais partir.

T : Moi j'imagine que je vais être quand même à Istanbul.

AM : Est-ce que tu crois en quelque chose ?

T : Je suis chrétienne et je crois à la religion. C'est comment ça. Je participe des activités religieuses dans les fêtes per exemple et j'aime aller à l'église. Il y a beaucoup d'églises arméniennes à Istanbul.

AM : Comment tu fais présent la culture arménienne dans ta vie quotidienne ?

T : Nous avons de particularités différentes, de fêtes différentes comment Noel ou Paque. On somme très peu à Istanbul maintenant. Nous ne connaissons de personnes arméniennes, nous avons des amis, on fête nôtres fêtes ensemble. Être arminien c'est différent culturellement. Ils ont des traditions historiques, je ne sais pas comment t'expliquer une culture diffèrent.

S : Je ne connais pas beaucoup des arméniens, tu et tes amis. De l'extérieur je peux dire que les arméniens donnent une importance à l'éducation. Je peux aussi te dire que vous êtes très libres, vous n'êtes pas conservatives.

T : Nous aimons aller dans le restaurant à manger. On a plusieurs plats typiques comment les *mezzes* arméniens. On a beaucoup de tradition familiale. Il y a l'arménien, que je ne peux pas l'écrire mais je peux le parler. Je l'ai appris a la maison comment j'ai appris le turc. J'ai les deux langues maternelles : le turc et l'arménien. On l'utilise avec ma sœur quand on ne va pas que les autres connaissent ça qu'on dise. Pour *gossip*. Il y a des écoles arméniennes, je suis allé à l'école arménienne maternelle.

AM : Pourquoi tes parents n'ont pas décidé que tu continues dans l'école arménienne ?

T : Avant elles étaient très modernes et très bonnes mais maintenant avec le temps elles ne suffissent pas pour l'éducation. Dans les écoles turques j'apprends le turc et comment j'habite à Istanbul c'est mieux pour mon éducation. J'apprends français aussi. Les écoles arméniennes sont plus conservatives et traditionnel. L'école maternelle c'est idéal parce que tu apprend la langue et la culture.

AM : Tu as dit que tu avais des amies Arméniennes. Tu penses que la communauté est très proche ?

T : Je ne vois aucune différence entre mes amis arméniens et mes amis turcs. Mais je peux gagner un ami parce qu'elle arménien et on a des choses en commun. Dans les îles de Prince, surtout à Kinaliada il y a beaucoup des arméniens, pour moi c'est indifférent d'où tu es pour être mon amie, mais c'est vrai que a les îles j'ai rencontré beaucoup des arméniens et donc c'est naturel qu'ils sont mes amies. Bien sûr avoir une langue c'est une chose qui aide mais ce n'est pas important l'ethnique.

AM : J'ai lu qu'il y a plusieurs Arméniens qui cachent leur identité à cause de tout ce que la communauté a vécu au cours de l'histoire. C'est pareil pour toi ?

T : Il y a beaucoup c'est peur mais il y a très peu une mentalité qui déteste les arméniens. Je n'ai jamais vécu cette peur mais je peux comprendre. Je me sens libre et confortable de dire que je suis arménien. Je n'ai jamais vécu aucun problème pour être arménienne à Istanbul.

AM : Tu sens une oppression dans la société turque pour le fait d'être Arménienne ?

T : No, je ne sens pas une pression d'être pas turc. J'ai des amis turcs plus proches que les amis arméniens. Je n'ai jamais eu aucun problème mais je pense qu'il y a de personnes en Turquie qui ne peuvent le sentir comment ça et je suis sûre qu'il y a de personnes plus conservatrices et plus fermés qui n'aiment pas les arméniens.

AM : Tu te sens plus proche de l'Arménie ou de la Turquie ?

T : De la Turquie totalement. On n'a presque rien en commun avec le pays arménien. Les arméniens ont commencé dans l'Anatolie, est la racine et c'est pour ça que je suis très proche de cette région. Je ne peux pas comprendre même l'arménien de ce pays. On a un langage des arméniens d'Istanbul, on l'appelle comment ça. Les arméniens istanbuliotes. L'unique chose qu'on partage c'est la religion.

AM : Pendant la guerre entre l'Arménie et l'Azerbaïdjan. En tant que personne Arménienne qui habitait à Istanbul tu te sentais affectée par le conflit, tu sentais une discrimination ?

T : Avec ces questions je ne vais pas donner mon nom (hahaha). Je sais que la Turquie va avec l'Azerbaïdjan mais je ne peux pas le défendre. Politiquement parlant la Turquie, on parle de politique mais pas de personnes qui habitent en Turquie, le gouvernement ne sont pas pour les arméniens et c'est comment ça historiquement et maintenant. Les individus n'ont pas aucun problème avec les arméniens, c'est une société très bien, très multiculturelle. Mais le gouvernement n'est pas à cote des arméniens, bien sûr. Il faut parler avant d'être à côté de quelqu'un. Le pays arménien ha vécu de choses très difficiles pendant cette guerre mais la télévision turque ne l'a pas montré. Peut être neutre j'ai regardé le journal de Figaro et le Monde de la France et ils montrent aussi la douleur des arméniens pendant la guerre. C'est la politique, le gent ordinaire c'est une autre chose.

AM : Génocide arménien est encore sujet tabou, tu penses qu'on doit parler sur ça a l'école ou dans l'opinion publique ?

T : Je vais mourir. C'est difficile. Le génocide c'est un sujet très douleurs pour tous les arméniens. Je ne suis pas confortable quand je parle de ce sujet. Je pense que les arméniens ont vécu beaucoup de douleur et parler de cette douleur en Turquie c'est impossible parce que je ne sais pas comment le gent pense mais c'est douloureux pour un arménien parce que nous grands parents ont vu ça. Pour moi le sujet ce n'est pas accepter ou ne pas accepter, c'est comprendre la douleur qui c'est important. Tous les arméniens parlent de ce sujet avec sa famille. Je pense que ce n'est pas e sujet des enfants et qu'on ne doit pas parler sur ça a l'école, ce n'est pas nécessaire. C'est historique et je pense qu'on ne doit pas parler encore une fois et encore une fois sur les histoires, ça ne veut dire pas qu'on oublie mais on ne doit pas parler sur les douleurs historiques, on peut les laisser a côté pour continuer. N'est pas bien de parler et de débattre si ça exister ou pas. Ne sont pas de sujets amusants. Les arméniens ont vécu beaucoup de choses mais c'est fini.

AM : Tu aimerais bien faire apprendre la culture arménienne et la langue si tu as quelquefois des enfants ? C'est important de la préserver ?

T : Bien sûre, c'est une culture différent et c'est ma culture maternelle.

AM : Quels journaux tu lis ?

T : Maintenant aucune.

AM : J'ai vu que tu as fait un stage dans une maison d'édition, qu'est-ce que tu aimes bien lire ?

T : On lise et on décide et juge si on veut le publier ou pas.

AM : Quels auteurs tu aimes bien ?

T : Orhan Pamuk. J'adore, j'adore, j'adore. Le musée d'innocence. Gabriel Garcia Marquez. J'aime beaucoup lire.

AM : Comment tu vois les femmes à Istanbul ?

T : Difficile. Parce que no ne nous sommes pas libres et il y a beaucoup de féminicides maintenant. Je la vois parfois conservatrice mais il y aussi de femmes très puissances qui luttent pour être libre. Toutes sentent une pression sociale. Istanbul est une ville où il y a beaucoup de confrontations. Un coté très libre, très vibrant, très amusant mais par l'autre côté il y a plusieurs pressions sociales, beaucoup plus conservatrice, beaucoup plus fermé. Comment ça.

AM : Où tu vois cette oppression dans la vie quotidienne ?

T : Le soir quand je suis toute seule dans la rue.

S : Quand je suis seule au nit j'ai peur à cause de toutes les informations et nouvelles que je vois sur ce sujet. L'année dernière il y avait beaucoup de féminicide et ça influence ma vie.

T : Moi je pense pareil, il y a des fois à la nuit que c'est difficile être toute seule à la rue parce qu'on voit beaucoup de nouvelles de féminicides.

S : Mais je ne veux pas accepter changer ma vie et rester à la maison, je n'ai choisi pas ça et je ne l'accepte pas parce que si je vis comment ça je ne serais pas heureuse.

T : Oui tu as raison. Il faut faire ça qu'on veut, il faut être libre.

**AM : Il y a relation entre le machisme et les quartiers que vous n'aimez pas aller ?
Si vous aviez été des garçons ça aurait changé ?**

T : Non, ça ne changerait rien, c'est culturel.

AM : J'ai beaucoup d'amies françaises qui disent que à Paris ont plus peur à la nuit qu'à Istanbul.

T : Il dépend des moments, j'ai la sensation que Paris c'est plus tranquille et qu'il y a des fois à la nuit que j'étais toute seule à la rue et que si m'aurait arrivé quelque chose je n'aurais pas pu prévenir a personne. À Istanbul c'est plus vivant, il y a des quartiers très dangereux mais quand je demande une aide à Istanbul je trouve toujours de personnes. Mais à Paris je ne suis pas sûre si on peut les trouver.

AM : Être Arménienne et femme c'est une double oppression en Turquie ?

T : Non, il y a aucune différence d'être une femme arménienne o turque.

AM : Depuis l'arrivée d'Erdoğan au pouvoir il a simplifié le rôle des femmes à mère et épouse. Comment tu penses qu'on peut changer cette vision et lutter pour nos droits ?

T : Je pense qu'on peut parce que je vois cette pouvoir dans notre société de changement mais avant tout ça il faut parler et lutter, ça ne va être pas facile, bien sûre. Il faut changer les idées avant de faire un acte. Comment on peut changer les idées c'est très difficile mais je pense qu'on peut oui. Quand le gouvernement va partir on va voir qu'il y a beaucoup de choses qui vont changer à Istanbul, ça va être naturellement avec le temps.

S : Je pense que si le gouvernement change les idées peuvent changer mais si le gouvernement ne change pas les idées ne vont pas changer.

T : C'est comme ça, c'est difficile.

AM : Tu penses qu'il y a solidarité entre les femmes d'Istanbul ?

T : Je pense qu'il n'y a pas.

S : Je pense qu'il y a. Il y a des organisations pour les femmes. Peut-être il n'y a moins personnes mais il y a solidarité.

T : C'est vrai qu'il y a des organisations mais j'ai dit non parce qu'il y a confrontation à Istanbul comment on a parlé. Une femme conservatrice elle peut juger une femme plus libre à Istanbul, il y a des jugements entre de femmes. Mais comme Selena a dit il y a des organisations aussi par l'autre côté.

S : Peut-être il y a des jugements mais je ne pense pas qu'autant. Je pense aussi que à cause de la violence envers les femmes nous points de vu ont changé. Je vois croire à ça, je pense que ça a changé un peu.

T : Peut-être, c'est optimiste, c'est vrai qu'il y a plusieurs femmes qui militent dans des collectives contre les féminicides.

AM : C'est quoi qui détermine le parti lequel tu vas supporter ?

S : Je ne pense pas que ton choix c'est déterminé pour la religion. Je pense que c'est plus pour l'éducation reçu.